

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Státní ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek
v Pardubicích: Vzdělání porodních asistentek v letech 1928 – 1948**

Diplomová práce

2020

Bc. Radek Strejček

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 16. června 2020

.....

Radek Strejček

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval své vedoucí práce prof. PhDr. Mileně Lenderové, CSc., za její ochotu, trpělivost a poskytnutí cenných rad při psaní mé diplomové práce. Zároveň děkuji i své rodině a přátelům za to, že mě podporovali a povzbuzovali v důležitých chvílích během celého studia.

Název

Státní ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích: Vzdělání porodních asistentek v letech 1928 – 1948

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá Státním ústavem pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích, který vznikl na základě zákona č. 200/1928 Sb. „*O pomocné praxi porodnické*“. Práce analyzuje výše zmíněný zákon, jeho pozitiva a nedostatky. Na základě sondy do archivních pramenů přibližuje chod státního ústavu.

Klíčová slova

Vzdělání – porodní asistentky – Státní ústavy pro vzdělání a výcvik porodních asistentek, 1928 – 1948, Cyril Gála

TITLE

State Institute for Education and Training of Midwives in Pardubice: Education of midwives in the years 1928 – 1948

ANNOTATION

This thesis deals with State Institute for Education and Training of midwives in Pardubice, which was established on basis of the law number 200/1928 „*On auxiliary midwifery practice, as well as on the education and training of midwives*“. The work analyses above-mentioned law, its positives and shortcomings. Based on a probe into archival sources, it describes the operation of the State Institute.

KEYWORDS

Education – midwives – State Institute for the Education and Training of Midwives, 1928 – 1948, Cyril Gála

Obsah

Úvod.....	1
1 Vývoj vzdělání ošetrovatelského personálu, především porodních asistentek ve 20. století	13
1.1 Vzdělání porodních asistentek.....	14
1.1.1 C. K. babická škola	14
1.1.2 Vzdělání po vzniku ČSR.....	15
1.1.3 Jak vypadal plán na úpravu vzdělání porodních asistentek a jaké měla mít uchazečka předpoklady?	17
2 Stavovské organizace porodních asistentek: historický vývoj.....	20
2.1 Ústřední jednota porodních asistentek.....	22
2.2 Činnost Ústřední jednoty porodních asistentek.....	26
3 Zákon č. 200/1928 Sb. „O pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek“	31
3.1 Analýza zákona „O pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek“	31
3.2 Přijetí zákona	36
3.3 Sociální otázka porodních asistentek – aneb co zákon neřešil	37
4 Státní ústavy pro vzdělání a výchovu porodních asistentek v českých zemích: jejich vznik a význam.....	43
4.1 Obecná charakteristika státních ústavů: jejich vznik, vývoj a činnost	44
4.2 Každodennost kurzu: přijímání uchazeček, organizace výuky, zkoušky,	45
4.3 Opakovací kurzy: vznik a jejich vývoj	49
4.4 Organizace opakovacích kurzů.....	52
4.5 Délka trvání kurzů	55
4.6 Osnova opakovacích kurzů a jejich klasifikace.....	56
4.7 Finanční zajištění opakovacích kurzů.....	57
4.8 Situace po válce	59

5	Státní ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích	61
5.1	Vznik Státního ústavu v Pardubicích: diskuze o vzniku, stavební plány a provizorium	62
5.1.1	Plány a úvahy o realizaci ústavu	62
5.1.2	„Finální“ podoba ústavu	64
5.1.3	Provizorium školy	68
5.1.4	Gynekologicko-porodnické oddělení	69
5.1.5	Rozšíření prostorů pro státní ústav	69
5.1.6	Využití staré administrativní budovy	72
5.1.7	Vlastní budova.....	74
5.1.8	Stavební program nové budovy.....	76
5.2	Provoz státního ústavu.....	78
5.2.1	Každodennost státního ústavu Pardubice	82
5.2.2	Personální záležitosti.....	88
5.2.3	Výuka	90
5.3	Opakovací kurzy.....	91
5.3.1	Učebnice.....	94
5.4	Výuka po válce	96
6	Osobnost profesora MUDr. Cyrila Gály	98
	Závěr.....	104
	Resumé	108
	Seznam vyobrazení	109
	Seznam pramenů a literatury.....	110
	Sekundární literatura	111
	Internetové odkazy	112
	Přílohy	113

Seznam zkratek

ČsČK- Československý Červený kříž

MSAZS – Ministerstvo zdravotní a sociální správy

NA – Národní archiv Praha

ONV – Okresní národní výbor

OU PCE – Okresní úřad Pardubice

PA – porodní asistentka

ROH – Revoluční odborové hnutí

SOkA – Státní okresní archiv

SÚVVPAP - Státní ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek Pardubice

ÚJPA – Ústřední jednota porodních asistentek

Úvod

K tématu porodnictví a práci porodních bab existuje řada publikací, které jsou svým obsahem přínosné. Zahraniční literatura¹ reflektuje fenomény profesionalizace a výkon profese porodních bab v moderní společnosti od 70. let 20. století. Zahraniční monografie se věnovaly celé řadě problémů spojených s tímto tématem. Od role laických žen-pomocnic, přes dějiny porodu v předmoderní a moderní době k dějinám těla, až k dějinám institucionálního porodu a roli porodních bab v nemocnicích a porodnicích.² V české historiografii se tomuto tématu věnuje řada historiků a historiček, jako například Milena Lenderová, Vladan Hanulík, Daniela Tinková či Věra Vránová. Pravdou zůstává, že převážná část publikací pracuje s babičkami od raného novověku³ až do 19. století, a pak spíše v druhé polovině 20. století. Tyto práce vycházejí z různých pramenných základů. V posledních letech se velké oblibě těší pramen tzv. porodních deníků, které si vedly samy porodní báby. K dosud málo probádaným obdobím (vynecháme-li politické okolnosti, kterými byly Mnichovská dohoda, Protektorát Čechy a Morava, apod.) patří období „první republiky“, tedy roky 1918 – 1948. K tomuto časovému horizontu patří díla Mileny Lenderové a kolektivu a společná práce slovenských historiček Anny Falisové a Evy Morovicové. Ty se ve svých pracích (viz sekundární literatura) zaměřily na vzdělávání v období 1918 – 1948, kde pracují i se Státními ústavami pro vzdělání a výcvik porodních asistentek. Právě téma Státních ústavů je v tuzemské historiografii až na výše uvedené výjimky neprobádaným segmentem. To přináší prostor pro další badatele, kteří se chtějí zabývat otázkou profesionalizace stavu porodních asistentek.

Cílem diplomové práce bude snaha na základě pramenů přiblížit, jak fungoval Státní ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích, který byl zřízen na základě

¹ CHAMBERLAIN, Geoffrey. *From Witchcraft to Wisdom: A History of Obstetrics and Gynaecology in British Isles*. London, 2007; WOODS, Robert. *Mrs Stone & Dr Smillie: eighteenth-century midwives and their patients*. Liverpool, 2004; MCINTOSH, Tania. *A social history of maternity and childbirth: key Themes in maternity care*. London, 2012; FALLWELL, Lynne Anne. *Modern German midwifery, 1895 – 1960*. London, 2013.

² HANULÍK, Vladan. *Porodila šťastně děvče. Porodní deníky čtyř porodních babiček z 19. století*. Pardubice, 2017, s. 9.

³ JADRNÁ-MATĚJKOVÁ, Hana. „Neznalé“ báby a „vzdělání“ lékaři?: konstrukce (ideální) porodní báby a strategie vytváření autority ve spisech autorek a autorů raně novověkých porodnických příruček z německojazyčných oblastí. Praha, 2016; nebo studie od MELKESOVÁ, Miroslava. *Křtiny a úvod ve venkovském prostředí raného novověku*. Historický obzor 14, 2003, s. 262–276; MEKLESOVÁ, Miroslava, „...skrze něž Pán Bůh svět, církev i nebe množí...“ *Raněnovověké venkovské šestinedělky, porodní báby a kmoty*. In: Kateřina Čadková – Milena Lenderová – Jana Stráňková (edd.), *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie* (Sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27.–28. dubna 2006), Pardubice 2006, s. 263–291.

zákona č. 200/1928 Sb. „*O pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek*“. Důležitým mezníkem práce je rok 1928 a schválení výše zmíněného zákona, díky kterému došlo k řadě změn v přístupu k vzdělávání porodních asistentek. Tento zákon bude podroben analýze a následně komparován s dalšími prameny. Koncovým mezníkem práce bude rok 1948 a přijetí zákona o národním pojištění, který však nebude zahrnut do analýzy, nýbrž jen poslouží jako orientační bod dalších změn, které nastaly ve vzdělávání porodních asistentek.

Práce je zasazena do období 1928–1948, kdy samostatnou Československou republiku potkala řada nepříjemných událostí. Nejspíše prvním zlomem bylo vypuknutí hospodářské krize, poté start druhé světové války a následně vzniklý Protektorát Čechy a Morava. Druhým bodem je následný konec války a nově formující se komunistický režim v Československu. Jedna z okrajových otázek bude sledovat, jaký vliv měly tyto okolnosti na chod ústavu v Pardubicích, ale i na stav porodních asistentek.

Nový zákon zavedl označení „porodní asistentka“ a skoncoval tak pro některé z nich s ponižujícím označením „porodní bába“. Toto označení se objevuje už v dobách starověku a středověku, kdy porodní bába byla vnímána jako stará, hloupá, pověřčivá, což vedlo k zmaření života rodičky, dítěte, nebo dokonce obou.⁴ Není tedy divu, že se mnohým z nich nelíbilo nechávat se označovat za starou a hloupou „bábu“. Heslo porodní bába či babička můžeme najít v *Ottově slovníku naučném*, kde se pod názvem bába porodní, též babička nachází překlad z latiny (*obstetrix*), francouzštiny (*sage-femme*), angličtiny (*midwife*) či němčiny (*Wehemutter*, *Hebamme*). Slovník popisuje porodní bábu jako ženu, která se na některé porodní škole, státem k tomu určené, po několik měsíců cvičila, a pak zkoušku s prospěchem odbyla. Takto proškolená (diplomovaná) porodní bába získala takové vědomosti, které vedly k bezpečnému ošetřování matky i novorozenců při normálním těhotenství, porodu a těhotenství. Dále pak v případě jakýchkoliv odchylek od normálního porodu rychle odvrátila nebezpečí pro matku a dítě.⁵ Další etymologické vysvětlení slovního spojení porodní bába přináší *Masarykův slovník naučný*⁶ vydaný roku 1925. Masaryk uvádí, že *bába porodní* je jméno staročeské, z dob, kdy pomáhaly stařeny bez odborného vzdělání. Upozorňuje zde, že porodní báby se dnes samy označují jako *asistentky porodní*. Dále uvádí

⁴ JADRŇÁ-MATĚJKOVÁ, Hana. „*Neznalé*“ báby a „*vzdělání*“ lékaři?: konstrukce (ideální) porodní báby a strategie vytváření autority ve spisech autorek a autorů raně novověkých porodnických příruček z německojazyčných oblastí. Praha, 2016, disertační práce, s. 66.

⁵ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. J. Otto. s. 5. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:136a8e20-0a06-11e5-b309-005056825209>

⁶ *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí, díl 1. A – Č.*, Praha, 1925.

historii babické profese, kde se také zmiňuje o desetiměsíčním vzdělávání na státních ústavech.⁷ *Ottův slovník naučný nové doby* pracuje již a pouze s výrazem porodní asistentka = *pomocnice při porodu; jsou pod státním dozorem*. K heslu je připojený stručný souhrn právních úprav k provozování pomocné praxe porodnické podle zákona č. 200/1928 Sb.⁸

Sekundární literatura

Pro tuto práci je stěžejním fenoménem profesionalizace a medikalizace porodnictví, který je v současné době reflektován z pohledu porodních bab a licencování jejich činnosti.⁹ Mimo výjimek¹⁰ se více pozornosti k bádání dostává až v 90. letech 20. století. Jak bylo zmíněno výše, většina tuzemské literatury zabývající se profesí porodních bab spadá do období raného novověku, přesněji do doby osvícenské. Poté se zájem badatelů přesunul směrem do devatenáctého století. Počátek dvacátého století (do kterého zahrnujeme i období první republiky) je z hlediska historického bádání o tomto tématu probádané málo.

O dějinách porodnictví vznikly převážně monografie, ale existuje řada studií zabývající se dílčími problémy porodnictví.¹¹ Do okruhu badatelů zabývající se porodnictvím a porodními babičkami musíme zařadit jména jako Daniela Tinková¹², Vladan Hanulík¹³, Milena Lenderová¹⁴, Věra Vránová¹⁵ a další. K lékařům věnujícím se historii patří např. Antonín Doležal¹⁶, jehož knížky jsou přínosem pro laickou část čtenářů, ale zároveň poslouží i odborným čtenářům, kteří se chtějí zorientovat v problematice porodnictví. Samotné historii

⁷ *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. Československý kompas. s. 342. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:136a8e20-0a06-11e5-b309-005056825209>

⁸ *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Paseka. s. 296. ISBN 80-7203-007-8. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:c110ffe0-5085-11e9-8854-005056827e51>

⁹ HANULÍK, Vladan. *Porodila šťastně děvče. Porodní deníky čtyř porodních babiček z 19. století*. Pardubice, 2017, s. 9.

¹⁰ ROZSÍVALOVÁ- LENZOVA, Eva. *Vznik babických škol v Československu*. In: Československá nemocnice 19, 1951, s. 96–102.

¹¹ Příklad studií: WONDRAK, Eduard. *Z historie porodnictví v naší zemi*. In: Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci. 1993, vydané 1994. s. 105–122; ŠUP, Milan. *Pomáhaly nám na svět*. In: Polensko: kulturněhistorický a vlastivědný sborník. Ročník 14, číslo 4. s. 8–10. 2005; FALISOVÁ, Anna. *Pomery v košické porodnici a nemocnici v roku 1919*. In: Mezinárodní sympozium k dějinám medicíny, farmacie a veterinární medicíny (5). 26. – 29. Června 2001. Hradec Králové, 2001; HALÍŘOVÁ, Martina. *Porodní bába – státní úřednice*. In: Gender History – to přeci není nic pro feministky: kniha, kterou napsali přátelé a studenti Mileny Lenderové u příležitosti jejího těžko uvěřitelného životního jubilea. Pardubice, 2017, s. 247–254.

¹² TINKOVÁ, Daniela. *Tělo, věda, stát. Zrození porodnice v osvícenské Evropě*. Praha, 2010.

¹³ HANULÍK, Vladan (ed.). *Porodila šťastně děvče... Porodní deníky čtyř porodních babiček z 19. Století*. Pardubice, 2017.

¹⁴ LENDEROVÁ, Milena – ČADKOVÁ, Kateřina – STRÁNIKOVÁ, Jana. *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zasetí historiografie*. Pardubice, 2006. Dále např. *Dějiny těla*. Červený Kostelec, 2013.

¹⁵ VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc, 2007.

¹⁶ DOLEŽAL, Antonín. *Od babictví k porodnictví*. Praha, 2001. Dále: DOLEŽAL, A. – KUŽELKA, Vítězslav – ZVĚŘINA, Josef. *Evropa – kolébka vědeckého porodnictví*. Praha, 2009.

babictví není doposud věnováno veliké pozornosti, ačkoliv vzniklo několik málo titulů.¹⁷ Tyto tituly nemusí odpovídat nárokům kladeným na odbornou historickou práci.¹⁸ Musíme ještě zmínit, že k tématům těhotenství, porodu, činnosti a profesionalizací porodních bab v období raného novověku a osvícenství přidali své práce¹⁹ etnografové.²⁰

Jednou ze zásadních monografií, která přináší pohled do historie porodnictví a gynekologie, je *Tělo, věda, stát* od Daniely Tinkové.²¹ Kniha má celkem tři velké celky, ve kterých jsou další podkapitoly. První celek s názvem *Gender, věda, stát* přináší čtenáři pohled, jak do medicíny vstupuje role státu. Klíčovým aspektem této knihy je vznik tzv. *biomoci* vedoucí k medikalizaci společnosti. Medicína se stává národním úkolem, aby měl stát jistotu bezprostředních lékařských poznatků a kontrolu jejich právoplatnosti. Lékař se zde stává nástrojem medicíny, je strážcem veřejného zdraví, ale i morálky. V tomto období se zásadně mění vztah mezi státem a člověkem. Formuje se něco, co označujeme jako *biomoc*.²²

Další významná práce o porodních babičkách je nedávno vydaná kniha *Ženy s kufříkem a nadějí...*²³ od Mileny Lenderové a kolektivu. V této knize autoři pojednávají opravdu komplexně o stavu porodních babiček a asistentek od poloviny 19. století do poloviny 20. století. Zabývají se nejrůznějšími problémy, které tento stav postihl. Od vztahu bab a církve, přecházejí k hodně reflektovanému tématu, kterým je vztah lékařů k porodním babám/asistentkám, či báby a zločin. Pro studování vzdělávání porodních asistentek v Československé republice je důležitá druhá kapitola této knihy nazvaná *Jak se stát porodní bábou*. Autorka začíná kapitolu retrospektivním ohlédnutím do praxe babiček od tereziánských reforem. V další části této kapitoly se zabývá, jak se vzdělávaly a jaké byly legislativní úpravy pro výkon babické profese. V jako jediné z výše uvedených knih pracuje autorka se Státními ústavami pro vzdělání a výcvik porodních asistentek. Začíná v době, kdy se formovaly přípravy na zřízení těchto ústavů a poté následuje na základě archivních pramenů

¹⁷ DOLEŽAL, Antonín. *Od babictví k porodnictví*. Praha, 2001; SEDLÁČKOVÁ, Radmila. *Historie babictví v Čechách a na Moravě*. Brno, 1973; VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc, 2007.

¹⁸ HANULÍK, Vladan. *Porodila šťastně děvče. Porodní deník čtyř porodních babiček z 19. století*. Pardubice, 2017, s. 11.

¹⁹ NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Porodní babičky v Čechách a na Moravě*. In: *Folia Ethnographica* 33, 1999, s. 79–87; NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*, Praha 2004.

²⁰ JADRŇÁ-MATĚJKOVÁ, Hana. *Neznalé báby a vzdělání lékařů. Konstrukce (ideální) porodní báby a strategie vytváření autority ve spisech autorek a autorů raně novověkých porodnických příruček z německojazyčných oblastí*. Olomouc, 2015, disertační práce, s. 18.

²¹ TINKOVÁ, Daniela. *Tělo, věda, stát. Zrození porodnice v osvícenské Evropě*. Praha, 2010.

²² Tamtéž, s. 25–89.

²³ LENDEROVÁ, Milena a kol. *Ženy s kufříkem a nadějí. Porodní báby a asistentky v českých zemích od poloviny 19. století do poloviny 20. století*. Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2019.

exkurz do každého ústavu, který se nacházel na území dnešní republiky. V této knize jsou zmapovány všechny důležité informace, které se vztahují k otázce porodních babiček a asistentek.

Kniha, která se zabývá porodnictvím či profesí porodních bab je kolektivní dílo Kateřiny Čadkové, Mileny Lenderové, Jany Stráníkové *Dějiny žen, aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zasetí historiografie*.²⁴ Jak název knihy napovídá, jejím obsahem jsou záležitosti, které se dotýkají dějin žen. Vynecháme-li příspěvky o porodních bábách²⁵ v období novověku, máme zde příspěvek od Martiny Halířové, která se zabývala *Knihami normálií Zemské porodnice a nalezince*.²⁶ Časově bylo zachyceno devatenácté a počátek dvacátého století. V knihách normálií se nacházejí instrukce určené lékařům, úředníkům a ošetrovatelskému personálu, do kterého patřily i porodní báby.²⁷ Autorka zachycuje problematiku vztah porodních bab k frekventantkám kurzu babictví. Z pramenů vyplývá, že některé porodní báby se chovaly ke svým žákyním nedostatečně, a možná v nich viděly i svoji budoucí konkurenci.²⁸ Dalším problémem, který kniha normálií řeší, je zanedbávání povinností u některých porodních bab. Porodní bába měla povinnost kontrolovat, zda je o dítě dostatečně pečováno. Kojná měla prát prádlo kojence a uchazečka babictví dítě ošetřit.²⁹ V případě porušování a nedodržování svých povinností hrozilo porodní bábě propuštění z ústavu porodnice a nalezince.³⁰

V této kapitole byla ukázána péče o matku a dítě ve státní instituci a pohled na porodní báby jako zaměstnankyně ústavu. Autorka se okrajově dotkla i vzdělání porodních bab a sociálního problému.³¹ Porodní báby byly dlouhou dobu vnímány jako nespolehlivé, nedůvěryhodné, apod.

²⁴ ČADKOVÁ, Kateřina – LENDEROVÁ, Milena – STRÁNÍKOVÁ, Jana (edd.). *Dějiny žen, aneb Evropská žena od středověku do 20. Století v zasetí historiografie*. Pardubice, 2006.

²⁵ MELKESOVÁ, Miroslava. „...skrze než Pán Bůh svět, církev i nebe množí...“ *Raněnovověké venkovské šestinedělky, porodní báby a kmotry*. In: ČADKOVÁ, Kateřina – LENDEROVÁ, Milena – STRÁNÍKOVÁ, Jana (edd.). *Dějiny žen, aneb Evropská žena od středověku do 20. Století v zasetí historiografie*. Pardubice, 2006, s. 263.

²⁶ HALÍŘOVÁ, Martina. *Knihy normálií Zemské porodnice a nalezince jako pramen k péči o svobodnou matku a gender konstruktům*. In: ČADKOVÁ, Kateřina – LENDEROVÁ, Milena – STRÁNÍKOVÁ, Jana (edd.). *Dějiny žen, aneb Evropská žena od středověku do 20. Století v zasetí historiografie*. Pardubice, 2006, s. 485.

²⁷ HALÍŘOVÁ, M. *Knihy normálií*, s. 486.

²⁸ Tamtéž, s. 486.

²⁹ Tamtéž, s. 487.

³⁰ Tamtéž, s. 487.

³¹ Tamtéž, s. 487.

Edice rukopisných porodních deníků *Porodila šťastně děvče...*³² od Vladana Hanulíka ukazuje čtenáři možnost, jak pracovat s pramenem, týkající se porodních babiček. Tato kniha se snaží navázat na fenomény profesionalizace a skutečného společenského postavení porodních bab v moderní společnosti, které reflektuje zahraniční literatura.³³ Bádání je směřováno do 19. století, v některých případech se výzkum dostal do prvního desetiletí 20. století. Autor v knize kombinuje prameny statistické a seriální povahy vážící se k dějinám porodnické profese.³⁴ Porodní deník jako pramen má různorodou míru výpovědní hodnoty. Proto je nutné, aby byl tento typ pramene doplněn dalšími zdroji (např. matriky, úřední akta, knihy domovského práva, apod.)³⁵

K tématu porodních bab přidala svůj příspěvek již výše zmíněná Martina Halířová, ta se v monografii *Gender History – to přeci není nic pro feministky*,³⁶ zabývá profesí porodní báby jako „státní úřednice“. Ve svém příspěvku nazvaném *Porodní bába – státní úřednice?*³⁷ se zabývá především 18. a 19. stoletím, nicméně je tento příspěvek přínosný v tom, jak vypadala role porodní báby v roli státní zaměstnankyně. Článek je zaměřen na působení a povinnosti porodních bab zaměstnaných ve státem provozovaných ústavech v 18. století, kterými byla porodnice a nalezinec.³⁸ Je zde zdůrazněn fakt, že až do 17. století byla profese porodní báby výhradně ženskou záležitostí. Od 17. století dochází k postupné profesionalizaci a medikalizaci porodnictví, a tím dochází ke vstupu vzdělaných mužů do dříve ryze ženského povolání.³⁹ V tento moment dochází ke střetu mezi vzdělanými muži (lékaři) a laickým věděním porodních bab. Tyto fakta potvrzuje i Daniela Tinková⁴⁰ ve svém díle *Tělo, věda, stát*. Přínosem tohoto článku jsou archivní prameny, které autorka v textu využívá, anebo se dají využít pro studium porodních babiček. Pro záležitosti 18. století (starší období) autorka odkazuje na archivní fondy uložené v národním archivu v Praze, především fondy českého gubernia. Pro mladší období je významný fond Zemské porodnice a nalezince, kde záležitosti porodních bab nalezneme v knihách normálií a videatních knihách.

³² HANULÍK, Vladan (ed.). *Porodila šťastně děvče. Porodní deníky čtyř porodních babiček z 19. století*. Pardubice, 2017.

³³ SHORTER, Edward. *Le Corps des femmes. Traduit de l'anglais par Jacques Bacalu*. Paris, 1984; CHAMBERLAIN, Geoffrey. *From Witchcraft to Wisdom: A History of Obstetrics and Gynaecology in the British Isles*. London, 2007. a další...

³⁴ Tamtéž, s. 11.

³⁵ Tamtéž, s. 11.

³⁶ JIRÁNEK, Tomáš – RÝDL, Karel – VOREL, Petr (eds.). *Gender History – to přeci není nic pro feministky. Kniha, kterou napsali přátelé a studenti Mileny Lenderové u příležitosti jejího těžko uvěřitelného životního jubilea*. Pardubice, 2017.

³⁷ Tamtéž, s. 247.

³⁸ Tamtéž, s. 248.

³⁹ Tamtéž, s. 248.

⁴⁰ TINKOVÁ, Daniela. *Tělo, věda, stát. Zrození porodnice v osvícenské Evropě*. Praha, 2010, s. 125.

Knih *Evropa – kolébka vědeckého porodnictví* od Antonína Doležala a kolektivu vydaná v roce 2009, která vznikla jako doprovodný katalog k stejnojmenné výstavě konané v Národním muzeu v Praze, přináší pohled do historie porodnictví. Autoři se zde snažili komplexně pojmut porodnictví v co nejširší epoše. Od pravěku až do moderní doby. Za kolébku porodnictví je považovaná Paříž, kde vznikají porodnické ústavy (např. Hôtel- Dieu) a porodnické školy. Ty se z Francie rozširují dále do Evropy (Německo, Belgie, Holandsko, Čechy, Rakousko, ...) vč. Anglie. V knize je pozornost věnována vzniku a rozvoji pražské školy, kterou založil Antonín Jungmann.⁴¹ Pro badatele zabývající se porodnictvím ve 20. století jsou přínosné kapitoly *Česká porodnická škola do konce války*⁴², *Porodnictví v Československé republice*.⁴³ Prvně jmenovaná kapitola přináší pohled na vývoj České porodnické školy, její problémy atd. Od roku 1882/1883 byla lékařská fakulta rozdělena na dvě části, podle vyučovacího jazyku.⁴⁴ Kapitola *Porodnictví v Československé republice* stručně zobrazuje porodnictví po vzniku Československé republiky, kdy byla v Praze po vzniku Československa založena 2. gynekologicko-porodnická klinika (v letech 1922 – 1924 ji vedl profesor Václav Rubeška), a od té doby byly v Praze dvě gynekologicko-porodnické kliniky.⁴⁵ Autor a jeho kolektiv svá tvrzení opírají o českou i zahraniční literaturu. Ze zahraniční literatury citují především z Německy psaných prací. Z důvodu, že se jedná o katalog k výstavě, nemá tato kniha poznámkový aparát. Nicméně je užitečnou příručkou k dějinám porodnictví.

K dějinám ošetřovatelství, vzdělání porodních asistentek, rozvoji ošetřovatelských škol se věnuje Ilona Plevová v knize *Vybrané kapitoly z historie ošetřovatelství*.⁴⁶ V této knize autorka shrnuje historický vývoj ošetřovatelské praxe. Nejvíce pozornosti věnuje výchově k povolání sestry, do které patří i výchova a vzdělání porodních asistentek. K výkonu povolání a vzdělání porodních asistentek v období první republiky věnuje autorka málo pozornosti. Od roku 1919 začali lékaři uplatňovat pokrokové požadavky na vzdělání ošetřujícího personálu. Jedna z žádostí se dotýkala i školení porodních asistentek, které se

⁴¹ Tamtéž, s. 64.

⁴² Tamtéž, s. 78.

⁴³ Tamtéž, s. 82–85.

⁴⁴ Tamtéž, s. 78.

⁴⁵ Tamtéž, s. 82.

⁴⁶ PLEVOVÁ, Ilona – SLOWIK, Regina. *Vybrané kapitoly z historie ošetřovatelství*. Ostrava, 2008.

měly začlenit jako zaměstnanci státní správy.⁴⁷ V roce 1930 bylo rozhodnuto o zřízení Státních ústavů pro vzdělání a výcvik porodních asistentek s desetiměsíčním trváním.⁴⁸

Kniha od Věry Vránové *Historie babictví*⁴⁹ kombinuje historii babického řemesla s dnešní praxí. V této knize se autorka zaměřila na moderní porodní asistentky, které vykonávaly svou praxi v polovině minulého století. Historii babictví se autorka věnuje nerovnoměrně. U dějin porodnictví 20. století se autorka snažila zachytit nejdůležitější body, které vývoj přinesl. Zabývá se jednak právními předpisy (zákon č. 200/1928 O pomocné praxi porodnické), vznikem státních ústavů pro výcvik a vzdělání porodních asistentek, sociální postavení porodních babiček, apod.

Nesmíme opomenout zahraniční knihu *Porodné asistentky a ošetrovatelky na Slovensku v rokoch 1918 – 1938* od slovenských historiček Anny Falisové a Evy Morovicsové. V této knize se zabývají především vzděláváním porodních asistentek na Slovensku. Tato kniha je rozdělena na dvě části. První část se zabývá porodními asistentkami, zatímco v druhé části je prostor věnován ošetrovatelkám. Pro bádání v první části knihy využívají archivní prameny z různých archivů (NA Praha, Slovenský národní archiv, Státní archiv v Nitře, Bratislavě apod.), které především využívají pro bádání o vzdělávání porodních asistentek před rokem 1928. Velká část práce se věnuje zákonu č. 200/1928. Autorky však neprovedly exkurz ani do jednoho ze Státních ústavů, který byl v Bratislavě a v Košicích. Kniha je přehledná a pro badatele, kteří se chtějí zorientovat v této problematice, bude velice přínosná.

Pro historii výuky porodních asistentek v Pardubicích máme studii od Veroniky Erbenové a Venduly Homolkové *Výuka porodních asistentek od roku 1930 – dosud v Pardubickém kraji*.⁵⁰ Autorky shrnují, jak vypadal Státní ústav pro výuku a vzdělání porodních asistentek v Pardubicích. Studie se zaměřuje na praktické záležitosti týkající se studia. Od podmínek přijetí ke studiu včetně poplatků za studium, stravu, ložní prádlo a podobně, přes samotné vyučovací předměty, které úspěšné uchazečky čekaly. Hlavními vyučovacími předměty byly: porodnictví a kojení. Vedlejšími předměty pak byly: nauka o ženských pohlavních nemocech, nauka o obecném zdravotnictví a první pomoci a řada

⁴⁷ Tamtéž, s. 57.

⁴⁸ Tamtéž, s. 58.

⁴⁹ VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc, 2007.

⁵⁰ ERBENOVÁ, Veronika – HOMOLKOVÁ, Vendula. *Výuka porodních asistentek od roku 1930 – dosud v Pardubickém kraji*. In: *Historie ošetrovatelství v kontextu historie medicíny a porodní asistence*. Sborník z 1. Mezinárodního kongresu ve Zlíně 18. – 19. 5. 2011. Zlín, 2011, s. 87.

dalších.⁵¹ Po úspěšném absolvování studia získaly uchazečky diplom. V letech 1930 – 1948 získalo diplom 450 uchazeček. Škola od svého otevření fungovala ve stejném stylu až do roku 1948.⁵² K výzkumu byly využity archivní prameny z Archivu zdravotnické školy v Pardubicích a Chrudimi, Státního okresního archivu Pardubice.

Odborná periodika

Věstník věnovaný zájmům porodních babiček (dále jen *Věstník*)

Toto periodikum vycházelo od roku 1912 do roku 1942 pod výše uvedeným názvem. Od roku 1942 do roku 1948 se název změnil na *Věstník Ústřední jednoty porodních asistentek pro Čechy a Moravu*. V počátcích bylo vydáváno Zemskou jednotou, ale v roce 1919 dochází ke sloučení spolků z Čech a Moravy a vzniká tedy jeden spolek s názvem *Ústřední jednota porodních asistentek* (ÚJPA). Hlavním důvodem vzniku tohoto periodika byla snaha o zlepšení sociální situace porodních bab. Dalším, avšak neméně cenným důvodem, bylo vzdělávání.⁵³ Do *Věstníku* publikovali přední čeští lékaři (např. Václav Rubeška, Cyril Gála, František Pachner a další) odborné medicínské články zabývající se nejrůznějšími problémy spojenými s gynekologií a porodnictvím. V neposlední řadě informoval o schůzích Ústřední jednoty porodních asistentek, nových nařízeních, přibězích z praxe porodních bab, a také o otevírání státních ústavů pro porodní asistentky. Z důvodu nákladného financování vydávání, které si musela ÚJPA hradit sama, zde byl prostor i pro placenou reklamu a inzerci.

V redakci časopisu se za celou dobu vydávání vystřídal mnoho žen. Mezi nimi byly i významné osobnosti Ústřední jednoty porodních asistentek, jako například Anna Gielingerová–Lišková, spisovatelka Iška Pošnerová–Čvančarová, Joža Čížková, či Gabriela Čuhelová.⁵⁴

Časopis obsahoval několik rubrik, které byly rozloženy podle aktuálních problémů a někdy doplněné obrazovou přílohou. Základní rubriku tvořily: *Odborné články*, *Naše schůze*, *Zprávy o činnosti Ústředí Jednoty porodních asistentek*, *Zprávy spolkové* a také *Zprávy z praxe*. Rubrika „*Odborné články*“ tvořila největší část obsahu v jednotlivých číslech časopisu. Přední odborníci v těchto článcích uveřejňovali nejrůznější poznatky z oblasti gynekologie a porodnictví. Dále se články zaměřovaly na reformu vzdělávání porodních

⁵¹ Tamtéž, s. 88.

⁵² Tamtéž, s. 88.

⁵³ Tamtéž, s. 81.

⁵⁴ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*. Praha: Zemská jednota porodních babiček pro Království České, 1917–1941.

asistentek a seznamovaly čtenáře se stavem vzdělání porodních asistentek v cizích zemích.⁵⁵ V sekci *Naše schůze* se objevovaly zprávy týkající se dění v jednotlivých odbočkách. V podobném stylu jsou i *Zprávy o činnosti ÚJPA* a *Zprávy spolkové*, kde byly aktuální informace o tom, co se ve sdružení děje. Zvláštní rubriku tvořily tzv. *Naše rovy*, které podávaly zprávy o úmrtí kolegyně. Jelikož vydávání časopisu bylo velice nákladné, bylo zde místo pro placenou inzerci sloužící k pokrytí nákladů.

Časopis porodních babiček

Vycházel od roku 1907 do roku 1919. První číslo vyšlo 10. ledna roku 1907 v Brně. Věnoval se porodním babičkám z Čech, Moravy a Slezska na podporu jejich zájmů. V redakci vydání pracoval František Pachner a řada porodních bab.⁵⁶

Časopis porodních babiček přinášel odborné a poučné články. Jako v předchozím případě do něj přispívali lékařští odborníci Václav Rubeška, Rudolf Kropáč, apod. Obdobně jako u Věstníku zde nacházela své místo reklama a příspěvky od samotných porodních babiček.⁵⁷

Archivní prameny

K Státním ústavům pro vzdělání a výcvik porodních asistentek se v archivech nenacházejí ucelené archivní fondy. Výjimkou je pouze samostatný archivní fond pro ústav v Ostravě.⁵⁸ Archivní prameny k jednotlivým ústavům se objevují torzovitě v různých archivech po celé republice. Pro ústav v Pardubicích jsou prameny uloženy v Národním archivu v Praze a Státním okresním archivu v Pardubicích. Jedná se však o jednotlivé složky bez většího systematického uspořádání. Národní archiv pro bádání o ústavu uchovává archivní fond Ministerstva zdravotní a sociální, kde se v kartonu číslo 117 nacházejí neucelené soubory pramenů. Jejich výpovědní stránka tedy značně pokulhává, a je tedy nesmírně obtížné dojít k srozumitelnému závěru. Například, je zde mimo jedné třířádkové zprávy o zahájení vyučování, absence pramenů o otevření ústavu. V tomto fondu se nacházejí i stavební výkresy týkající se Státního ústavu v Moravské Ostravě. Dalším zdrojem je karton č. 247, fond Ministerstva veřejného zdravotnictví, který je uložen v NA Praha. Tento karton neobsahuje příliš velké množství materiálu a jsou v něm uloženy nahodilé personální

⁵⁵ *Věstník*, 1919–1948.

⁵⁶ Tamtéž, s. 82.

⁵⁷ Tamtéž, s. 82.

⁵⁸ LENDEROVÁ, Milena a kolektiv. *Ženy s kufříkem a nadějí: porodní báby a asistentky v českých zemích od poloviny 19. století do poloviny 20. století*. Pardubice, 2019, s. 440.

záležitosti o ústavu. Pražský archiv uchovává až na výjimky materiály okolo roku 1938 až do roku 1945.

Státní okresní archiv v Pardubicích poskytuje badateli lepší výchozí pozici pro studium počátků ústavu. Ve fondu Okresního úřadu v Pardubicích 1928 – 1930, signatura Státního ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek je uložen karton číslo 530. Ten obsahuje zejména protokoly z jednání, dohody mezi ministerstvem zdravotnictví a správou v. v. nemocnice v Pardubicích. Velkým problémem je 1) uložení několika opisů stejného protokolu k jedné záležitosti, 2) jelikož se jedná o opis je více méně totožný s jiným opisem uloženým v NA Praha. Další možností je využití knih Zápisů ze schůzí vrchní správy v. v. nemocnice v Pardubicích. Zde se bohužel nacházejí pouze strohá vyjádření či konstatování věcí, které jsou v protokolech v kartonu 530. Po analýze nebyly tyto knihy pro práci použity.

Personálie zaměstnanců a studentek nebyly nalezeny v žádném z výše zmíněných fondů. Jak bylo již zmíněno, torzovitost archivních materiálů zabraňuje komplexnímu bádání o ústavu. Charakter práce mi neumožnil žádný originální metodický přístup, a proto jsem se rozhodl použít tradiční přímou metodu založenou na kritické interpretaci pramenů.

Struktura práce je rozdělena do dvou částí a tvoří jí celkem šest kapitol, přičemž některé z nich jsou dále rozděleny do menších podkapitol. První část práce se bude zabývat historií vzdělání porodních babiček a legislativou porodnické praxe. V této části práce se budu zabývat tím, jak se vzdělávaly porodní babičky v druhé polovině 19. století a na počátku 20. století. Dále bude přiblížena profesní organizace porodních asistentek, která vznikla roku 1919 pod názvem *Ústřední jednota porodních asistentek*. Stěžejním bodem práce bude třetí kapitola zabývající se zákonem č. 200/1928 Sb. „*O pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek*“, který bude analyzován. Otázkou zde bude, jaký dopad mělo přijetí zákona na stav porodních asistentek. Na základě analýzy zákona, který měl přinést revoluci ve vzdělání, bude vycházet čtvrtá teoretická kapitola *Státní ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek*. Zde bude přiblížen, jak měl vypadat nový typ vzdělávacího zařízení pro výchovu nových porodních asistentek.

Druhou částí práce bude exkurz do Státního ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích. Pro bádání budou využity výše uvedené prameny. Předpokládám, že na základě pramenů vznikne ucelený obraz o ústavu, tedy jeho historie, provoz a činnost. Předmětem této práce nebude komparace výsledků analýz s podobnými analýzami jiných autorů a vyvozovat z nich další závěry. Na závěr práce bude umístěna samostatná kapitola

přibližující život a činnost profesora Cyrila Gály, který stál v čele ústavu a byl pravidelným přispěvovatelem do časopisu *Věstník*. K jeho osobě se nedochovala žádná osobní pozůstalost, která by nám dovolila zjistit více informací o tomto významném muži. Pouze v Státním okresním archivu Pardubice se nachází k jeho pozůstalosti tzv. domovský list. Kapitola bude vycházet zejména z článků, které se vztahují k jeho osobě.

1 Vývoj vzdělání ošetřovatelského personálu, především porodních asistentek ve 20. století

Vývoj vzdělání porodních asistentek koresponduje s obecným vzděláním ošetřovatelek. V roce 1916 byla otevřena Česká zemská státní dvouletá ošetřovatelská škola při Všeobecné nemocnici v Praze. Tato škola fungovala i v nově vzniklém státě.⁵⁹ První kurzy každoročně absolvovalo 10-15 diplomovaných ošetřovatelek. Absolventky skládaly jak praktické, tak teoretické zkoušky. Po úspěšném zakončení studia získaly diplom a právo užívat titul *diplomovaná sestra* a nosit odznak diplomované sestry.⁶⁰ V samostatné Československé republice došlo k významnému rozvoji ošetřovatelského vzdělání za pomoci Alice Masarykové. Na její pozvání přijeli roku 1920 do Prahy sestry u amerického Červeného kříže, které pomohly vypracovat osnovy výuky a výchovy pro československé ošetřovatelství.⁶¹ Ke konci roku 1920 přešla správa první české ošetřovatelské školy na dobu deseti let do správy Československého červeného kříže. Škola zodpovídala za odbornou přípravu nejen ošetřovatelek pro nemocnice a poradny, ale i za výchovu budoucích vedoucích ošetřovatelek, které měly být učitelkami.⁶² Po uplynutí této doby (1931) převzala školu státní správa.⁶³ V průběhu let docházelo k zakládání dalších ošetřovatelských škol v Čechách a na Moravě. Pro Čechy byla založena Vyšší škola sociální péče v Praze, která byla zrušena a nahrazena Masarykovou státní školou zdravotní a sociální péče. Na Moravě vzdělání zajišťovala Státní ošetřovatelská škola Československého Červeného kříže v Moravské Ostravě.⁶⁴ Ve státní ošetřovatelské škole byly pořádány kurzy zaměřené na aktuální potřebu v sociální péči, péči o dítě, apod.⁶⁵

Po roce 1919 začali lékaři uplatňovat pokrokové požadavky na vzdělání ošetřujícího personálu. Kde mimo jiné žádali o školení porodních asistentek a jejich přezkoušení a začlenění mezi zaměstnance státní správy.⁶⁶ Nutno podotknout, že samotné porodní asistentky žádaly o zlepšení vzdělání již před první světovou válkou, což nám dokládá *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*.

⁵⁹ KAFKOVÁ, Vlastimila. *Z historie ošetřovatelství*. Brno, 1992, s. 18.

⁶⁰ PLEVOVÁ, Ilona – SLOWIK, Regina. *Vybrané kapitoly z historie ošetřovatelství*. Ostrava, 2008, s. 56.

⁶¹ SVOBODNÝ, Petr – HLAVÁČOVÁ, Ludmila. *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha, 2004, s. 182.

⁶² PLEVOVÁ, Ilona – SLOWIK, Regina. *Vybrané kapitoly z historie ošetřovatelství*. Ostrava, 2008, s. 56.

⁶³ Tamtéž, s. 182.

⁶⁴ SVOBODNÝ – HLAVÁČOVÁ. *Dějiny lékařství*, s. 182.

⁶⁵ PLEVOVÁ – SLOWIK. *Vybrané kapitoly*, s. 57.

⁶⁶ KAFKOVÁ, Vlastimila. *Z historie ošetřovatelství*, s. 21.

1.1 Vzdělání porodních asistentek

Ještě než se začneme věnovat vzdělání porodních asistentek od vzniku Československé republiky, je nutné připomenout, kde se porodní báby vzdělávaly dříve. Historie vzdělání babictví sahá hluboko do historie a úkolem této kapitoly není podat popis celého vývoje vzdělávání porodních bab. Proto bude pozornost věnována především vzdělání ve 20. století. Pro lepší ukotvení historického vývoje institucionálního vzdělání porodních bab je nutné představit C. k. babickou školu. Tuto školu můžeme považovat za moderní instituci, na kterou v budoucnu navazovalo další vzdělávání již porodních asistentek.

Pro zlepšení své sociální situace založily české porodní asistentky dvě stavovské organizace. První byla Zemská jednota porodních babiček, která byla založena 8. ledna 1912, a začala vydávat svůj časopis *Věstník věnovaný zájmům porodních babiček*. Roku 1919 se přejmenovala na Ústřední jednotu porodních asistentek. Jednota sídlila v Praze a sdružovala asistentky z celé republiky. Její sdružovací činnost vydržela krátce, jelikož moravské a slovenské kolegyně založily vlastní Sdružení porodních asistentek pro Moravu a Slovensko v Brně.⁶⁷

1.1.1 C. K. babická škola

V roce 1850 byla porodnická klinika, jejíž činnost byla až doposud spojena se jménem profesora porodnictví a bratra slavného filologa Antonína Jana Jungmanna, rozdělena na dvě samostatné kliniky. První klinika byla určena pro lékaře, kde v čele stál František Kiwisch. Druhou samostatnou klinikou se stala klinika pro báby v čele s Vilémem Langem.⁶⁸ Lange, ačkoliv jako přednosta kliniky nevydržel dlouho,⁶⁹ podal návrh na reformu vzdělání porodních bab, která platila až do roku 1920.⁷⁰

Roku 1852 začal být realizován návrh na reformu vzdělání porodních bab.⁷¹ Výnosem místodržitelství z 23. prosince 1851, č. 29.057 byla v praxi uvedena reforma babického vzdělání.⁷² Hlavní změnou mělo být spojení teoretického a praktického vyučování k dosažení lepších výsledků. Teoretický kurz v Karolinu byl zrušen, místo toho proběhly za rok tři

⁶⁷ KAFKOVÁ, Vlastimila. *Z historie ošetrovatelství*, s. 182.

⁶⁸ LENDEROVÁ, Milena. *Od porodní báby k porodní asistenci*. In: *Theatrum historiae*, č. 1, Pardubice, 2006, s. 132.

⁶⁹ Roku 1851 odchází na lékařskou fakultu do Heidelbergu. In: VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc, 2007, s. 63.

⁷⁰ VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc, 2007, s. 63.

⁷¹ LENDEROVÁ, Milena. *Od porodní báby*, s. 132.

⁷² WIESNER, Antonín. *Vývoj stavu porodních asistentek v Československu*. In: *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, roč. 11, č. 7–8, 1923, s. 5.

čtyřměsíční teoreticko-praktické kurzy. Probíhala střídavě v českém a německém jazyce. Do jednoho kurzu mohlo být přijato maximálně 60 uchazeček. Přednost před Pražskými zájemkyněmi dostávaly uchazečky z venkova. Podmínkou k přijetí bylo doložení: křestního listu, vysvědčení zachovalost, vysvědčení krajského fyzika dokládající, že uchazečka je gramotná a má předpoklady pro výkon porodní profese. Výnosem č. 6393 ministerstva vyučování z 1. října 1848 mohly být do kurzu přijímány i svobodné ženy starší 20 let.⁷³

Do roku 1891 spadala babická klinika pod univerzitu. Následně byla od fakulty odloučena a v roce 1892 zřízena jako samostatná „c. k. škola babická v Praze“ podřízená Zemskému výboru. De facto se na způsobu výuky a jeho místu nic nezměnilo. Kurzy nadále probíhaly v přízemních prostorech Hlávkovy porodnice.⁷⁴ Budovu vyprojektoval v letech 1865 – 1875 přední český projektant Josef Hlávka. Roku 1875 došlo k slavnostnímu otevření této budovy.⁷⁵

1.1.2 Vzdělání po vzniku ČSR

K 28. říjnu 1918 bylo na území Československé republiky osm tzv. babických škol, geograficky nerovnoměrně rozdělené, s různou délkou kurzů a odlišnými podmínkami k přijetí. Školy byly zřízeny v těchto městech: Praha, Brno, Olomouc. Na Slovensku to byla Nitra a Rimavská Sobota. V Podkarpatské Rusi to bylo v Užhorodě.⁷⁶

Školy ve Slovenských městech Nitra a Rimavská Sobota vznikly až na začátku 20. století. Jejich úroveň zaostávala, zpravidla se jednalo jen o dvouměsíční kurzy ve slovenském jazyce. Škola v Rimavské Sobotě byla otevřena v roce 1901 a měla připravit uchazečky ve výše zmíněném dvouměsíčním kurzu. Obě tyto školy byly brzy po vzniku Československa uzavřeny.⁷⁷ Škola v Praze pořádala tři čtyřměsíční kurzy ročně pro uchazečky z Čech. Brno, Olomouc, Bratislava, Košice a Užhorod konaly pětíměsíční kurzy.

Školení porodních asistentek z Čech probíhalo v Československu do roku 1920 v babické škole. Babické kurzy pořádaly i velké nemocnice na Moravě, a to brněnská a olomoucká nemocnice. Ukončení pořádání babických kurzů přišlo roku 1920. Odůvodněním

⁷³ WIESNER, Antonín. *Vývoj stavu porodních asistentek v Československu*. In: *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, roč. 11, č. 9, 1923, s. 8.

⁷⁴ SVOBODNÝ – HLAVÁČKOVÁ, *Dějiny lékařství*, s. 147.

⁷⁵ Citováno z: <https://www.apolinar.cz/cs/historie> [dne 27.3. 2019]

⁷⁶ WIESNER, Antonín. *Vývoj stavu porodních asistentek v Československu*. In: *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, roč. 11, č. 9, 1923, s. 10.

⁷⁷ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky na Slovensku v rokoch 1918–1938*. Bratislava, 2015, s. 32.

se stala nadbytečnost porodních asistentek a snížení jejich potřeby.⁷⁸ Ve skutečnosti za to mohla klesající natalita, která byla v nepoměru k počtu porodních asistentek. Tento fakt o nadbytečnosti porodních asistentek platil především pro velká města, či města obecně. Na druhé straně stály chudé, zvláště horské oblasti, které pociťovaly nedostatek školených porodních asistentek. Reakcí na ukončení babických kurzů byly žádosti zasílané okresními úřady a humanitárními organizacemi na obnovu pořádání babických kurzů.⁷⁹ V době zrušení babických kurzů na území Čech odcházely ženy pro získání diplomu porodní báby na Slovensko, především do Bratislavy a Košic. Jednalo se většinou o ženy legionářů, vdovy s dětmi. Ty se většinou po absolvování kurzu vraceli zpět domů.⁸⁰ Ministerstvo zdravotnictví proto obnovilo prozatímní babické kurzy v Brně (1924) a Olomouci (1926) pro kandidátky z Čech, Moravy a Slezska. Jelikož se jednalo o prozatímní opatření, bylo nutné jednat o tom, jak centrálně zajistit kvalitní přípravu porodních asistentek, nejen pro vznikající porodnická oddělení (ty ale vznikaly až od konce 20. let, respektive 30. let), ale i pro ambulantní službu v terénu.⁸¹

Dne 28. ledna 1920 byla výnosem ministerstva veřejného zdravotnictví ustanovena podoba babických kurzů. Trvání jedno kurzu ve státních babických školách byl stanoven na dobu pěti měsíců. Vyučovací jazyk byl pro Prahu a Brno český, v Olomouci německý. Dále byly nastaveny podmínky pro přijetí uchazeček. K přijetí bylo potřeba předchozího vzdělání na veřejné škole pro ošetřování nemocných, nižší střední školy, nebo měšťanské školy s prospěchem nejméně dobrým. Výjimku u přijímacího řízení získaly absolventky úplné střední školy či veřejné školy ošetřovatelské. Ministerstvo na konci upozornilo, že po skončení těchto kurzů, nebudou již pořádány nové kurzy. Namísto toho vzniknou pouze opakovací kurzy pro porodní babičky.⁸²

Dalším nařízením byla stanovena osnova probírané látky v opakovacích kurzech. Žačky se měly účastnit praktického cvičení ve vyšetřování těhotných a rodiček, vedení porodů, ošetřování šestinedělek atd. Délka opakovacího kurzu měla být jeden měsíc. Tyto kurzy měly být pořádány do doby, než budou obnoveny pravidelné kurzy.⁸³

⁷⁸ SVOBODNÝ – HLAVÁČKOVÁ. *Dějiny lékařství*, s. 182.

⁷⁹ SVOBODNÝ – HLAVÁČKOVÁ. *Dějiny lékařství*, s. 182.

⁸⁰ FALISOVÁ – MOROVICSOVÁ. *Porodné asistentky*, s. 51 – 53.

⁸¹ SVOBODNÝ – HLAVÁČKOVÁ. *Dějiny lékařství*, s. 182.

⁸² WIESNER, Antonín. *Vývoj stavu porodních asistentek v Československu*. In: *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, roč. 11, č. 9, 1923, s. 10.

⁸³ Tamtéž, s. 10.

Ministerstvo zdravotnictví dále zavedlo, že babickou praxi na území Československé republiky mohou vykonat pouze porodní báby, které byly státními občankami Československé republiky a dosáhly babického diplomu v následujících případech: 1) před 28. říjnem 1918 na některé babické škole bývalého Rakouska - Uherska, 2) po 28. říjnu 1918 na některé státní babické škole v Československu.⁸⁴

Opravdu celkové zlepšení vzdělání i sociálního postavení porodních asistentek přinesl až zákon z roku 1928 *O pomocné praxi porodnické*. Žhavou debatu o tomto zákonu podával *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, nebo samotní lékaři. Vysvětlení zákona přinesl sekční šéf ministerstva zdravotnictví JUDr. Richard Bébr a jeho *Výklad předpisů o vzdělání a výcviku porodních asistentek*. Zákonu se budeme více věnovat v samostatné kapitole.

1.1.3 Jak vypadal plán na úpravu vzdělání porodních asistentek a jaké měla mít uchazečka předpoklady?

Návrh ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy ze dne 19. července 1919 na úpravu vzdělání porodních asistentek byl ambiciózním projektem. Nová koncepce vzdělání měla přinést zlepšení, ke kterému bylo nutné změnit řadu věcí. Do kurzů měly být přijímány uchazečky s vyšším vzděláním.⁸⁵ Podle výnosu ministerstva veřejného zdravotnictví z 28. ledna 1920 se jednalo buď o veřejné ošetrovatelské školy, nižší střední školy, nebo „měšťanky“ s prospěchem nejméně dobrým.⁸⁶ Pro ověření znalostí měla sloužit přijímací zkouška, ta byla výše zmíněným výnosem odpuštěna absolventkám s úplným středoškolským vzděláním. Uchazečky měly získat znalosti z anatomie, fyziologie ženy a dítěte. Dále znalosti o nakažlivých chorobách, znalost z „nauky občanské“, a důležitých zákonů a nařízení pro porodní asistentky. Aby mohla být výuka realizována důkladně, počítalo ministerstvo i s omezením počtu studentek v ročníku (maximální počet byl stanoven na 50) a také snížením věku přijímaných (minimální věk byl 18 let, nejvíce pak 30 let).⁸⁷ Osnova zákona počítala i se zřízením internátních škol pro uchazečky, které by jim poskytovaly ubytování a stravu za poplatek.⁸⁸

⁸⁴ Tamtéž, s. 11.

⁸⁵ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*. 1919, Ročník 7, číslo 1, s. 1.

⁸⁶ WIESNER, Antonín. *Vývoj stavu porodních asistentek v Československu*. In: *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, roč. 11, č. 9, 1923, s. 10.

⁸⁷ *Věstník*, roč. 7, číslo 8, 1919, s. 2.

⁸⁸ *Věstník*, roč. 9., číslo 1, 1921, s. 2.

Délka kurzu měla trvat deset měsíců, po nich měly následovat dvouměsíční prázdniny jako na středních školách. Dále se v období prázdnin počítalo s opakovacími kurzy, jež bylo třeba nutné absolvovat po 10 letech praxe či v případě pochybení porodní báby.⁸⁹ Školní rok začínal jako na jiných středních školách 1. září a končil 30. června. Rozložení školního roku bylo dáno do 4 běhů. První běh v době trvání šesti neděl měl studentky připravit z anatomie a fyziologie lidského těla s důrazem na ženu a kojence. Měly být prohloubeny znalosti o nemocích, infekcích, antiseptice a aseptice.⁹⁰ Druhý a také nejdelší běh vzdělání v délce půl roku se věnoval porodnictví. Třetí běh trvajících dva a půl měsíce, měl sloužit nauce a péči o kojence, a také k opakování znalostí z porodnictví. Čtvrtý běh v délce dvou měsíců měl být pro studentky praktickým. Praxe měla být na porodnické klinice, dále služba praktická na porodnickém a dětském oddělení v nemocnici. K tomu bylo přidáno i teoretické učivo z „nauky občanské“, zákony a nařízení, sociální péče o matku a dítě plus praktický výcvik v péči o matku a dítě.⁹¹

V posledním týdnu prvního, druhého a třetího běhu měly být studentky podrobeny tzv. zkoušce běhové. Na konci roku měla proběhnout tzv. zkouška diplomová. Zkoušky běhové probíhaly před ředitelem školy a učiteli dotyčných předmětů. Pro zkoušku diplomovou byla ustanovena komise z delegáta ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, který byl ve funkci předsedy komise. Dále komisi tvořili: ředitel školy, profesori daných předmětů a jeden praktický lékař.⁹² Opakování běhové zkoušky bylo možné po 14 dnech od vykonání první. V případě neúspěchu u opakování zkoušky to pro studentku znamenalo nemožnost postoupit do následujícího běhu. Pokud chtěla studentka ve vzdělání pokračovat, musela opakovat celý ročník.⁹³

Zkouška diplomová se skládala z písemné a ústní části. V případě, že žákyně neobstála u této zkoušky, zkušební komise určila náhradní termín, ve kterém mohla zkoušku opakovat z jednoho nebo dvou předmětů. Na vykonání zkoušky měly studentky dva pokusy, třetí pokus nebyl povolený. Po úspěšném složení zkoušky musely složit slib a byl jim předán diplom akušérky.⁹⁴ Tento maximalistický návrh však nikdy nevešel v platnost.

⁸⁹ *Věstník*, 1919, roč. 7, č. 9, s. 7.

⁹⁰ *Věstník*, 1921, roč. 9, č. 1, s. 1.

⁹¹ *Věstník*, 1921, roč. 9, č. 1, s. 2.

⁹² *Věstník*, 1921, roč. 9, č. 1, s. 2.

⁹³ *Věstník*, 1921, roč. 9, č. 1, s. 2.

⁹⁴ *Věstník*, 1921, roč. 9, č. 1, s. 2.

Součástí návrhu na úpravu vzdělání porodních asistentek měla být i úprava sociálních poměrů porodních asistentek.⁹⁵ Zlepšení sociálního postavení porodních asistentek přinesl zákon z 30. října 1924, č. 221/1924 Sb. „*O pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří*“. Tento, na svou dobu pokrokový právní předpis, zavedl pojištění pro případ nemoci a stáří. Pojištění bylo pro všechny, kdo na území Československé republiky vykonávali práce nebo služby na základě pracovního, služebního či učňovského poměru a nevykonávali je příležitostně nebo jako vedlejší zaměstnání. Pojištěny byly také manželky a děti pojištěnců, zákon tedy podstatně zlepšoval vyhlídky porodních asistentek.⁹⁶ Ačkoliv zákon měl porodním asistentkám pomoci v jejich sociální situaci, narazil na problém, že porodní asistentky nebyly zaměstnankyněmi. Fakticky tak mohl pomoci jen ve zlepšení situace vymahatelnosti honorářů.

V této kapitole byl nastíněn vývoj ošetrovatelského vzdělání, které pokračovacími kurzy pro ošetrovatelky zasahovalo i do vzdělání porodních asistentek. Zejména doplňkové kurzy o péči matku a dítě apod. Nejvíce pozornosti bylo samozřejmě věnováno vzdělání porodních asistentek. Z výše uvedených řádků je patrné, že to byl opravdu nelehký úkol, který trval řadu let, než byl z větší části naplněn. V kapitole byla zmínka o řešení sociální otázky porodních asistentek, kterou řešil zákon č. 221/1924 Sb. Opravdu největší mezník v otázce sociálního postavení, ale i vzdělání porodních asistentek, byl zákon č. 200/1928 Sb. „*O praxi porodnické*“, kterému se budeme věnovat v další kapitole.

⁹⁵ *Věstník*, 1919, roč. 7, č. 9, s. 7.

⁹⁶ BÉBR, Richard. *Výklad zákona o pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek*. Praha, 1931, s. 53 – 57.

2 Stavovské organizace porodních asistentek: historický vývoj

Dříve, než se začneme věnovat analýze zákona o pomocné praxi porodnické, měli bychom si přiblížit stavovské organizace, které sdružovaly, podporovaly, hájily zájmy a dále vzdělávaly porodní asistentky. Cílem této podkapitoly nebude vytvořit kompletní historii a mapu všech organizací sdružující porodní asistentky. Po krátkém retrospektivním ohlédnutí bych rád přiblížil organizaci, která byla po boku porodních asistentek v celém námi sledovaném období. Tímto profesním sdružením byla Ústřední jednota porodních asistentek.

Počátek snah porodních babiček o vytváření spolků a organizací, které by přispěly ke zlepšení jejich odborné přípravy, sociálního postavení a ekonomické situace, nacházíme daleko před vznikem Československé republiky.⁹⁷ První náznaky spolčování porodní babiček se v Rakousku začaly objevovat v posledních desetiletích 19. století. Tyto spolky měly zpočátku převážně svépomocný charakter. Zřejmě nejstarším spolkem porodních babiček v Rakousku (zasahující i do českých zemí) byl *Erster allgemeiner österreichischer Hebammenverein* založený v dubnu 1887 ve Vídni. Spolek na svém počátku sdružoval kolem 700 porodních babiček.⁹⁸ Pod vlivem rakouského prostředí byla roku 1903 v Brně založena nejstarší stavovská organizace „*Spolek brněnských porodních babiček*“. V čele spolku stála Emma Ellbogenová a Anastázie Sotolářová, která byla i redaktorkou *Časopisu porodních babiček*. Spolek měl různé odbočky převážně po moravských městech. Místem kde však odbočka nebyla, je Praha, kde byl pražský *Vzájemně se podporující spolek porodních babiček pro Prahu a okolí*. Cílem brněnského spolku bylo povznášet čest stavu, finančně podporovat nemocné členky a starat se o další odborné vzdělání svých členek. Do spolku mohla vstoupit každá praktikující porodní bába platící příspěvky.⁹⁹ V roce 1908, aby vlivem okolností nepřišel o své členky (zřízení říšské organizace porodních babiček sdružující všechny rakouské babické školy), se spolek přejmenoval na *Sdružení porodních babiček v Rakousku*.¹⁰⁰ Do čela nového sdružení byly opět zvoleny Ellbogenová a Sotolářová. Vzrůstající napětí mezi Ellbogenovou a Sotolářovou vedly ke vzniku spolku pro všechny české, moravské a slezské porodní babičky. Tak byl položen základ pro vznik *Ústřední jednoty porodních babiček*. Spolek měl vlastní podpůrný fond a stanovy. Své odbočky měl v různých městech např. v Pardubicích, Hradci Králové, Novém Městě nad Metují, Polské Ostravě či Opavě. Díky tomu vzrostl počet členek z 207 (při založení) na 893 (rok 1910).

⁹⁷ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 97.

⁹⁸ LENDEROVÁ, Milena a kolektiv. *Ženy s kufříkem a nadějí*. Praha, 2019, s. 371.

⁹⁹ Tamtéž, s. 373.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 375.

Zajímavostí na tomto spolku je, že *Ústřední jednota porodních babiček* vydržela do roku 1948.¹⁰¹

Pro Prahu a okolí vznikl roku 1891 *Vzájemně se podporující spolek porodních babiček pro Prahu a okolí*, který sdružoval asi 150 babiček.¹⁰² V čele spolku stál protektor, kterým byl primář pražského nalezince profesor Karel Schwing.¹⁰³ Cílem spolku bylo podporovat své členky v případě nemoci a úmrtí, přičemž pro tyto účely vznikl pojišťovací fond. První předsedkyní spolku se stala Kateřina Brotanová, dále se v čele spolku objevila řada dalších porodních babiček jako např. pí Lieblová, Benešová-Holá etc. Jednou z předsedkyň spolku byla i předsedkyně pražské sekce *Reichsorganisation und des Unterstützung Vereines für Hebammen*¹⁰⁴ Pavla Böhmová.¹⁰⁵ Roku 1899 spolek změnil název na *Podporovací spolek porodních babiček pro hlavní město Prahu a policejní obvod pražský*. Pod tímto názvem vydržel až do svého zániku v roce 1928.¹⁰⁶

Pavla Böhmová, bývalá školní babička u profesora Václava Rubešky, se stala významnou osobností, která položila základy pro vznik stavovské organizace.¹⁰⁷ Roku 1911 byla jako zástupkyně porodních babiček z Čech delegována na mezinárodní sjezd porodních babiček do Drážďan.¹⁰⁸ Tam poznala, jak dobře funguje babická organizace v Německu. Po návratu začala propagovat v pražském spolku své nabyté zkušenosti vedoucí k založení vlastní stavovské organizace. Velkou oporu získala Böhmová u bývalého prvního asistenta Rubeškovy školy Antonína Chvojky. Pro porodní babičky z Prahy a okolí uspořádal Chvojka cyklus poučných přednášek o historii vývoji babictví, jehož program ve svém čísle otiskla *Národní Politika*.¹⁰⁹ Přednášky se konaly vždy každou středu od pěti do šesti hodin odpoledne, po každé přednášce následovala porada za účelem vytvoření Zemského svazu porodních babiček pro království České. Porodní babičky byly myšlenkou Pavly Böhmové nadšeny a svými podpisy podpořily vznik české zemské organizace.¹¹⁰ Poté, co byl návrh

¹⁰¹ LENDEROVÁ, Milena a kolektiv. *Ženy s kufříkem a nadějí*. Praha, 2019, s. 377.

¹⁰² Tamtéž, s. 380.

¹⁰³ *Věstník*, 1937, roč. 25, č. 4, s. 4.

¹⁰⁴ Jednalo se o Říšský svaz podpůrných spolků porodních bab. Cit. LENDEROVÁ, Milena a kol. *Ženy s kufříkem a nadějí. Porodní báby a asistentky v českých zemích od poloviny 19. století do poloviny 20. století*. Praha, 2019, s. 375. Pro srovnání Časopis lékařů českých, 1910, čís. 37, s. 1145. Dostupný online na <http://kramerius.medvik.cz/search/i.jsp?pid=uuid:fab14cdd-c379-11e4-b50e-d485646517a0&q=%C5%98%C3%AD%C5%A1sk%C3%BD%20svaz%20podp%C5%AFm%C3%BDch%20spolk%C5%AF%20porodn%C3%ADch%20bab>

¹⁰⁵ *Věstník*, 1937, roč. 25, č. 4, s. 4.

¹⁰⁶ LENDEROVÁ, Milena a kolektiv. *Ženy s kufříkem a nadějí*. Praha, 2019, s. 381.

¹⁰⁷ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 97.

¹⁰⁸ *Věstník*, 1937, roč. 25, č. 4, s. 4.

¹⁰⁹ *Věstník*, 1937, roč. 25, č. 4, s. 4.

¹¹⁰ *Věstník*, 1937, roč. 25, č. 4, s. 4.

předložen i *Reichsorganisation*, který trval na tom, aby babičky německé národnosti zůstaly členkami říšské organizace, nebránilo vzniku české organizace nic.¹¹¹

Byl zvolen přípravný výbor, jehož předsedkyní se stala bývalá první školní babička na škole profesora Rubešky M. Králová. Místopředsedkyní se stala Ant. Lišková taktéž bývalá školní babička na škole profesora Rubešky, a jednatelkou se stala Pavla Böhmová.¹¹² Na první ustavující schůzi byly přijaty tyto body:

- 1) Prodloužení odborného vzdělávání;
- 2) Zavedení úředně povolených honorářů;
- 3) Zřízení grémia, odborného společenství porodních babiček;
- 4) Nárok na penzi po dovršení určitého věku;
- 5) Rovnoměrného rozmíst'ování porodních babiček.¹¹³

Dále bylo apelováno na mimopražské porodní babičky, aby v městech svého okresu tvořily spolky, které budou členy Zemské organizace se sídlem v Praze. Informační letáky nebyly zasílány pouze porodním babičkám, nýbrž také okresním lékařům, od kterých se očekávalo, že snahy spolčování místních porodních babiček budou podporovat.¹¹⁴

Roku 1912 byla založena *Zemská jednota porodních babiček*. Rok od vzniku měla *Jednota* 900 členek a jejich počet se neustále zvyšoval.¹¹⁵ Jednota začala od roku 1912 vydávat vlastní časopis nazvaný „*Věstník věnovaný zájmům porodních babiček*“. Ten sloužil především k předávání nových odborných informací, a zároveň se staral o stavovskou organizaci a bojoval za lepší postavení porodních babiček.¹¹⁶ Věstník obsahoval odborné články týkající se porodnické praxe, příspěvky o problémech z praxe apod. Přispívali do něj jak lékaři, tak samotné porodní babičky, ale i řada odborníků ze sociální a ekonomické oblasti.¹¹⁷ Činnost spolku pozastavila první světová válka. Po vzniku Československé republiky přišel doktor Jiří Trapl s návrhem, aby se české a moravské organizace porodních babiček spojily v jednu.¹¹⁸

2.1 Ústřední jednota porodních asistentek

Spojením těchto tří organizací, tedy *Zemské jednoty porodních babiček*, *Ústřední jednoty porodních babiček* a brněnského *Sdružení porodních babiček* vznikla roku 1919

¹¹¹ LENDEROVÁ, Milena a kolektiv. *Ženy s kufříkem a nadějí*. Praha, 2019, s. 382.

¹¹² *Věstník*, 1937, roč. 25, č. 4, s. 4.

¹¹³ VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc, 2007, s. 80.

¹¹⁴ *Věstník*, 1937, roč. 25, č. 4, s. 4.

¹¹⁵ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 97.

¹¹⁶ VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc, 2007, s. 81.

¹¹⁷ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 98.

¹¹⁸ LENDEROVÁ, Milena a kolektiv. *Ženy s kufříkem a nadějí*. Praha, 2019, s. 386.

jednotná organizace nazvaná *Ústřední jednota porodních asistentek* (dále jen „ÚJPA“).¹¹⁹ Následně také došlo ke sjednocení vydávaných časopisů Moravskou organizací a ÚJPA. Začal být vydáván jeden společný časopis, kterým byl *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*.¹²⁰ Řízení Ústřední jednoty porodních asistentek v Československé republice zajišťoval pětičlenný výbor složený z předsedkyně, místopředsedkyně, jednatelky, zodpovědné redaktorky časopisu, pokladní a zástupkyně pokladní. První předsedkyní byla Hana Gielingerová- Lišková, která se usilovala o změnu hmotných a sociálních poměrů porodních asistentek.¹²¹ Dále byla průkopnicí reformy zákona o pomocné praxi porodnické i úpravy sociálních poměrů. Od roku 1925 byla předsedkyní Mezinárodní unie porodních asistentek. Ze zdravotních důvodů se od roku 1926 vzdala předsednického křesla a byla jmenována čestnou členkou ÚJPA.¹²² Pro organizaci to byla významná osobnost, která za dobu necelých deseti let vykonala řadu skutků směřujících k lepším zítkům porodních asistentek. Její nástupkyní se roku 1926 stala Emílie Hemrová.¹²³ Ta zastávala funkci předsedkyně až do roku 1948.¹²⁴

Od vzniku ÚJPA se konala řada výborových schůzí, na kterých se projednávaly různé organizační záležitosti, jež byly v převážné většině zakončeny odbornými přednáškami. Vedení Jednoty podnikalo cesty do různých koutů republiky, ve kterých zakládala své odbočky. V roce 1926 měla ÚJPA celkem 18 odboček a sdružovala téměř 4000 členek.¹²⁵ Podle statistických údajů bylo při sčítání porodních asistentek v letech 1925 – 1926 v Československé republice okolo 11 000 praktikujících porodních asistentek. Jak vyplývá z níže uvedené tabulky, Jednota tedy sdružovala 36 % ze všech porodních asistentek.

¹¹⁹ LENDEROVÁ, Milena a kolektiv. *Ženy s kufříkem a nadějí*. Praha, 2019, s. 386.

¹²⁰ *Věstník*, 1920, roč. 8, č. 3, s. 3.

¹²¹ *Věstník*, 1926, roč. 14, č. 3, s. 2.

¹²² *Věstník*, 1926, roč. 14, č. 3, s. 2.

¹²³ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 99.

¹²⁴ *Věstník*, 1948, roč. 36, č. 3 s. 8.

¹²⁵ *Věstník*, 1926, roč. 14, č. 3, s. 3.

Územní část republiky	Počet v jednotlivých částech republiky	Diplomované porodní asistentky
Čechy	4 378	4 378
Morava	2 188	2 188
Slezsko	528	528
Slovenské	3 347	1 921
Podkarpatská Rus	502	400
Celkový počet porodních asistentek	10 938	9410

Tab. č. 1. obsah tabulky *Věstník*, 1927, roč. 15, č. 12, s. 6.

Pro rozšiřování členské základny provádělo vedení náborové výjezdy do různých míst v Čechách, na Moravě, ale i na Slovensku. Zastávky v Čechách a na Moravě byly např. v Brně, Náchodě, Kostelci nad Orlicí, Plzni, Teplicích a dalších místech.¹²⁶ Jak je vidět, přesvědčování o důležitosti stát se členkou ÚJPA probíhalo v různě velkých městech. Na Slovensku probíhal výběr vhodných lokalit pro odbočky na základě seznamů, které poskytl ministr pro správu Slovenska doktor Vavro Šrobár.¹²⁷ Na základě získaných podkladů podnikly členky výboru ÚJPA v listopadu 1919 agitační cestu do Bratislavy a Košic.¹²⁸

ÚJPA se řídila vlastními stanovami schválenými roku 1920, ve kterých byly body jako fungování organizace, podmínky členství, pokuty členkám a další otázky.¹²⁹ Prvotní stanovy však nepokrývaly všechny oblasti působení, a tak na mimořádné valné hromadě roku 1920 byl podán návrh na změnu stanov. Opravené stanovy byly přijaty valnou hromadou 25. února 1921. Byl zde přidán i nový paragraf opravňující Jednotu trestat důtkou či finanční pokutou 100 korun své členky, které se proviní proti stavovské cti.¹³⁰ Velkým problémem bylo placení členských příspěvků. Za rok 1925 zaplatilo příspěvek zhruba tisíc členek, což z celkového počtu 3 600 bylo málo.¹³¹ Příjem z příspěvků byl 17 000 korun. Spolkový časopis *Věstník*

¹²⁶ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 99.

¹²⁷ Vavro Šrobár byl Slovenský politik, lékař a od roku 1935 profesor v oboru lékařství na Komenského univerzity v Bratislavě. Citováno z online zdroje: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Vavro Šrobár* [online]. c2019 [citováno 2. 04. 2020] dostupné: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Vavro_%C5%A0rob%C3%A1r&oldid=17537996

¹²⁸ *Věstník*, 1920, roč. 8, č. 3, s. 3- 4.

¹²⁹ *Věstník*, 1920, roč. 8, č. 3, s. 3.

¹³⁰ *Věstník*, 1921, roč. 9, č. 4, s. 3.

¹³¹ *Věstník*, 1925, roč. 13, č. 2, s. 2.

vycházel v počtu 3 650 výtisků, z toho 500 bylo v německém jazyce. Náklad na vydávání časopisu činil v roce 1925 necelých 40 000 korun. Jmění spolku dosahovalo 160 000 korun.¹³²

Pro další vzdělávání svých členek byla roku 1924 v pražské centrále ÚJPA zřízena spolková knihovna. Zpočátku obsahovala nemnoho výtisků, ale postupem času získala knihovna několik cenných knih. Snahu zlepšovat vzdělání porodních asistentek měli i lékaři, a proto např. do knihovny přidal i své vědecké práce profesor Antonín Ostrčil.¹³³ V roce 1926 založila ÚJPA podpurný spolek pro dožití a úmrtí.¹³⁴ Jednota byla členem korporací: Ochrany matek a dětí, Červeného kříže, Masarykovy ligy, Ženské národní rady a Mezinárodního svazu porodních asistentek.¹³⁵

Postupem času si České porodní asistentky utvořily dvě stavovské organizace. První byla Ústřední jednota porodních asistentek se sídlem v Praze. ÚJPA sdružovala porodní asistentky z celé republiky do doby, než došlo k vytvoření druhé organizace. Odtržením od ÚJPA vytvořily kolegyně z Moravy a Slovenska Sdružení porodních asistentek pro Moravu a Slovensko se sídlem v Brně.¹³⁶ Roku 1930 se odbočka ÚJPA v Brně odtrhla a vzniklo tak *Sdružení porodních asistentek pro Moravu, Slezsko a Slovensko*. Důvodem odtržení moravských kolegyně byl dlouho přetrvávající spor týkající se vztahu k moravským kolegyním. Moravské kolegyně měly pocit, že ÚJPA je využívá a zajímá se o placení členských příspěvků z Moravy, nikoliv o zájmy moravských členek.¹³⁷ Proti tomuto stanovisku se ohradila ÚJPA, která ve svém listu „*Všem moravským, slezským a slovenským kolegyním*“ dala najevo své odmítavé stanovisko k této změně.¹³⁸ ÚJPA upozorňovala nové sdružení, že právě Ústřední jednota porodních asistentek je jedinou organizací v Československé republice, s níž je oficiálně dlouhodobě vyjednáváno o znění nového zákona o porodní pomoci.¹³⁹ Mimo to, bylo brněnské *Sdružení* kritizováno za kopírování společného časopisu *Věstník*, který byl vydáván ÚJPA. *Sdružení* vydávalo *Časopis porodních asistentek*, ve kterém využívalo stejnou strukturu i obsahovou část jako výše zmíněný *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*.¹⁴⁰ Redakce časopisu *Věstník* upozorňovala své členky na to, aby si dávaly pozor při placení složenky na předplatné časopisu, a omylem

¹³² *Věstník*, 1926, roč. 14, č. 3, s. 5.

¹³³ *Věstník*, 1924, roč. 12, č. 3, s. 5.

¹³⁴ *Věstník*, 1929, roč. 17, č. 4, s. 3.

¹³⁵ *Věstník*, 1927, roč. 15, č. 2, s. 3.

¹³⁶ SVOBODNÝ, Petr – HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha, 2004, s. 184.

¹³⁷ LENDEROVÁ, Milena a kolektiv. *Ženy s kufříkem a nadějí*. Praha, 2019, s. 395.

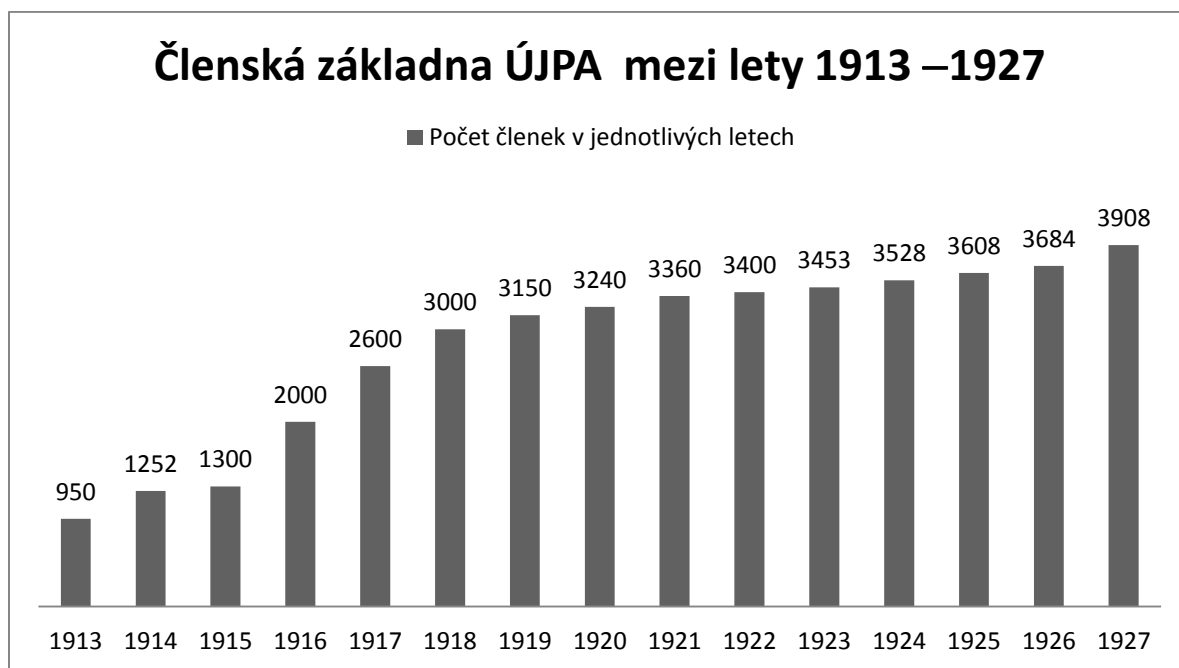
¹³⁸ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 101.

¹³⁹ *Věstník*, 1930, roč. 18, č. 6, s. 1.

¹⁴⁰ *Věstník*, 1930, roč. 18, č. 6, s. 2.

nezaslaly peníze „Brněnskému Sdružení“, které již nemělo s ÚJPA nic společného. „*Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek v republice Československé*“ vydávala pouze Ústřední jednota porodních asistentek se sídlem v Praze, a to za cenu předplatného 36 korun za rok, kdy časopis vycházel jednou za měsíc.¹⁴¹

Přiložený graf dokládá, jak se každoročně rozšiřovala členská základna¹⁴². Z toho vyplývá, že její největší nárůst byl od roku 1913 do roku 1918. Poté přibývání nových členek bylo pozvolné.

Graf č. 1. , obsah grafu z *Věstník*, 1927, roč. 15, č. 2, s. 3.

2.2 Činnost Ústřední jednoty porodních asistentek

Činnost Ústřední jednoty zajišťoval ústřední výbor, který se pravidelně scházel na výborových schůzích. Každý měsíc byla pořádána schůze, která byla zakončena odbornou přednáškou z gynekologie a porodnictví. Vedle těchto měsíčních setkání byly pořádány každých 14 dní i tzv. výborové schůze.¹⁴³ Na všech schůzích byly projednávány důležité otázky týkající se stavu porodních asistentek. Dále probíhaly členské schůze, na kterých se podílelo vedení ÚJPA a zástupci jednotlivých poboček v Čechách a na Moravě.¹⁴⁴ Členské schůze probíhaly v jednotlivých městech, kde sídlily odbočky ÚJPA. Nejdůležitější schůzí,

¹⁴¹ *Věstník*, 1928, roč. 16, č. 2, s. 11.

¹⁴² Srovnání *Věstník*, 1928, roč. 16, č. 4, s. 2.

¹⁴³ *Věstník*, 1919, roč. 7, č. 2, s. 3.

¹⁴⁴ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 103.

kteřou Jednota pořádala, byla tzv. *valná hromada*, která se konala jednou ročně v budově zemské porodnice nebo Všeobecné nemocnice.¹⁴⁵

Pozvánka na valnou hromadu byla vždy otištěna v časopise *Věstník*. Její program byl téměř vždy stejný a obsahoval zpravidla osm hlavních bodů a dle potřeby mohly být přidány další body. Hlavními body valné hromady byly;

1. Zahájení valné hromady
2. Přečtení protokolu z předchozí valné hromady
3. Zprávy jednatelské
4. Zprávy pokladní
5. Zprávy revisorek
6. Volba předsedkyně a členů výboru
7. Zpráva delegátek z odboček
8. Volné návrhy.¹⁴⁶

Doplňující body v programu reagovaly na situace, které byly v daný okamžik potřebné vyřešit. Jako například na valné hromadě konané 26. dubna 1934, kdy se po přečtení zpráv delegátek z jednotlivých odboček jednalo o „*Změnách jednacího řádu podpůrného odboru pro případ dožití a úmrtí Ú. J. P. A. v Praze*“.¹⁴⁷ Nebo se na programu jednání objevil bod týkající se např. „*Porodnických oddělení v okresních nemocnicích a nezaměstnanost porodních asistentek*“¹⁴⁸, či „*Zákonná úprava sociálního zabezpečení porodních asistentek*“.¹⁴⁹ Jelikož bodů, které se na valných hromadách za celou dobu existence ÚJPA probíraly, je nepřehledné množství, uvedl jsem pouze pár vybraných programových bodů pro reprezentativní případ. Valných hromad se účastnili i zástupci jednotlivých odboček ÚJPA, kteří podávali zprávu o činnosti jednotlivých odboček.¹⁵⁰

Jednatelská zpráva podávala nejvíce informací o stavu členské základny, kde byly uvedeny počty o nových členkách, úmrtí členek či odhlášení z praxe. Dále zde byly informace, kolika členkám byla vyplacena podpora z podpůrného fondu z důvodu invalidity či úmrtí.¹⁵¹ Mimo tyto informace byly v jednatelské zprávě uvedeny přehledy o uskutečněných

¹⁴⁵ LENDEROVÁ, Milena a kolektiv. *Ženy s kufříkem a nadějí*. Praha, 2019, s. 390.

¹⁴⁶ *Věstník*, 1935, roč. 23, č. 3, s. 1.

¹⁴⁷ *Věstník*, 1934, roč. 22, č. 4, s. 1.

¹⁴⁸ *Věstník*, 1935, roč. 23, č. 3, s. 1.

¹⁴⁹ *Věstník*, 1932, roč. 20, č. 3, s. 1.

¹⁵⁰ *Věstník*, 1928, roč. 16, č. 2, s. 10.

¹⁵¹ *Věstník*, 1932, roč. 20, č. 5, s. 4.

schůzích, kulturních akcí či zájezdech pro porodní asistentky.¹⁵² Například 18. července 1932 byl ÚJPA konán zájezd do Státního ústavu pro porodní asistentky v Pardubicích, který byl později zmíněn v jednatelské zprávě.¹⁵³ V každé jednatelské zprávě nechyběly informace o počtu schůzí, které se za uplynulý rok konaly. *Pokladní zpráva* informovala o finanční situaci v organizaci. První částí této zprávy byly příjmy, kde byl rozpočet jednotlivých položek. Největší zdrojem příjmů byly příspěvky z předplatného časopisu *Věstník* a inzerce (placení reklam otištěných v časopise), následně členské příspěvky, zápisné, úroky z vkladů a cenných papírů či dary.¹⁵⁴ Výdaje byly nejvíce spojené s vydáváním časopisu a dalšími úkony spojenými s jeho distribucí, jako např. překlady zahraničních článků. Velkým výdajem bylo vyplacení peněz z podpůrného fondu. Další výdaje byly spojené s náklady na činnost organizace (nájemné, telefonní poplatky, právní poradenství, apod.).¹⁵⁵ Součástí valné hromady byla i tzv. *sekretářská zpráva*, která se zabývala vnitřní činností ÚJPA. Zejména se jednalo o písemný styk s členstvem. Za rok došlo od členek do sekretariátu kolem dvou tisíc dopisů, ve kterých byly různé žádosti a dotazy.¹⁵⁶ Zpráva mimo jiné podávala i informace o jednotlivých aktivitách, které vykonal výbor ÚJPA.¹⁵⁷ Sekretářská zpráva kontrolovala i to, co se děje v jednotlivých odbočkách. Pravidelnou kontrolou revisních knih bylo zjištěno, že například v jedné z odboček docházelo ke ztracení peněz v pokladně.¹⁵⁸ Dále byly na valné hromadě projednávány *zprávy delegátek z jednotlivých odboček*. Nejdříve byly předneseny informace o členské základně, placení příspěvků a počtu schůzí v jednotlivých odbočkách.¹⁵⁹ Předsedkyně jednotlivých odboček přednášely své poznatky a připomínky z praxe, které měly vést ke zlepšení stavu porodních asistentek.¹⁶⁰

Ústřední jednota pomáhala svým členkám i na poli sociálním. Pravidelně ve svém časopisu uveřejňovala inzeráty na volná místa porodních asistentek. Tento druh inzerátu se v časopisu nacházel pod hlavičkou *Uprázdňená místa*, a zpravidla obsahoval např. následující sdělení „*Kolegyně Božena Řihová-Šmídová oznamuje Ústřední jednotě porodních asistentek, že v Kosmonosích je uprázdňeno místo porodní asistentky*“.¹⁶¹

¹⁵² *Věstník*, 1932, roč. 20, č. 5, s. 4.

¹⁵³ *Věstník*, 1932, roč. 20, č. 8, s. 1.

¹⁵⁴ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 5, s. 3.

¹⁵⁵ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 5, s. 3.

¹⁵⁶ *Věstník*, 1924, roč. 12, č. 3, s. 5.

¹⁵⁷ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 105.

¹⁵⁸ *Věstník*, 1924, roč. 12, č. 3, s. 6.

¹⁵⁹ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 5, s. 3.

¹⁶⁰ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 5, s. 4.

¹⁶¹ *Věstník*, 1940, roč. 28, č. 10, s. 2.

Významnou úlohu v boji za zlepšení stavu porodních asistentek hrály i mezinárodní kongresy porodních asistentek, kam ÚJPA vysílala své delegátky. Tyto kongresy pořádal Mezinárodní svaz porodních asistentek, který vznikl roku 1922.¹⁶² První poválečný kongres, na který byly pozvány delegátky z Jednoty, se konal roku 1922 v Bruggách. O rok později se konal druhý mezinárodní sjezd v Antverpách, kde byl doporučen návrh, aby byla prodloužena doba vzdělávání po vzoru Holandska na tři roky.¹⁶³ Na konci května a začátku června se roku 1925 konal třetí mezinárodní sjezd porodních babiček v Praze. Pozvání přijali jednak zástupci ministerstva zdravotnictví a významní čeští odborníci z gynekologie a porodnictví, například profesor Václav Rubeška, profesor Antonín Ostrčil, doktor František Pachner či odborový přednosta doktor Jaroslav Dlouhý. Ze zahraniční dorazili zástupci z Anglie, Belgie, Rakouska, Německa a Lotyšska. Dále bylo přítomno vedení ÚJPA v čele s předsedkyní Hanou Gielingerovou- Liškovou a zástupci jednotlivých odboček.¹⁶⁴ Během sjezdu byl na dobu dvou let ustanoven nový předsednický sbor Mezinárodního svazu porodních asistentek. Dřívější předseda Belgčan doktor Daels se vzdal funkce ve prospěch nové předsedkyně z řad Ústřední jednoty Hany Gielingerové- Liškové. Sekretářkou Mezinárodního svazu porodních asistentek se stala Gabriela Čuhelová.¹⁶⁵

Výsledkem kongresu bylo přijetí stanov Mezinárodního svazu porodních asistentek. Cílem těchto kongresů bylo studium všech problémů ochrany mateřství, péče o kojence a povznesení stavu porodních asistentek po stránce vědecké, morální i sociální.¹⁶⁶ Dle stanov měl proběhnout jednou za dva roky mezinárodní kongres. Byla představena i organizační struktura: v čele byl předseda, kterého jmenoval kongres, dále tajemník a dva zástupci.¹⁶⁷ Jelikož služba porodních asistentek má odpovídat důležitým a nutným zdravotním a sociálním potřebám, a že povolání porodní asistentky nemůže být dokonale plněno, pokud se vyučování nebude opírat o vědecké a sociálně-zdravotní základy, rozhodl se svaz předložit jednotlivým vládám a lékařským spolkům následující požadavky: 1) prodloužení doby studia na tři roky jako tomu bylo např. v Holandsku a Belgii, o tomto návrhu se jednalo již na mezinárodním kongresu v Antverpách; 2) všeobecný vědecký základ, jako mají ošetřovatelky nemocných; 3) vzdělávání porodních asistentek v sociální péči; 4) aby porodní asistentky byly oficiálně zařazeny do státního pojištění nemocenského, invalidního a starobního; 5) aby vlády

¹⁶² FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 106.

¹⁶³ *Věstník*, 1925, roč. 13, č. 6-8, s. 3.

¹⁶⁴ *Věstník*, 1925, roč. 13, č. 6-8, s. 2.

¹⁶⁵ *Věstník*, 1925, roč. 13, č. 6-8, s. 5.

¹⁶⁶ *Věstník*, 1925, roč. 13, č. 6-8, s. 5.

¹⁶⁷ *Věstník*, 1925, roč. 13, č. 6-8, s. 5.

jednotlivých zemí podporovaly Mezinárodní svaz porodních asistentek a jejich mezinárodní sjezdy, které mají za úkol studium různých otázek.¹⁶⁸ Zástupci ÚJPA se účastnili i několika další mezinárodních kongresů, které se například konaly roku 1934 v Londýně¹⁶⁹, 1936 v Berlíně¹⁷⁰, 1938 ve Francii.

Ústřední Jednota po pražském kongresu předložila Československé vládě resoluci s požadavky stavu porodních asistentek. Hlavními body byl přísný výběr kandidátek a dobré teoretické a praktické znalosti. Dále rajonování¹⁷¹ porodních asistentek do jednotlivých oblastí, zahrnutí asistentek do nemocenského, starobního, invalidního a penzijního pojištění, a jejich zařazení do sociálních služeb.¹⁷²

Mimo výše uvedené skutečnosti probíhala v ÚJPA velká diskuze o podobě zákona číslo 200/1928 Sb. „*O pomocné praxi porodnické*“. Tento zákon, zajišťující zlepšení postavení porodních asistentek, vymáhala ÚJPA dlouhá léta.¹⁷³ Žhavou diskusí vyvolal Manifestační sjezd Jednoty konaný 18. září 1927, kde se probíraly klady a zápory připravovaného zákona. Pozitivně bylo přijato prodloužení doby studia porodních asistentek, tak jak k tomu vybízel mezinárodní kongres. Naopak negativně byla vnímána absence řešení hmotných poměrů.¹⁷⁴

Další rozpravy o podobě zákona otištěné v časopisu *Věstník* se nesly ve stejném duchu jako předchozí. Jak tedy vypadala osnova zákona, jaké oblasti zákon řešil, nebo naopak opomněl, se budeme zabývat v následující kapitole.

¹⁶⁸ *Věstník*, 1925, roč. 13, č. 6-8, s. 5.

¹⁶⁹ *Věstník*, 1934, roč. 22, č. 7, s. 2.

¹⁷⁰ *Věstník*, 1936, roč. 24, č. 8, s. 4.

¹⁷¹ Rajonování = rovnoměrné rozmístění porodních asistentek do porodnických obvodů. Cit. *Věstník*, 1932, roč. 20, č. 2, s. 1.

¹⁷² *Věstník*, 1937, roč. 25, č. 5, s. 10.

¹⁷³ *Věstník*, 1929, roč. 17, č. 1, s. 5.

¹⁷⁴ *Věstník*, 1927, roč. 15, č. 10, s. 3.

3 Zákon č. 200/1928 Sb. „O pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek“

Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek propůjčil tomuto zákonu a následným debatám o nezbytných opravách většinu svých stránek. K debatě o tomto zákonu přispěli jak právníci, tak i lékaři.¹⁷⁵ Než začneme podrobněji zkoumat samotný obsah zákona, je na místě, abychom si zmapovali, kolik porodních asistentek působilo v Československé republice.

V letech 1925 až 1926 bylo na území Československa 10 938 porodních asistentek, z toho 9 410 diplomovaných. V Čechách působilo 4 378 až na výjimky diplomovaných asistentek, na Moravě 2 188 (vesměs diplomovaných). Ve Slezsku byl počet asistentek menší 528, ale rovněž vesměs diplomovaných. Horší situace byla na Slovensku. Tam se nacházelo 3 347 porodních asistentek, z nichž disponovalo diplomem jen 1921 osob. Nejmenší počet porodních asistentek bylo v Podkarpatské Rusi, kde působilo 502 asistentek, z nichž mělo 400 diplom. Na 1 porodní asistentku v republice připadal roční průměr 33, 1 porodů. Přesněji v Čechách to bylo průměrně 33, na Moravě 29,8, ve Slezsku 3,3, na Slovensku 31,4 a na Podkarpatské Rusi 56 porodů za rok.¹⁷⁶ Z toho vyplývá, že zákon měl zajistit, aby praktikovaly pouze diplomované porodní asistentky. A mohly najít všechny obživu.

3.1 Analýza zákona „O pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek“

Zákon byl vydán 9. listopadu 1928, tímto dnem zrušil dosavadní 150 let staré předpisy, které byly v rozporu s tímto zákonem. Jednalo se zejména o § 7, oddělení IV. Hlavního zdravotního normativu, vydaného patentem 2. ledna 1770, číslo 1152. Dále byly zrušeny zákony z let 1740 – 1780 upravující výkon pomocné praxe porodnické, jakož i předpisy o výcviku a vzdělání porodních bab z roku 1898.¹⁷⁷ Zákon se skládal ze čtyř částí, ve kterých věnoval pozornost pomocné praxi porodnické, vzdělání a výcviku porodních asistentek a trestnímu opatření.

V první části zákon definoval pojem *pomocná praxe porodnická*, již se rozuměla:

¹⁷⁵ Např.: za právníckou stranu, odborný přednosta ministerstva zdravotnictví Richard Bébr a jeho *Výklad zákona o pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek*; za lékaře např. MUDr. Cyril Gála a jeho *Několik poznámek k reformě zákona o porodních asistentkách...* otištěné v periodiku Praktického lékaře z roku 1939.

¹⁷⁶ *Věstník*, 1927, roč. 15, č. 12, s. 6.

¹⁷⁷ *Věstník*, 1929, roč. 17, č. 1, s. 4.

- a) samostatná pomoc při pravidelném těhotenství, porodu a šestinedělí, jakož i samostatné ošetřování novorozenců a kojenců, kteří nevyžadovali lékařského ošetření.
- b) přísluha (asistence) lékaři při ošetřování těhotných rodiček, šestinedělek, novorozenců a kojenců,
- c) nezbytná samostatná pomoc v případech vyjmenovaných sub. a) i když jsou to případy patologické, avšak pouze tehdy, hrozí-li nebezpečí z průtahu, není-li možno včas povolati lékaře a pouze do té doby, než se lékař dostaví.¹⁷⁸

Součástí první části, kde byl definovaný pojem pomocná praxe porodnická, byl i honorář za poskytnuté služby. Podle zákona měla vláda stanovit odměny za úkony porodních asistentek podle místních poměrů. Sazebník však nebyl definován. Vláda pracovala s verzí, kterou vypracovala Ústřední jednota, avšak tento sazebník nebyl výslovně schválen, nýbrž vzat pouze na vědomost.¹⁷⁹ Zajímavostí je, že ačkoliv zákon měl především pomoci v postavení porodních asistentek, tak se jejím honorářem nezaobíral. Honorář za poskytnutou péči se v zákoně vztahoval pouze na lékaře.¹⁸⁰

V § 2 – 4 zákon řešil oprávnění k výkonu praxe porodnické a ochranu názvu porodní asistentka (porodní pomocnice). Oprávnění k výkonu pomocné praxe porodnické nebylo možné na území Československé republiky odepřít ženám, které byly svéprávné, důvěryhodné a které se prokázaly, že jsou: a) státními občankami československými¹⁸¹, b) jsou bezúhonné, c) podle vysvědčení úředního lékaře jsou tělesně i duševně zdravé, d) dosáhly diplomu na některém československém ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek (tyto ústavy začaly vznikat až ve 30. letech).¹⁸² Porodní báby, které získaly kvalifikaci před vydáním tohoto zákona, mohly svou práci vykonávat, aniž by musely znovu studovat. Jedinou „hrozbou“ pro starší báby se stalo možné přezkoušení ze strany úřadů.¹⁸³ Výše uvedeným ženám zákon dle paragrafu č. 2. a 3. dovoľoval vykonávat pomocnou praxi

¹⁷⁸ BÉBR, Richard, CHALOUPEK, Rudolf. *Československé zdravotnické zákony s příslušnými prováděcími předpisy*. 1. díl, Praha, 1937, s. 713.

¹⁷⁹ BÉBR, Richard. *Výklad zákona o pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek*. Praha, 1931, s. 103-104.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 10 – 14.

¹⁸¹ *Československá republika měla mezinárodní úmluvy s Polskem o připouštění lékařů a porodních babiček k vykonávání praxe. Tato smlouva byla podepsána ve Varšavě 23. září 1922. Touto smlouvou byl usnadněn i pohraniční styk veškerých zdravotnických osob. Další úmluva byla mezi bývalým Rakouskem–Uherskem a říší Německou o vzájemném připouštění osob lékařských na pomezí k vykonávání praxe. Jednalo se o vyhlášku č. 120 říšského zákona z roku 1882 a její účinnost byla obnovena v poměru Československa k Německu notifikací podle čl. 289 Versailleské mírové smlouvy.* BÉBR, Richard. *Výklad zákona o pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek*. Praha, 1931, s. 16 – 17.

¹⁸² BÉBR, Richard. *Výklad zákona*, s. 15.

¹⁸³ BÉBR, Richard – CHALOUPEK, Rudolf. *Československé zdravotnické zákony*, s. 714.

porodnickou a využívat označení porodní asistentka či porodní pomocnice. Jiné názvy byly zakázány.¹⁸⁴

Pokud chtěla porodní asistentka zahájit svou činnost (§ 5 zákona), musela to písemně oznámit úřadům první stolice a doložit k tomu všechny potřebné dokumenty (průkazy). Ohlášení muselo být podané do třech let od vydání diplomu, či úspěšném absolvování opakovacího kurzu. V případě nesplnění těchto podmínek úřad odepřel oprávnění k výkonu povolání. Před vyřízením ohlášení nebylo možné praxi vykonávat, ale uplynutím jednoměsíční lhůty bylo předpokládáno, že úřad vzal oznámení na vědomí. Asistentka byla povinna hlásit úřadům změnu týkající se změny sídla výkonu jejího povolání. Změnu měla hlásit 14 dní předem v místě svého stávajícího působení a poté se nahlásit na úřadě v novém místě.¹⁸⁵ *Porodní asistentka, vyhověla-li podmínkám § 2, může se usadit v kterékoliv obci Československé republiky. Není tudíž třeba žádného zvláštního povolení k usazení se...*¹⁸⁶

Předpisy pro vykonávání porodnické praxe byly vydávány vládním nařízením. Cílem těchto předpisů bylo zejména stanovit povinnost porodních asistentek poskytnout rodiče kdykoliv pomoc, v případě lékařského zákroku povolát včas lékaře, zachovávat tajemství o pečovaných osobách a oznamovat porody příslušnému matričnímu úřadu. Vláda stanovovala také sazby odměn¹⁸⁷ za úkony porodních asistentek podle místních poměrů.¹⁸⁸

Posledním bodem první části zákona *O pomocné praxi porodnické* je § 7 zabývající se odebráním diplomu. Odebrání diplomu bylo možné dvěma způsoby: a) dočasně b) trvale. Dočasné odebrání diplomu bývalo při úředním zjištění nedostatku znalostí (způsob ověření znalostí je předepsán v § 9 tohoto zákona), či stala-li se dočasně fyzicky či duševně nezpůsobilá k výkonu porodnické praxe. Dále bylo možné dočasně odebrat licenci při podezření ze ztráty spolehlivosti a důvěryhodnosti pro výkon praxe, či pokud se dopustila trestného činu, či zanedbání uložených povinností.¹⁸⁹

Trvalé odebrání licence bylo v některých případech stejné jako u dočasného odebrání. Diplom mohl být odebrán, pokud porodní asistentka do dvou let od zjištění nedostatečných

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 714.

¹⁸⁵ BÉBR, Richard – CHALOUPKA, Rudolf. *Československé zdravotnické zákony*, s. 714.

¹⁸⁶ BÉBR, Richard. *Výklad zákona*, s. 20.

¹⁸⁷ Více o odměnách: „Sazebník zmíněný v tomto ustanovení nebyl dosud vydán, jelikož příslušné jednání naráží na značné obtíže, hlavně pokud jde o nositele sociálního pojištění. V praxi zatím používá se sazebníku, jež navrhla Ústřední jednota porodních asistentek a jež byl vzat výnosem ministerstva zdravotnictví z 12. května 1927, č. 6681. BÉBR, Richard – CHALOUPKA, Rudolf. *Československé zdravotnické zákony s příslušnými prováděcími předpisy*. 1. díl, Praha, 1937, s. 717.

¹⁸⁸ Věstník... 1929, roč. 17, č. 1, s. 2.

¹⁸⁹ BÉBR, Richard – CHALOUPKA, Rudolf. *Československé zdravotnické zákony*, s. 717.

znalostí, si znalosti nedoplnila. Dopustila-li se vyhnání plodu nebo nesla spoluvinu (tzv. účastenství) na tomto činu. Dále bylo možné odebrat diplom v případě, že: „*Lze-li souditi na ztrátu její spolehlivosti a důvěryhodnosti pro výkon pomocné praxe porodnické proto, že se při výkonu svého povolání či z podnětu souvisejícího s tímto povoláním dopustila jinakého činu trestného pod písm. b) neuvedeného, nebo proto, že zanedbává hrubě nebo trvale uložené jí povinnosti, nebo lze-li na ztrátu její spolehlivosti a důvěryhodnosti souditi z jiných okolností a jsou-li tu důvody pro trvalé odnětí diplomu.*“¹⁹⁰ Jednou z posledních možností, kdy jí mohl být odebrán diplom, bylo úřední zjištění, že se porodní asistentka stala tělesně či duševně, trvale nezpůsobilou výkonu porodnické praxe.¹⁹¹

Odnětí diplomu s oprávněním provozovat pomocnou praxi porodnickou prováděl příslušný politický úřad druhé instance, a to v případech pokud odebrání diplomu neprobíhalo podle trestního zákona. Ve výjimečných případech mohlo ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy změnit rozhodnutí úřadů druhé instance z trvalého odebrání na dočasné. Byla-li porodní asistentka podmíněna odsouzená, nebyl to důvod k odebrání diplomu. V případě, že přestala být občankou Československé republiky, nebyl jí odebrán diplom, ale pouze oprávnění k provozování pomocné práce porodnické. I zde mělo ministerstvo veřejného zdravotnictví možnost udělit výjimku na provozování praxe, na kterou si porodní asistentka podala vlastní žádost, i když nebyla občankou Československa.¹⁹²

Druhá část zákona (§ 8 – 13) se zabývá *Vzděláním a výcvikem porodních asistentek*. Paragraf 8 řešil otázku teoretického vzdělání a praktického výcviku porodních asistentek. Dále stanovil, že diplomy opravňující k vykonávání pomocné praxe porodnické mohou vydávat jen státní ústavy pro vzdělání a výcvik porodních asistentek. Tyto ústavy budou podřízeny ministerstvu veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy.¹⁹³ Zákon dal impulz k zakládání státních vzdělávacích ústavů pro vzdělání a výcvik porodních asistentek s nejméně desetiměsíční výukou. Požadavek dvouletého vzdělání odvolávající se na praxi v zahraničí¹⁹⁴, obsažený v rezoluci porodních asistentek, byl zavržen. Argumentem pro

¹⁹⁰ Věstník, 1929, roč. 17, č. 1, s. 3.

¹⁹¹ Věstník, 1929, roč. 17, č. 1, s. 3.

¹⁹² BÉBR, Richard – CHALOUPEK, Rudolf. *Československé zdravotnické zákony*, s. 718.

¹⁹³ Tamtéž, s. 724.

¹⁹⁴ Dvouleté vzdělání porodních asistentek existovalo např. ve Francii a Belgii, srov. *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek republiky Československé*, 1924, roč. 12, č. 1, s. 1-3.

nepřijetí dvouletého vzdělání mělo být pravděpodobné snížení celkového počtu porodních asistentek, a současnému „vzniku polovzdělaného lékařského proletariátu“.¹⁹⁵

V § 9 jsou stanoveny předpisy o způsobu vzdělávání a výcviku porodních asistentek. Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy mělo za úkol vydávat podmínky pro přijetí do vzdělávacích ústavů, přijímací řízení, výše školného, apod.¹⁹⁶ Zákon stanovil dobu studia na státním ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek na nejméně 10 měsíců. Po absolvování tohoto kurzu se měla porodní asistentka po 10 letech zúčastnit opakovacího kurzu. Opakovací kurz musela absolvovat i porodní asistentku, která přerušila svou činnost na dobu delší než 3 roky. Povinnost účastnit se opakovacího kurzu platil i pro asistentky, u kterých byly zjištěny nedostatečné vědomosti. Poslední bod devátého paragrafu se zabývá vzděláním a vydáním diplomu pro cizince. Cizinky mohly být přijímány do kurzů/školy pouze v případě volných míst. Diplom, který jim byl udělen, platil s řadou omezení.¹⁹⁷

Třetí část zákona nazvaná „*Ustanovení trestní a příslušnost*“ obsahuje pouze dva paragrafy. Jedná se o § 10, který stanovil tresty za přestupky tohoto zákona. Pokud nešlo o trestný čin, tresty vydávaly politické úřady I. instance. Při prvním porušení zákona byla uložena peněžité pokuta¹⁹⁸ od 20 do 200 Kč. V opakovaném porušování byla sazba peněžité pokuty zvýšena v rozmezí 50 až 1000 Kč. Vedle peněžitého trestu mohlo dojít i k trestu vězení na dobu od 24 hodin do 3 neděl. V případě, že úřad nemohl pokutu z provinilé osoby vymoci, mohl sáhnout po náhradním trestu (většinou se jednalo o trest vězení). Proti trestu se bylo možné odvolat do 15 dní, rozhodnutí vynesl pak politický úřad II. instance.¹⁹⁹ Na závěr této části bylo uveřejněno § 11, že řízení podle tohoto zákona přísluší úřadům stanoveným v zákoně ze dne 14. července 1927.²⁰⁰

Poslední čtvrtou částí zákona jsou „*Ustanovení závěrečná*“, ty shrnují v § 12 – 13 výše zmíněné body. Zákon nabyl účinnosti 3 měsíce po vyhlášení. Tímto dnem byly zrušeny veškeré dosavadní předpisy, které byly v rozporu s § 7, oddělení IV. hlavního zdravotního

¹⁹⁵ GÁLA, Cyril. *Několik poznámek k reformě zákona o porodních asistentkách a zejména obligátních opakovacích kurzech*. In: Praktický lékař: časopis pro další vzdělávání lékařů, 1929, roč. 9, čís. 9, s. 318. Online zdroj: <http://kramerius.medvik.cz/search/handle/uuid:14448760-e3e5-11e6-b2e6-d485646517a0> dne: 4. 7. 2019.

¹⁹⁶ Věstník, 1929, roč. 17, č. 1, s. 4.

¹⁹⁷ BÉBR, Richard – CHALOUPKA, Rudolf. *Československé zdravotnické zákony*, s. 725.

¹⁹⁸ Z resoluce senátu, měla vláda pokuty uložené dle § 10 použít k podpoře pilných a nemajetných frekventantek porodnických kursů. BÉBR, Richard, CHALOUPKA, Rudolf. *Československé zdravotnické zákony s příslušnými prováděcími předpisy*. 1. díl, Praha, 1937, s. 728.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 726.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 726.

normativu, vydaného patentem 2. ledna 1770. Předpisy (instrukce) pro porodní báby, které neodporovaly tomuto zákonu, měly zůstat v platnosti. Důležité je zmínit, že se zákon nevztahoval na porodnickou praxi lékařskou.²⁰¹ Tímto byly definitivně zrušeny doposud existující kurzy.

3.2 Přijetí zákona

Zákon byl přijat za skromné účasti poslanců, nedostavil se ani ministr zdravotnictví, kterým byl tehdy Jozef Tiso. Ministerstvo zastupovali MUDr. Dlouhý a JUDr. Vosátka. Referentem za lidovou stranu měl být dr. Řehák, kterého nahradila poslankyně agrární strany Anna Chlebounová,²⁰² sama matka sedmi dětí. K zákonu promluvily především ženy: Betty Karpíšková²⁰³, Ludmila Pechmanová²⁰⁴, Josefina Weber²⁰⁵ a Marie Vobecká.²⁰⁶

Kriticky se do zákona opřely levicově orientované poslankyně sociální demokracie Betty Karpíšková a příslušnice německé sociální demokracie Fanni Blatny.²⁰⁷ Ta vytkla zákonu jeho hlavní nedostatky, které viděla v nekomplexnosti řešení celého problému. Těch, kterých se zákon týkal, spokojené být nemohly, jelikož zákon vyřešil jen část požadavků – de facto se týkal pouze prodloužení a zkvalitnění vzdělání a měl zabránit působením nekvalifikovaných porodních asistentek tzv. fušerek.²⁰⁸ To, co by opravdu pomohlo porodním

²⁰¹ Věstník, 1929, roč. 17, č. 1. s. 5.

²⁰² Více o Anně Chlebounové např. MACKOVÁ, Marie. *O senátorce Anně Chlebounové*. Ústí nad Orlicí, 1998.

²⁰³ BETTY KARPÍŠKOVÁ – členka Československé sociální demokracie. Byla velmi aktivní v politickém životě (např. místopředsdkyně, členka představenstva strany, členka místního okresního výboru, apod.). Aktivně obhajovala právo ženy rozhodovat o svém těle. MUSILOVÁ, Dana. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*. České Budějovice, 2007, s. 102.

²⁰⁴ LUDMILA PECHMANOVÁ – KLOSOVÁ – od roku 1909 členka České strany národně socialistické. Po vzniku Československa pracovala v osobním oddělení Ministerstva pošt. Zasadzovala se o rovnoprávné postavení státních úřednic. V roce 1920 byla zvolena poslankyní NS, mimo jiné se angažovala v otázce sociální. MUSILOVÁ, Dana. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*. České Budějovice, 2007, s. 108.

²⁰⁵ WEBER JOSEFINE – členka strany Deutsche Nationalpartei (členka župního vedení strany v západních Čechách, ústředního vedení a předsednictva strany. V letech 1919- 1933 byla předsedkyní nacionalisticky orientovaného ženského spolku. V roce 1920 neúspěšně kandidovala do poslanecké sněmovny Národního shromáždění. Po zastavení činnosti v Deutsche Nationalpartei, převzala funkci předsdkyně ženského spolku Sudetendeutsche Heimatsfront. MUSILOVÁ, Dana. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*. České Budějovice, 2007, s. 120.

²⁰⁶ VOBECKÁ MARIE – členka KSČ, v letech 1925 – 1929 poslankyní Národního shromáždění. MUSILOVÁ, Dana. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*. České Budějovice, 2007, s. 119.

²⁰⁷ FANNY BLATNY – prvotně členka Rakouské sociální demokratické strany dělnické. V meziválečném období byla aktivní v německé sociální demokracii. Věnovala se práci v sociálně demokratickém ženském hnutí. MUSILOVÁ, Dana. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*. České Budějovice, 2007, s. 97.

²⁰⁸ Věstník, 1928, roč. 16, č. 11, s. 2.

Srovnání: V Anglii byl vydán Midwives Act roku 1902, který měl zabránit provádět porody nekvalifikovaným porodním asistentkám. Přesto jak dokládá Alice Ried, nekvalifikované porodní asistentky měly stále práci, především ve vesnických oblastech. REID, Alice. *Birth Attendants and Midwifery Practice in Early Twentieth-century Derbyshire*. In: *Social History of Medicine* Vol 25, No. 2pp. 380-399, 2011, s. 380.

asistentkám na poli sociálním, však zákon neřešil. Neupravil jejich sociální poměry, nezabýval se pojištěním²⁰⁹ pro případ nemoci, invalidity, stáří či v případě nutnosti karantény.²¹⁰ Socialistické poslankyně kritizovaly, že zvýšená kvalifikace, bez úpravy hmotných poměrů povede porodní asistentky k upřednostňování města před venkovem.²¹¹ Ve skutečnosti se jednalo o rajonizaci, kterou žádaly samy porodní asistentky už na začátku století.

Podporu přijetí zákona vynakládaly především ženy z levicově orientovaných politických stran a samozřejmě Ústřední jednota porodních asistentek. Vyslankyně Ústřední jednoty, byly zpravidla odkazovány na odborného radu Františka Kulhavého, který přispěl k předložení zákona senátu, ještě před svým odchodem do penze. Návrh byl senátem a za podpory Ústřední jednoty třikrát vrácen k doplnění a pozměnění. Po vleklých peripetiích byl zákon na podzim roku 1928 přijat.²¹²

3.3 Sociální otázka porodních asistentek – aneb co zákon neřešil

Jak bylo zmíněno výše, zákon měl vyřešit i sociální postavení porodních asistentek. Vize byla zejména zlepšit jejich sociální zabezpečení. Ačkoliv zákon č. 221 Sb. „*O pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří*“ ze dne 9. října 1921 doplněn zákonem č. 184 ze dne 8. listopadu 1928 a doplňky z roku 1930 uvádí, že: *pojištěním je povinen a podle tohoto zákona jest pojištěn, kdo v republice Československé vykonává práce nebo služby na základě smlouveného poměru pracovního, služebního nebo učňovského, a nevykonává jich jako vedlejšího zaměstnání nebo příležitostně*²¹³, měly by sem tudíž patřit i porodní asistentky. Bohužel se v dané době sociálního pojištění nedočkaly, jelikož nebyly v pracovním poměru.

O sociálních poměrech se vyjádřil i gynekolog František Pachner již o několik let dříve, než vyšel zákon *O pomocné praxi porodnické*... Pachner viděl špatnou sociální situaci porodních asistentek ve špatném teritoriálním rozdělení (nutno podotknout, že Pachner se vyjadřoval o rozložení porodních asistentek v tehdejší Rakousku). Upozornil také na to, že města, především velká města, jsou přeplněná porodními asistentkami, kdežto venkov trpí

²⁰⁹ Poslankyně německé sociální demokracie F. Blatná, snažila se zlepšit sociální otázku porodních asistentek. Na jednom zasedání poslanecké sněmovny se tázala, proč jsou ze sociálního pojištění vyjmuty mladiství a porodní asistentky. Bohužel její žádosti nebylo vyhověno. *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek republiky Československé*, 1928, roč. 16, č. 11, s. 4. Další vystoupení F. Blatné o nutném sociálním pojištění porodních asistentek ve *Věstníku*, 1928, roč. 16, č. 9, s. 2.

²¹⁰ *Věstník*, 1928, roč. 16, č. 11, s. 2.

²¹¹ *Věstník*, 1928, roč. 16, č. 11, s. 2.

²¹² *Věstník*, 1929, roč. 17, č. 2, s. 2.

²¹³ BÉBR, Richard. *Výklad zákona*, s. 53.

nedostatkem porodních asistentek.²¹⁴ Zákon ve věcech sociálních kritizovala i poslankyně Karpíšková, která žádala navrácení nedokončeného návrhu zákona senátu, a aby vláda předložila nový zákon, který by především upravil sociální postavení a pojištění porodních asistentek.²¹⁵

V novém zákoně neměly porodní asistentky žádné sociální ani hmotné zabezpečení pro případ stáří, ani nebyla provedena rajonizace, která by jim umožnila dostatečnou obživu.²¹⁶ Zlepšení situace v chudých krajích nepřispěl fakt, že nebyla zavedena stálá podpora z veřejných prostředků. Ústřední jednota pro své členky zavedla roku 1926 podpůrný odbor pro případ dožití a úmrtí.²¹⁷ Jednalo se však o podporu ze soukromých fondů Jednoty, nikoliv z veřejných prostředků.

Jak dokládá Věstník z roku 1932, jiná situace panovala např. v sousedním Německu. Zde bylo zavedeno povinné pojištění porodních asistentek. Ty musely být od roku 1929 všechny členkami říšského pojišťovacího ústavu pro zaměstnance v Berlíně. Platily roční příspěvky přiměřené svému příjmu a po určité době v členství mají nárok na bezplatné léčení a při neschopnosti vykonávat svoji profesi dostávají malou starobní rentu.²¹⁸

Zcela jinou situaci měly porodní asistentky, které byly zaměstnávány ve veřejných ústavech, nebo jako smluvní síly v ústavech sociálně zdravotních (soukromé porodnice, ústavy pro péči o dítě a nemocenských pojišťovnách), ale těchto porodních asistentek bylo velice malé procento. Tyto porodní asistentky dosáhly na dvojí pojištění, které bylo běžné u zaměstnanců ve vyšších službách. Získaly pojištění jak nemocenské, tak pojištění pro případ stáří a invalidity. Na starobní důchod měla porodní asistentka nárok po dosažení 60 let, v případě invalidity nebylo zde věkové omezení.²¹⁹

V době Protektorátu Čechy a Morava patřily porodní asistentky do svobodného povolání, jako např. podnikatelé. Pro ně vznikl ústav První nemocenská pojišťovna volných povolání, obchodníků, živnostníků a vyšších úředníků, která poskytovala svým členům a jejich rodinám lékařské ošetření, léky, léčení v nemocnicích, výpomoc při porodu, apod. Vstup do této pojišťovny byl dobrovolný, a podle výše svých příjmů se mohl pojistit od 80

²¹⁴ BÉBR, Richard. *Výklad zákona*, s. 142.

²¹⁵ *Věstník*, 1928, roč. 16, č. 11, s. 2.

²¹⁶ *Věstník*, 1929, roč. 17, č. 2, s. 2.

²¹⁷ *Věstník*, 1929, roč. 17, č. 4, s. 3.

²¹⁸ *Věstník*, 1932, roč. 20, č. 7, s. 4.

²¹⁹ *Věstník*, 1933, roč. 21, č. 8, s. 1.

haléřů na den.²²⁰ Jak Věstník upozorňoval, pro porodní asistentky bylo nemocenské pojištění dobrovolné, ale skýtalo řadu problémů. Největším problémem pojištění bylo pravidelné placení příspěvku. V případě, že porodní asistentka neměla dostatek financí na zaplacení příspěvku, zanikl jí nárok na jakoukoliv podporu v případě nemoci.²²¹ Tím se mohly některé porodní asistentky dostat do ještě většího tíživého sociálního problému, než který panoval bez dobrovolného pojištění.

Úřad Pracovní společenství povolání, zabývající se léčením v Čechách a na Moravě (*Arbeitsgemeinschaft der Heilburfe*) nařídil, aby od roku 1943 byly všechny porodní asistentky organizovány v jeden celek.²²² Tím byl splněn jeden z bodů, o který Ústřední jednota bojovala dlouhá léta – a to mít jednotnou zastřešující organizaci. Jedním z dalších „zlepšení“ bylo zavedení úrazového pojištění pro porodní asistentky v roce 1944. Přesněji řečeno jednalo se o rozšíření č. 1/1944 „*Zákona o úrazovém pojištění*“. Úrazová ochrana se vztahovala na porodní asistentky vykonávající vlastní činnost, která byla stanovena zákonem č. 200/1928.²²³ Protektorátní úpravy Ústřední jednota ostře kritizovala až po válce.²²⁴

Kritika protektorátních úprav byla jistě na místě. V době války musela Ústřední jednota přispívat ze své pokladny na Německý válečný kříž, německé porodní asistentky, apod. Dále Elsa Scheiding vedoucí úřadu v oboru porodních asistentek Pracovní pospolitosti zdravotních povolání nařizovala, aby porodní asistentky při jednání s německými úřady mluvily německou řečí.²²⁵ Zda-li předchozí úpravy byly natolik špatné, nebo se stavem porodních asistentek nic neudělaly, lze jen těžko soudit. Kritika byla na místě s ohledem na poválečnou situaci a panující náladu ve společnosti.

Tíživou otázku sociálních poměrů neviděla jen Ústřední jednota porodních asistentek, ale také někteří politici a lékaři (např. Antonín Ostrčil, Václav Rubeška²²⁶, Jiří Trapl, apod.). Z lékařů se nejvíce angažoval do vyřešení sociální otázky Jiří Trapl, který se ve Věstníku zabýval problematikou sjednocení porodních asistentek. Při pohledu na snahu řešení sociální otázky je zajímavé, že na problém upozorňoval už Fr. Pachner.

²²⁰ *Věstník*, 1940, roč. 28, č. 12, s. 9.

²²¹ *Věstník*, 1941, roč. 29, č. 6, s. 10.

²²² *Věstník*, 1943, roč. 31, č. 1, s. 6.

²²³ *Věstník*, 1944, roč. 32, č. 4, s. 4.

²²⁴ Více ve *Věstníku*, 1945, roč. 33, č. 1, s. 1-3.

²²⁵ *Věstník*, 1943, roč. 31, č. 3, s. 7.

²²⁶ Návrh Rubešky na zlepšení sociálních poměrů porodních asistentek. *Věstník*, 1920, roč. 8, č. 2, s. 2-3.

Neutišený stav porodních asistentek spočíval v tom, že neměly zastřešující organizaci, která by spojovala všechny porodní asistentky. Východiskem z této situace mělo být založení komory či grémia. Ústřední jednota se domáhala po založení vlastní komory porodních asistentek dlouhá léta, ještě než byl vydán zákon z roku 1928. Grémium mělo být založeno v každém hlavním městě země a jeho úkolem mělo být hájení hospodářských poměrů a stavovských zájmů porodních asistentek. Všechny porodní asistentky měly povinnost stát se členkami tohoto grémia. Grémium měl řídit čtyřčlenný až devítičlenný výbor, s povinností přihlížet k národnostnímu zastoupení.²²⁷ Výhodou zřízení komory či grémia mělo být lepší styk s vládou, větší možnost kontrolovat a působit na porodní asistentky ve věcech vzdělávání apod. Grémium dále mělo Jednotě pomoci zabránit tříštění stavovské organizace, která začala roku 1930. Kdy se původní odbočka Ústřední jednoty v Brně změnila na Sdružení porodních asistentek pro Moravu, Slezsko a Slovensko.²²⁸

Jiří Trapl viděl problém obživy porodních asistentek v jejich špatném teritoriálním rozložení. Navrhoval zrušení volného usazování porodních asistentek a zřízení porodnických okresů (rajónů)²²⁹. Velikost rajónu měla být taková, aby se porodní asistentka uživila svou praxí. V chudých krajích měla dostávat přiměřený existenční příspěvek z veřejného fondu. Založením porodnických okresů by došlo k tomu, že přebytečné porodní asistentky ve městech byly převedeny do venkovských oblastí, zvláště chudých krajů, kde je o porodnickou péči nedostatečně postaráno.²³⁰ Dále se přimlouval za zřízení grémia pro porodní asistentky a považoval za nutnost sociální pojištění a pojištění pro případ invalidity a stáří.

Další, kdo kritizoval poměry porodních asistentek a navrhoval změnu ku prospěchu, byl odborový přednosta Richard Bébr. Jako právník viděl, že by reforma měla být provedena v rámci struktury veřejné správy. Základem rozdělení státu na porodnické obvody, byly okresy, respektive města s vlastním statutem a zřízeným magistrátem. Tyto celky by se pak rozdělily na porodnické obvody. Základem porodnického obvodu by byla obec s 2000 obyvateli. Tím by bylo docíleno, že každá porodní asistentka by provedla kolem 40 porodů ročně a zajistila by si tím existenční obživu.²³¹

Co se týče sociálního pojištění, vycházel Bébr ze zákona „*O pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří*“. Zaměstnavatelem porodních asistentek by se stal okres

²²⁷ *Věstník*, 1933, roč. 21, č. 8, s. 4.

²²⁸ FALISOVÁ – MOROVICSOVÁ. *Porodné asistentky*, s. 101.

²²⁹ Ústřední jednota volala po rajonování dlouhá léta. Srovnání: *Věstník*, roč. 30, č. 1, s. 7.

²³⁰ *Věstník*, 1939, roč. 27, č. 6, s. 7.

²³¹ *Věstník*, 1932, roč. 20, č. 2, s. 1.

(město se zvláštním statutem nebo zřízeným magistrátem), který by obsazoval porodní asistentky do svých porodnických obvodů.²³² Zlepšení situace přinesl rok 1940, kdy se Ústřední jednotě porodních asistentek povedlo dohodnout se Svazem nemocenských pojišťoven na zvýšení porodného. To se zvýšilo o 10 % a bylo vypláceno přímo porodní asistence.²³³

Novým impulzem pro dosažení lepšího sociálního postavení porodních asistentek se stal budovatelský plán představený Klementem Gottwaldem. K tomuto plánu se téměř až horlivě přihlásila Ústřední jednota, která se ve Věstníku mnohokrát vyjádřila k podpoře Gottwaldovy vlády, jehož součástí byla i reorganizace zdravotnictví. Musíme mít na paměti, že toto horlivé přihlášení k budovatelskému plánu nebylo přijato až tak jednoznačné, jak vyplývá ze stránek Věstníku. To bylo dáno situací, která nastala po válce, kdy se do vedoucích funkcí Jednoty i Věstníku dostaly levicově orientované funkcionářky.

Ústřední jednota se snažila, aby pomocná praxe porodnická byla zestátněna. Tím by se porodní asistentky staly státními zaměstnankyněmi v celém rozsahu své působnosti a se všemi právy a bezpečnou existencí.²³⁴ Celkové zlepšení měly přinést odbory tzv. Revolučního odborového hnutí (dále jen „ROH“), které „garantovaly“ jejich zabezpečení.

V létě 1945 bylo Zdravotnickým referátem zřízeným při Zemském národním výboru vypracováno memorandum o 7 bodech, které předpokládalo zřizovat nemocnice II. typu se 4 primariáty (chirurgickým, interním, gynekologicko-porodnickým a pediatrickým) v každém politickém okrese.²³⁵ Realizace tohoto plánu měla být součástí tzv. dvouletky 1946 – 1947. Okresní národní výbory měly v každém okrese zřídit Okresní ústav národního zdraví.²³⁶ Cílem mělo být převedení prenatální, perinatální a postnatální péče do úplné kompetence lékařů, to však narazilo na jejich nedostatek způsobený německou okupací a uzavření vysokých škol. Hlavní odpovědnost tak stále byla na porodních asistentkách.²³⁷

V roce 1947 přišly na řadu další změny. První změna se týkala vzdělání, kdy od 1. září 1947 bylo výnosem Ministerstva zdravotnictví zavedeno, že po dokončení dvouleté zdravotní školy absolvování další dvouleté školy pro porodní asistentky, ukončené diplomem. Dále

²³² *Věstník*, 1932, roč. 20, č. 2, s. 2.

²³³ *Věstník*, 1940, roč. 28, č. 9, s. 1.

²³⁴ *Věstník*, 1948, roč. 36, č. 3, s. 4.

²³⁵ STOKLASOVÁ, Hana. *Porodní bába? Asistentka? Porodní deníky z let 1898 – 1954*. Univerzita Pardubice, 2018, s. 198.

²³⁶ Tamtéž, s. 198.

²³⁷ Tamtéž, s. 198.

zákonem č. 49/1947 Sb. „*O poradenské zdravotní péči*“, začal převod péče o těhotné, nedělnky a kojence do pravomoci Okresní ústavu národního zdraví. Zákonem č. 185/1948 Sb. byly zestátněny léčebné a ošetrovací ústavy.²³⁸

Vrcholem zlepšení sociální situace porodních asistentek bylo přijetí zákona č. 99/1948 Sb. „*O národním pojištění*“. Tento zákon byl přijat 15. dubna 1948 a upravoval pojištění pro případ: a) nemoci a mateřství (nemocenské pojištění) b) pro případ stáří, invalidity, ztráty živitele smrtí a pro případ úrazu (důchodové pojištění). Pojištění se vztahovalo na zaměstnance v činné službě, osoby soběstačně výdělečně činné, důchodce, nezaměstnané. Pro případ nemoci a mateřství byli pojištěni pouze veřejní zaměstnanci, důchodci a nezaměstnaní.²³⁹

Poslední velkou věcí, kterou zákon O pomocné praxi porodnické neřešil, ale po kterém volala Ústřední jednota, lékaři a někteří politici bylo geografické rozdělení porodních asistentek tzv. rajonování. Toto rozdělení země do porodnických obvodů bylo úspěšné až zákonem č. 248/1948 Sb. „*O okrskových porodních asistentkách*“. Tímto zákonem se zajišťovala při ústavech národního zdraví poradenská zdravotní péče o matky i dítě, poskytování porodní pomoci.²⁴⁰ Porodní pomoc bude v každém porodnickém okrsku zabezpečovat jedna porodní asistentka. Tímto měla být zajištěna bezplatná porodní pomoc pro rodičky, které neměly nárok na ošetření při porodu dle předpisů o národním pojištění.²⁴¹

Střediskem preventivní péče v okrese se stal Ústav národního zdraví. Do preventivní péče bylo zařazeno celé mateřství, tj. nastávající matku, rodičku, šestinedělku, matku, novorozence a kojence. Tyto záležitosti byly koncentrovány do poraden prenatalních a do poraden pro matky a děti. Jednotlivé správní celky byly rozděleny na řadu menších porodnických okrsků. Okrskové porodní asistentky měly povinnost bydlet v obci, které jim bylo určeno za sídlo a vykonávat svoje povinnosti pouze ve svém okrsku. Porodní asistentky byly zaměstnankyněmi ústavů národního zdraví a měly docházet do poraden prenatalních a poraden pro matky a děti.²⁴²

²³⁸ STOKLASOVÁ, Hana. *Porodní bába? Asistentka?*, s. 198.

²³⁹ *Věstník*, 1948, roč. 36, č. 9, s. 8.

²⁴⁰ *Věstník*, 1948, roč. 36, č. 9, s. 9.

²⁴¹ *Věstník*, 1948, roč. 36, č. 9, s. 9.

²⁴² *Věstník*, 1948, roč. 36, č. 11, s. 5.

4 Státní ústavy pro vzdělání a výchovu porodních asistentek v českých zemích: jejich vznik a význam

Z předchozí kapitoly vyplývá, že zákon č. 200/1928 Sb. změnil hlavně přístup ke vzdělávání porodních asistentek. Můžeme říci, že největší posun v profesionalizaci této profesní skupiny žen, bylo zavedení státních ústavů pro vzdělání a výcvik porodních asistentek.

V roce 1930 začaly být zřizovány státní ústavy pro vzdělání a výcvik porodních asistentek.²⁴³ Zde probíhaly desetiměsíční kurzy. Tento krok znamenal zvýšení kvalifikace porodních asistentek a příznivě zasáhl do oboru péče o ženu a dítě.²⁴⁴ Uchazečky z Čech byly vzdělávány v Pardubicích, kde vznikla škola při pardubické nemocnici. Pro německé uchazečky byla tato škola zřízena v Liberci. V roce 1933 byl zřízen ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Moravské Ostravě a též na Slovensku.²⁴⁵ Předpisy o podmínkách k přijímání studentek ke studiu, výše školních a zkušebních poplatků, o prospěchových a závěrečných zkouškách, jako i o znění diplomu a slibu porodních asistentek vymezovalo vládní nařízení č. 154/1929.²⁴⁶

Státní ústavy v Pardubicích i Liberci přivítaly své první studentky 6. října 1930. V čele pardubického ústavu stanul renomovaný odborník porodnictví a pravidelný příspěvovatel do časopisu *Věstník gynekolog* Cyril Gála. Jeho asistentem byl doktor Lakner²⁴⁷, který vykonával službu subalterního lékaře na Gálově primariátu.²⁴⁸ Liberecký ústav vedl Hans Hermman Schmidt. Kvůli své geografické poloze se Liberec po podepsání Mnichovské dohody začátkem října 1938 stal součástí Sudet. Ředitel ústavu H. H. Schmidt proto navrhol změnu názvu z „*Staatsanstalt für den Unterricht und die Ausbildung von Geburtsassistentinnen in Reichenberg* na *Sudetendeutsche Hebammenlehranstalt*“.²⁴⁹ Posledním ústavem ležícím na českém území byla škola v Moravské Ostravě. V počátcích stál v čele ústavu uznávaný odborník doktor František Pachner. První frekventantky začal ústav vzdělávat od 2. září 1933. Nacistická politika přinesla roku 1939 změnu ve vedení ústavu. Doktor Pachner, který byl Žid

²⁴³ STOKLASOVÁ, Hana. *Porodní bába? Asistentka?*, s. 11.

²⁴⁴ KUTNOHORSKÁ, Jana. *Historie ošetřovatelství*. Praha, 2010, s. 92.

²⁴⁵ SVOBODNÝ, Petr – HLAVÁČOVÁ, Ludmila. *Dějiny lékařství*, s. 182.

²⁴⁶ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 69.

²⁴⁷ MUDr. Lakner, jeho osobu se nepodařilo identifikovat.

²⁴⁸ LENDEROVÁ, Milena a kolektiv. *Ženy s kufříkem a nadějí: porodní báby a asistentky v českých zemích od poloviny 19. století do poloviny 20. století*. Pardubice, 2019, s. 110.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 116 – 117.

opustil vedení ústavu a odešel s rodinou do Valašského Meziříčí. Jeho místo přebíral Alois Růžička, který na místě ředitele vydržel až do zániku školy roku 1948.²⁵⁰

4.1 Obecná charakteristika státních ústavů: jejich vznik, vývoj a činnost

Podle § 8 ve znění zákona č. 200/1928 Sb. byly výnosem ministerstva zdravotnictví z 10. července 1930 č. 21749, zřízeny státní ústavy pro vzdělání a výcvik porodních asistentek. Ústavy dále vznikly na Slovensku, kde to byly Košice a Bratislava (vyučovacím jazykem byla slovenština) a také v Užhorodě (Podkarpatská Rus, vyučovacím jazykem byla rusínština).²⁵¹ Ústavy byly pod přímým dohledem ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy. Výuka se přizpůsobila běžnému školnímu roku délkou i začátkem. Délka kurzu byla stanovena na deset měsíců a kurzy začínaly vždy 1. září.²⁵²

Ústavy vznikaly jako samostatné instituce, anebo byly přiřazené ke státním nemocnicím, případně připojené k léčebným a humanitním ústavům, které měly gynekologicko-porodnické oddělení. Jednalo se o samostatné rozpočtové organizace a byly podřízeny přímo Ministerstvu veřejného zdravotnictví.²⁵³ V čele ústavu stál ředitel, který musel být současně vedoucím lékařem porodnice nebo oddělení nemocnice, ve kterém probíhal praktický výcvik studentek.²⁵⁴

Kandidátkám bylo nařízeno bydlet a stravovat se přímo v ústavu, proto byly jejich součástí internáty. Vybavení, které si přijaté uchazečky měly s sebou do kurzu přinést, bylo taxativně dáno.²⁵⁵ Školné za celou dobu výcviku činilo 300 Kč a splatné bylo hned po přijetí. Mimo školného musely dále frekventantky platit za ubytování a stravování. Výši těchto poplatků určovalo Ministerstvo financí po dohodě s Ministerstvem zdravotnictví. Náklady na ubytování a stravování nebyly v jednotlivých školách stejné. Pro první školní léta (1930/1931, 1931/1932) stálo ubytování a strava v Pardubicích 330 Kč, v Liberci 360 Kč, v Bratislavě a v Košicích 300 Kč.²⁵⁶ Celkové náklady na studium mohly dosáhnout až 4000 Kč. Z předchozích částek můžeme říci, že samotný kurz pro frekventantky nebyl až tolik

²⁵⁰ LENDEROVÁ, Milena. *Ženy s kufříkem a nadějí*, s. 119.

²⁵¹ BÉBR, Richard. *Výklad zákona*, s. 122.

²⁵² Tamtéž, s. 123.

²⁵³ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodní asistentky*, s. 69.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 69.

²⁵⁵ Kandidátka si s sebou do kurzu musela přinést: 6 košil, 3 kalhoty spodní, 4 prací šaty, 6 párů světlých punčoch, 2 páry domácích střevíců (trepek), 1 pár střevíců (botek), 6 reformních bílých zástěr, 6 bílých šátků na hlavu, 12 kapesníků, 6 ručníků. Dále měly povoleno přinést si polštář pod hlavu a 2 bílé povlaky na polštář. Citováno z: BÉBR, Richard. *Výklad zákona o pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek*. Praha, 1931, s. 124.

²⁵⁶ BÉBR, Richard. *Výklad zákona*, s. 128.

nákladný. Největší náklady musely uchazečky zaplatit za ubytování a stravu. Pro uchazečky, zde byla možnost využít úplného nebo částečného osvobození od těchto poplatků.²⁵⁷ Žádost o osvobození od povinných poplatků dávaly studentky přímo řediteli ústavu do tří dnů od začátku kurzu.²⁵⁸ K tomu, aby mohly být uchazečky osvobozeny od poplatků, musely k žádosti o přijetí a dalších nezbytných dokladů připojit vysvědčení chudoby či vysvědčení o majetkových poměrech svých i rodičů.²⁵⁹ Studentkám, kterým byla poskytnuta sleva nebo úplné osvobození od povinných poplatků, se musely písemně zavázat, že po ukončení kurzu budou vykonávat pomocnou porodnickou praxi v místě, kterou státní zdravotní služba určí.²⁶⁰

4.2 Každodennost kurzu: přijímání uchazeček, organizace výuky, zkoušky,...

O přijímání kandidátek do ústavů pro vzdělání a výcvik porodních asistentek rozhodoval ředitel ústavu podle směrnic vydaných ministerstvem veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy.²⁶¹ Uchazečky (ve věku 20 – 35 let) o přijetí do státního ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek musely předložit ředitelství ústavu vlastnoručně psanou žádost, společně s následujícími doklady: křestním nebo rodným listem, dokladem o československém státním občanství, vysvědčení „zachovalosti“, očkovací průkaz²⁶², vysvědčení o dosaženém vzdělání.²⁶³ Vzhledem k tomu, že ústavy měly rozdílné vyučovací jazyky, musela frekventantka dodat i doklad o znalosti vyučovacího jazyka ústavu. Pro přijetí do kurzu musely zájemkyně mít absolvované tři třídy občanské (měšťanské) školy nebo dokladem jemu rovnocenným, diplomem vydaným školou pro ošetřování.²⁶⁴ V případě, že se uchazečka neprokázala výše zmíněnými doklady, musela absolvovat přijímací zkoušku.

Přijímací zkouška měla ověřit všeobecné znalosti uchazeček z předepsané látky pro tři třídy měšťanské školy. O přijetí uchazeček rozhodoval ředitel ústavu podle směrnic vydaných ministerstvem veřejného zdravotnictví.²⁶⁵ V případě vyššího počtu uchazeček, které splnily přijímací zkoušky, byly upřednostňovány: a) uchazečky vyslány do ústavu na náklad obce, a

²⁵⁷ BÉBR, Richard. *Výklad zákona*, s. 123 – 129.

²⁵⁸ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 73.

²⁵⁹ *Věstník*, 1932, roč. 20, č. 6, s. 2.

²⁶⁰ *Věstník*, 1932, roč. 20, č. 6, s. 2.

²⁶¹ Tamtéž, s. 126.

²⁶² V očkovacím průkazu byla kontrolována doba očkování nebo přeočkování proti neštovicím. Očkování nesmělo být starší 5 let. *Věstník*, 1930, roč. 18, č. 1, s. 5.

²⁶³ MOROVICSOVÁ, Eva. *Zdravotnícke školstvo na Slovensku v medzivojnovom období*. In: *Studia Historica Nitriensia 2017/ročník 21/č. 2, Univerzita Komenského Bratislava*, s. 339.

²⁶⁴ *Věstník*, 1930, roč. 18, č. 1, s. 5. Srovnání: VLÁDNÍ NAŘÍZENÍ č. 154 ze dne 15. října 1929 o podmínkách pro přijetí do státních ústavů. Online: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=4906&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

pro vzdělání a výcvik porodních asistentek, o zkouškách přijímacích, o výši školného, výši zkušebních tax, o zkouškách prospěchových a o zkoušce závěrečné, o znění diplomu a znění slibu.

²⁶⁵ MOROVICSOVÁ, Eva. *Zdravotnícke školstvo*, s. 339.

kteře se písemně zavázaly, že absolvování kurzu budou vykonávat pomocnou praxi v obcích, které jim určí státní zdravotní správa b) uchazečky, které byly vyslány na účet veřejně působících humanitních korporací c) absolventky ošetřovatelských škol, které se prokážou ošetřovatelským diplomem, před uchazečkami s jiným odborným vzděláním.²⁶⁶ Při výběru adeptek se mělo přihlídnout k věku uchazeček. Zřetel se měl brát na žadatelky většinou starší, ale nesměly překročit 35 let.

Učební plán byl schválen výnosem ministerstva zdravotnictví 25. srpna 1930 pod číslem 21.682. Budoucí porodní asistentky byly vzdělávány jak v oblasti teoretické, tak v oblasti praktické. V teorii byl učební plán složen z nauky o porodnictví, kojení, o ženských a pohlavních nemocech, z obecného zdravotnictví a první pomoci, z příslušného zákonodárství.²⁶⁷ Praktická výuka probíhala ve spolupráci s gynekologicko-porodnickými odděleními.

V době výcviku vykonaly frekventantky tři ústní zkoušky prospěchové z dosud probrané látky, na konci výcviku je čekala závěrečná zkouška z celé látky. Zkoušky se prováděly před komisí složenou z předsedy (ředitel ústavu) a zkušebních komisařů (přednášející asistenti a ostatní členové učitelského sboru). O prospěchových zkouškách se prováděl zápis podepsaný všemi zkoušejícími. Ty, které prospěchovou zkoušku nevykonaly úspěšně, měly možnost opakování po 14 dnech. V případě, že zkoušku opět nezvládly, byly z ústavu pro běžný rok propuštěny, bez nároku vrácení školného apod.²⁶⁸

Po úspěšném složení prospěchových zkoušek a absolvování celého výcviku musely budoucí porodní asistentky zakončit kurz závěrečnou zkouškou. Ta byla složená z písemné a ústní části, které se skládaly před komisí z učiva předepsané osnovou.²⁶⁹ Komise se lišila svým složením. Předsedou komise byl zástupce ministra veřejného zdravotnictví. Členy komise byli ředitel ústavu, přednášející asistenti a ostatní členové učitelského sboru. Výsledek závěrečné zkoušky se řídil hlasem většiny zkoušejících členů, přičemž předseda komise nehlasoval. Předseda komise rozhodoval v případě rovnosti hlasů.²⁷⁰ Závěrečná zkouška mohla být opakována po dvouměsíční lhůtě ještě jednou. Ve výjimečných případech mohlo

²⁶⁶ BÉBR, Richard. *Výklad zákona*, s. 126.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 125.

²⁶⁸ *Věstník*, 1930, roč. 18, č. 1, s. 6.

²⁶⁹ *Věstník*, 1930, roč. 18, č. 1, s. 6.

²⁷⁰ BÉBR, Richard. *Výklad zákona*, s. 181.

ministerstvo zdravotnictví povolit druhé opakování zkoušky. V žádném případě nebylo možné opakovat zkoušku třikrát.²⁷¹

Závěrečná zkouška byla zpoplatněna částkou 100 Kč, to platilo i při dalším pokusu. Ministerstvo zdravotnictví ve spolupráci s ministerstvem financí rozhodovalo o tom, jak se částka rozdělí mezi předsedu a zkoušející členy komise. Jako v případě poplatků za celý výcvik, byla i zde možnost osvobození od zkušební poplatku.²⁷²

Osnovy výuky byly provizorní, následná úprava měla proběhnout po získání prvních zkušeností. Osnovy zahrnovaly pět částí a obsahovaly přehled vyučovacích předmětů, předpisy o vyučovací době, praktickém výcviku kandidátek a klasifikaci o zkouškách.²⁷³ V osnově byl zahrnut přehled týdenní hodinové dotace jednotlivých předmětů, minimální počet nejdůležitější praktické výkony, které musela frekventantka vykonat v době kurzu a doložit to patřičným potvrzením.²⁷⁴ V příloze vládního nařízení č. 154/1929 byl vzor vysvědčení o závěrečné zkoušce a také slib porodní asistentky.²⁷⁵

Jak bylo již zmíněno, kurz trval 10 měsíců,²⁷⁶ začátek byl stanoven jako u běžného školního roku, tj. 1. září, a byl rozdělený do třech období. Organizace výuky se řídila časovým harmonogramem. V ranních a dopoledních hodinách byla pozornost věnována teoretickému vzdělávání, opakování učiva a praktickým cvičením. Odpoledne byl vyhrazen prostor pro individuální přípravu kandidátek, během kterého měly možnost osvojovat si praktické dovednosti na fantomech, či jiných modelech, přístupných ve studovných internátu.²⁷⁷

První období trvalo pouze jeden měsíc. Cílem bylo poskytnout frekventantkám informace o průběhu kurzu a zopakování znalostí z pomocných nauk potřebných pro další vzdělávání.²⁷⁸ Z pomocných nauk byla věnována pozornost základům asepse, antisepte, nauce

²⁷¹ BÉBR, Richard. *Výklad zákona*, s. 181.

²⁷² Tamtéž, s. 181.

²⁷³ LENDEROVÁ, Milena. *Ženy s kufříkem a nadějí*, s. 109.

²⁷⁴ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 71.

²⁷⁵ Vládní nařízení ze dne 15. října 1929 o podmínkách pro přijetí do státních ústavů pro vzdělání a výcvik porodních asistentek, o zkouškách přijímacích, o výši školného, výši zkušebních tax, o zkouškách prospěchových a zkoušce závěrečné, o znění diplomu a znění slibu. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, R. 1928, částka 60, vydaná dne 30. října 1929, 1223-1226.

²⁷⁶ Srovnání: V Rakousku byla délka výcviku 18 měsíců, v německých zemích byla délka rozličná od 9 do 18 měsíců. BÉBR, Richard. *Výklad zákona o pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek*. Praha, 1931, s. 129.

²⁷⁷ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 72.

²⁷⁸ MOROVICSOVÁ, Eva. *Zdravotnické školstvo*, s. 339.

o dezinfekci těla a nauce o skladbě a činnosti lidského těla s důrazem na ženské tělo. Na konci této části čekala studentky první prospěchová zkouška.²⁷⁹

Druhé období bylo rozděleno do dvou částí, jejichž souhrnná délka činila osm měsíců. První část neměla trvat méně než čtyři měsíce. K hlavním vyučovacím předmětům patřila nauka o těhotenství, o porodu a šestinedělí a o samostatné pomoci při porodu.²⁸⁰ Dále se výuka zaměřovala na nauku o asistenci lékařovi při ošetřování těhotných, rodiček a šestinedělek. V neposlední řadě byla věnována pozornost naukám o samostatném ošetřování těhotných, rodiček a šestinedělek, či nauka o všeobecném zdravotnictví a první pomoci.²⁸¹ Druhá část trvala minimálně tři měsíce a obsahovala tyto předměty: nauka o nevyhnutelné pomoci při patologických případech v těhotenství, během porodu a v šestinedělí, nauka o chorobách ženských rodidel, nauka o pohlavních chorobách, nauka o zákonech, nařízeních a jiných právních předpisů, které se vztahovaly k výkonu pomocné porodnické praxe.²⁸² Na závěr obou částí skládaly studentky prospěchové zkoušky.²⁸³

Třetí období bylo stejně dlouhé jako první, tj. jeden měsíc. A bylo určené k zopakování probraného učiva. Nezbytnou součástí výcviku porodních asistentek byl praktický výcvik, který probíhal soustavně, podle množství případů na gynekologicko-porodnických odděleních.²⁸⁴ Po uplynutí tohoto období čekala frekventantky závěrečná zkouška, která se skládala z písemné a ústní části. Písemná část se konala nejpozději 10 dní před ústní zkouškou, kterou frekventantky skládaly před komisí. Složení komise bylo popsáno výše.²⁸⁵ Po úspěšném absolvování závěrečné zkoušky a složení slibu obdržely porodní asistentky diplom opravňující je k vykonávání pomocné porodnické praxe.²⁸⁶

Ve státních ústavech neprobíhaly pouze kurzy pro budoucí porodní asistentky, ale probíhalo zde postgraduální vzdělání v podobě tzv. opakovacích kurzů, sloužící praktikujícím porodním asistentkám k „udržování se v kondici“. O prvních opakovacích kurzech, které měly probíhat ve státních ústavech, nemáme dostatek záznamů. Informace o opakovacích kurzech pocházejí až 2. poloviny 30. let. Na následujících řádcích bude vysvětleno, jak zákon z roku 1928 definoval opakovací kurzy.

²⁷⁹ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 71.

²⁸⁰ MOROVICSOVÁ, Eva. *Profesionálna príprava a posobenie porodných asistentek v prvej Československej republike*. In: BUJALOVÁ, Mária – PAVLÍKOVÁ, Ludmila- Zborník príspevkov z 8. Medzinárodného sympózia o dejinách medicíny, farmácie a veterinárnej medicíny. Martin: Univerzita Komenského, 2007, s. 202.

²⁸¹ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 71.

²⁸² Tamtéž, s. 71.

²⁸³ MOROVICSOVÁ, Eva. *Zdravotnícke školstvo*, s. 340.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 340.

²⁸⁵ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 72.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 72.

4.3 Opakovací kurzy: vznik a jejich vývoj

Dříve, než se začneme věnovat opakovacím kurzům podle zákona č. 200/1928 Sb, podívejme se ve stručnosti, jaké faktory vedly k jejich zavedení. Nejednalo se však o žádnou novinku v dalším vzdělávání porodních asistentek. Počátky opakovacích kurzů sahají k roku 1898.²⁸⁷ Iniciativu k vytvoření opakovacích kurzů, dalo *Nařízení ministerstva vyučování ve shodě s ministerstvem vnitra, ze dne 27. 1. 1898 č. ř. z. 35 o všeobecném regulativu pro vyučování a službu na školách pro báby porodní*. V těchto kurzech si měly praktikující babičky doplnit své znalosti, případně osvěžit ty, které nabyly v předchozích kurzech.²⁸⁸ Tyto kurzy se však zřejmě nikdy neuskutečnily.

Tyto kurzy byly pak nařízeny výnosem ministerstvem vnitra 30. 9. 1899 č. 29969, a měl je subvencovat zemský výbor. Kurzy se měly pořádat v babické škole v Praze. Proti pořádání kurzů v babické škole v Praze se ohradil např. Václav Rubeška, který svými argumenty dokazoval, že babická škola není schopna opakovací kurzy realizovat.²⁸⁹ Zemský výbor se roku 1899 usnesl, že zvýší sumu na podporu ženám (kde z důvodu chudoby okresu, obce a obyvatelstva není zajištěna pomoc při porodu), které by vyučovací kurz na babické škole navštěvovaly a po složení zkoušky v dotyčném obvodu po určitou řadu let byly ochotny provozovat porodnickou praxi. Ve skutečnosti se nejednalo o zřízení kurzů opakovacích, ale o umožnění návštěvy běžných kurzů bábami ze znevýhodněných regionů. Okresní výbory, měly zemskému výboru sdělit, ve kterých obcích je porodních babiček nedostatek. Pokud to bylo možné, měly výbory do kurzů posílat mladé, zdravé a způsobilé ženy. Po absolvování kurzu se měla usadit v dotyčném okrsku a provozovat tam aspoň pět let svou praxi.²⁹⁰ Následoval další plán, který vznesla Zemská jednota porodních babiček na své manifestační schůzi roku 1917. Opakovací kurzy se měly týkat žen, které jsou v praxi deset a více let. Plán byl předložen ministru vnitra i zdravotnictví, který tento nápad schválily. Nově tak měly být vytvořeny dva kurzy. Jeden český a jeden německý, v délce šesti týdnů, konaný v Zemské porodnici. Ani k realizaci tohoto plánu nedošlo.²⁹¹

Zavedení povinných opakovacích kurzů pro všechny porodní asistentky bylo reakcí na neustálý pokrok v lékařské vědě a stálé praktikování fušerek. Díky kterým docházelo k vysoké úmrtnosti rodiček, novorozeňat, či komplikacím spojeným s porodem. Další

²⁸⁷ Více např: LENDEROVÁ, Milena a kolektiv. *Ženy s kufříkem a nadějí: porodní báby a asistentky v českých zemích od poloviny 19. století do poloviny 20. století*. Pardubice, 2019, s. 123.

²⁸⁸ LENDEROVÁ, Milena a kolektiv. *Ženy s kufříkem a nadějí*, s. 123.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 123.

²⁹⁰ Tamtéž, s. 123 – 124.

²⁹¹ Tamtéž, s. 124 – 125.

vzdělání porodních asistentek aktivně podporovala Ústřední jednota porodních asistentek, která zabezpečovala odborné přednášky z porodnictví, nebo lékařských oborů na pravidelných schůzích.²⁹² Z různých důvodů nebylo možné dosáhnout pravidelné účasti všech porodních asistentek. Mezi hlavní důvody neúčasti patřila pracovní zaneprázdněnost, finanční náklady, překonávání vzdáleností a jiné.²⁹³ Dalším problémem byla i nechuť některých porodních asistentek se dále vzdělávat. Tyto důvody však vedly k prohlubování vědomostních rozdílů mezi porodními asistentkami, které se mohly a chtěly zlepšovat, a mezi těmi, které se nemohly a ve většině případů ani nechtěly vzdělávat.²⁹⁴

Další vzdělávání porodních asistentek naráželo na problém, který se týkal přednášejících lékařů. Přednášejícím lékařům chyběl jednotný koncept pravidelných přednášek, dále se v některých případech lékaři orientovali na výklad zbytečně složitých výkonů a nových postupů, se kterými se porodní asistentky ve své praxi nesetkávaly.²⁹⁵

Klíčovým důvodem k zavedení postgraduálního vzdělávání porodních asistentek byla nekomplexní kontrola jejich odborných znalostí. Kontrolu prováděla veřejná zdravotní správa prostřednictvím okresního lékaře v rámci úředních dní.²⁹⁶ K vysokému počtu porodních asistentek lékař posuzoval úroveň odborných znalostí a praktických dovedností, především vybavení porodnické brašny, vedení porodního deníku a hygienu rukou porodních asistentek. Vše bylo zakončeno poučením, které měly dodržovat v praxi.²⁹⁷

Zákon z roku 1928 „*O pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek*“ zavedl povinné opakovací kurzy.²⁹⁸ Podle § 9 výše zmíněného zákona byla povinna každá porodní asistentka zúčastnit se opakovacích kurzů poprvé po pěti letech (od vydání diplomu) a pak vždy po deseti letech.²⁹⁹ Povinnost absolvovat opakovací kurz platil i pro asistentky, které 1) přerušily svou činnost ať už dobrovolně, či nuceně po dobu tří let 2) u kterých byly zjištěny vážné nedostatky vědomostí 3) které byly oprávněny vykonávat babickou praxi, před vydáním zákona č. 200/1928.³⁰⁰

O podobě kurzů mělo vydat ministerstvo zdravotnictví, ministerstvo sociální péče a ministerstvo školství, předpisy. Ty však v počátcích nebyly vydané. K tomu, jak budou kurzy

²⁹² FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 73.

²⁹³ MOROVICSOVÁ, Eva. *Zdravotnícke školstvo*, s. 341.

²⁹⁴ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 74.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 74.

²⁹⁶ MOROVICSOVÁ, Eva. *Zdravotnícke školstvo*, s. 341.

²⁹⁷ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 74.

²⁹⁸ MOROVICSOVÁ, Eva. *Zdravotnícke školstvo*, s. 342.

²⁹⁹ BÉBR, Richard. *Výklad zákona*, s. 130.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 131.

vypadat, měli být mimo jiné přizváni i ředitelé státních ústavů.³⁰¹ V počátcích se uvažovalo o zřízení celostátního opakovacího kurzu. Tento návrh však narážel na řadu problémů. Mezi hlavními problémy návrhu o celostátním opakovacím kurzu bylo, kde bude kurz probíhat (na jakém státním ústavě), a kdo zajistí potřebné finance spojené s realizací kurzů. Výsledkem jednání o opakovacích kurzech, ke kterému se přikláněli odborníci, bylo zřízení opakovacích kurzů na šesti již existujících státních ústavech pro vzdělání a výcvik porodních asistentek.³⁰²

Jak měly budoucí opakovací kurzy vypadat, zpočátku nikdo nevěděl. Objevila se řada otázek, ke kterým chyběla odpověď: „*Jak dlouho mají opakovací kurzy trvat? Mají být pořádány pro začky (na státních ústavech) i opakující, či odděleně? Má být kurz teoretický, praktický, nebo kombinovaný? Je dobré zakončovat tyto kurzy zkouškou?*“³⁰³ Na tyto a řadu dalších otázek se snažili odborníci i politici hledat odpověď v sousedních zemích.

Pro doplnění uvedu příklady z některých zemí západní Evropy, které se touto problematikou také zabývaly. V Rakousku se opakovací kurzy řídily podle tzv. Rakouského zákona o úpravě babictví z 2. července 1925. Podle tohoto zákona se opakovacích kurzů měly za povinnost účastnit porodní pomocnice. Kurzy měly být konány na spolkových (státních) vyučovacích ústavech pro porodní pomocnice. Konat se měly zpravidla po dvou letech, ale v případě nutnosti měly být každoročně. Délka opakovacího kurzu byla stanovena na nejméně tři týdny.³⁰⁴

Saské předpisy vydané v Drážďanech roku 1927 stanovovaly povinnost podrobit se přezkoušení okresním lékařem každé porodní asistence vždy po dvou letech od jejího ustanovení. V případě, že okresní lékař zjistil, že porodní asistentka ve svých praktických i teoretických znalostech pokulhává, měl jí odkázat na nejbližší opakovací kurz.³⁰⁵ Opakovací kurz (v délce 14 dní) měly navštěvovat pravidelně po pěti letech. Kurzy probíhaly na ústavech pro výcvik porodních pomocnic a na ženských klinikách v Drážďanech a Lipsku. V Sasku měly účastnice opakovacích kurzů nařízeno v době kurzu bydlet v ústavě. Výuka a stravování byla hrazena státem.³⁰⁶

³⁰¹ BÉBR, Richard. *Výklad zákona*, s. 131

³⁰² FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 75.

³⁰³ GÁLA, Cyril. *Několik poznámek k reformě zákona o porodních asistentkách a zejména o obligátních opakovacích kurzech*, Praktický lékař: měsíčník vydávaný mladou generací lékařů při Ústřední jednotě českých lékařů 9(1929), s. 318-319.

³⁰⁴ BÉBR, Richard. *Výklad zákona*, s. 131.

³⁰⁵ Tamtéž, s. 132.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 133.

Ve Švýcarsku se porodní asistentky měly zúčastnit opakovacích kurzů každých sedm let, případně i v kratší lhůtě, pokud byly zjištěny nedostatečné znalosti. Kurz zde měl trvat déle než týden, což je oproti ostatním zemím kratší. Náklady spojené s kurzem (ubytování, stravování) hradil stát. Na konci kurzu, musela porodní asistentka vykonat zkoušku.³⁰⁷

Pro Československo byly nejvíce inspirativní zkušenosti se vzděláváním porodních asistentek v západní Evropě. Opakovací kurzy měly zlepšit praktické vzdělávání a prohlubování teoretických znalostí porodních asistentek. Zákonem (č. 200/1928 Sb.) bylo nařízeno všem porodním asistentkám absolvovat opakovací kurz po uplynutí pět let praxe. Kurzy probíhaly na státních ústavech pro vzdělání a výcvik porodních asistentek, jednou za dva roky a to v délce minimálně tři týdny.³⁰⁸

4.4 Organizace opakovacích kurzů

V první Československé republice zabezpečovaly opakovací kurzy státní ústavy pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Liberci, Pardubicích, Moravské Ostravě, Bratislavě, Košicích a Užhorodě.³⁰⁹ Tento krok byl velice přínosný tím, že vytvořil prostor pro propojení vzdělávání porodních asistentek z praxe, s přípravou budoucích kandidátek porodní asistence.³¹⁰ Z časového hlediska byla řada návrhů v jakých termínech kurzy pořádat. V počátcích se uvažovalo o zřízení prázdninových kurzů či úplného zastavení školního roku na státních ústavech a věnování se výhradně opakovacím kurzům. Východiskem z této situace se stal návrh na paralelní připojení opakovacích kurzů v průběhu školního roku.³¹¹

Inspirací pro odborníky bylo vzdělávání porodních asistentek v Sasku, kde v jednom opakovacím kurzu byly čtyři – pět praktikujících porodních asistentek. Tento model umožnil další průběžné vzdělání bez výraznějšího zásahu do činnosti ústavů a klinických pracovišť.³¹² Roku 1934 (ve smyslu přijatých právních úprav a výjimek) se opakovací kurz týkal asi 570 porodních asistentek.³¹³

Výběr porodních asistentek pro opakovací kurzy zařizoval okresní úřad na základě vypracovaných záznamů veškerých porodních asistentek v okrese. Zároveň úřad stanovil

³⁰⁷ Tamtéž, s. 133.

³⁰⁸ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 76.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 79.

³¹⁰ Tamtéž, s. 79.

³¹¹ PACHNER, František. *Opakovací kurzy pro porodní asistentky*. In: Československá nemocnice, roč. 4, č. 9, 1934, s. 237.

³¹² FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 79.

³¹³ MOROVICSOVÁ, Eva. *Zdravotnícke školstvo*, s. 344.

pořadí asistentek, na jehož základě byly vysílány do kurzu.³¹⁴ Při výběru konkrétních porodních asistentek musel zohlednit více faktorů. Za prvé počet praktikujících asistentek zařazených do kurzu v určitém časovém období nesměl negativně ovlivnit vykonávání porodnické praxe. Za druhé se měly respektovat zájmy jednotlivých frekventantek. Za třetí zajištění rovnoměrného zatížení porodních asistentek v terénu, aby poskytování porodnické pomoci bylo plynule zajištěné.³¹⁵ Okresní úřad zasílal tři měsíce před začátkem kurzu seznamy porodních asistentek do příslušného státního ústavu.³¹⁶

Do opakovacích kurzů byly přijímány porodní asistentky v té zemi, ve které vykonávají svou praxi. Kurzy v Čechách probíhaly v Pardubicích a Liberci. Pro české asistentky se jednalo o státní ústav v Pardubicích, ve kterém se vyučovalo v českém jazyce. Liberecký ústav vyučoval v německém jazyce a sloužil pro uchazečky všech zemí Československé republiky.³¹⁷ Seznamy o porodních asistentkách, které vypracovávaly okresní úřady, obsahovaly následující informace:³¹⁸

1. jméno, příjmení a bydliště,
2. datum a místo narození,
3. státní příslušnost a domovská obec,
4. na kterém ústavě získala diplom, či jiný doklad opravňující ji k výkonu porodnické praxe,
5. v jakém jazyku chce vykonávat opakovací kurz,
6. zda jí byl někdy odebrán dočasně diplom a z jakého důvodu,
7. chtěla by vykonávat opakovací kurz na jiném státním ústavě mimo zemi, ve které vykonává praxi.

Seznamy dále obsahovaly záznamy o tom, zda se porodní asistentka zúčastnila opakovacího kurzu, na kterém ústavě, v jaké době a zda jí bylo vydáno osvědčení.

Okresní úřad ve spolupráci s okresním lékařem vybírali vhodné kandidátky pro účast na kurzu. Úřad podle stanovených kritérií vypracoval pořadí porodních asistentek působících v určitém teritoriu, na základě kterého byly vyslané do kurzu příslušného státního ústavu.³¹⁹

³¹⁴ Tamtéž, s. 344.

³¹⁵ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 79.

³¹⁶ MOROVICSOVÁ, Eva. *Zdravotnícke školstvo*, s. 344.

³¹⁷ GÁLA, Cyril. *Poznámky k organizaci a administrativní přípravě opakovacích kursů pro porodní asistentky v C. S. R.* In: *Československá nemocnice*, roč. 4, č. 1, 1936, s. 10.

³¹⁸ Tamtéž, s. 10.

³¹⁹ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 80.

Úřad musel respektovat nařízení, které určovalo, jaké porodní asistentky jsou od kurzu osvobozeny.³²⁰ Z kurzu byly osvobozeny porodní asistentky (dále už jen PA), které: 1) nejsou přihlášeny k porodnické praxi, 2) PA jež jsou, anebo byly alespoň 1 měsíc zaměstnány odborně (porodnický) v ústavech pro vzdělání a výcvik porodních asistentek, porodní asistentky v porodnicích, porodnických oddělení, 3) PA zaměstnány v institucích dobrovolné sociální a zdravotní péče, 4) nemocné a invalidní PA.³²¹

Z toho seznamu pak okresní lékař vybral dvě – tři vhodné kandidátky pro kurz.³²² Okresní úřad navrhoval pořadí vysílaných kandidátek, podle následujících kritérií: 1) porodní asistentky, u kterých byly zjištěny vážné nedostatky vědomostí a jejichž urychlené povolání do opakovacího kurzu je tedy žádoucí v zájmu veřejném, 2) ty, které nemohou pomocnou praxi úspěšně ohlásiti, poněvadž byly z nařízeného opakovacího kurzu buďto vyloučeny anebo se do něho nedostavily, 3) ty porodní asistentky, které se do kurzu hlásí dobrovolně, 4) ostatní porodní asistentky návštěvou kurzu povinné, při čemž se přihlíží k tomu, aby vyslání jich vyhovovalo veřejným zájmům zdravotním, aby vyslání se stalo také v termínu vyhovujícím pokud možno zájmům porodní asistentky.³²³ Zde je vidět, že okresní úřad měl mít dobrý přehled o porodních asistentkách ve svém teritoriu a měl zabránit tomu, aby nedocházelo ke zbytečnému chaosu při výběru kandidátek. Tímto kontrolním mechanismem docházelo ke zkvalitňování poskytování porodnické péče. Porodní asistentky starší 60 let nebyly zapisovány do seznamů, jelikož se uvažovalo, že by se do opakovacích kurzů hlásily dobrovolně.³²⁴ Tento přístup vycházel z vysokého počtu praktikujících porodních asistentek v reprodukčním věku, kde se předpokládal větší přínos opakovacích kurzů pro praxi.³²⁵

Seznam vybraných uchazeček do kurzu musel okresní úřad zaslat nejméně tři měsíce před pořádáním opakovacího kurzu na příslušný státní ústav. Státní ústavy pro vzdělání a výcvik porodních asistentek musely rozhodnutí o přijetí či nepřijetí uchazeček do kurzu zaslat okresním úřadům šest týdnů před jejich zahájením.³²⁶ Porodní asistentka vybraná ústavem do kurzu musela být vyrozuměna okresním úřadem minimálně pět týdnů předem. Jednalo se o tzv. povolávací výměr, ve kterém byla zpráva o zařazení do kurzu, den kdy začíná kurz, místo

³²⁰ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 80.

³²¹ PACHNER, František. *Opakovací kurzy pro porodní asistentky*, s. 239.

³²² GÁLA, Cyril. *Poznámky k organizaci a administrativní přípravě*, s. 10.

³²³ Tamtéž, s. 11.

³²⁴ Tamtéž, s. 10.

³²⁵ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 80.

³²⁶ GÁLA, Cyril. *Poznámky k organizaci a administrativní přípravě*, s. 11.

konání kurzu, a kdy se má hlásit na ředitelství ústavu.³²⁷ Součástí povolávací výměru byl i seznam věcí, které si měla asistentka s sebou do kurzu přinést. Hlavní věcí byl diplom či jiné osvědčení opravňující k výkonu pomocné praxe porodnické, dále pak učebnici pro porodní asistentky vydanou ministerstvem zdravotnictví, porodní deník za celou dobu vykonávání praxe a porodnickou brašnu. K tomu byl přiložen i seznam osobních věcí potřebných na dobu konání kurzu, tj. tři týdny. Mezi osobní věci bylo zahrnuto: 3 košile, 3 spodky, 3 páry punčoch, 3 bílé zástěry, 3 čepice na hlavu, kapesníky, cvičky, mýdlo, kartáček na zuby hřeben.³²⁸

V případě nezařazení do opakovacího kurzu, mohla porodní asistentka podat odvolání na zemský úřad do 15 dní od obdržení ohlášení. V případě, že nenastoupila do opakovacího kurzu, bylo to považováno za zanedbávání povinností, které vyplývají ze zákona. Tento přístup byl postihován pokutou, vězením, odebráním diplomu až možností zákazu vykonávat porodnickou praxi.³²⁹

4.5 Délka trvání kurzů

Kurzy podle zákona trvaly tři týdny. Za tuto dobu, bylo „dobře možno zopakovat a osvěžit všechno důležité, co porodní asistentka má vědět, a je zároveň možno zjistit, jakých chyb se každá z frekventantek dopouští a jaké jsou její osobní slabiny“.³³⁰ Vyučování probíhalo denně a to čtyři hodiny dopoledne a dvě hodiny odpoledne vyjma neděle a svátků. Opakovací kurzy měly svou osnovou a rozsahem vyplnit mezery ve vzdělání, které se probíraly v desetiměsíčních měsíčních kurzech.³³¹ Celkem si měly frekventantky vyslechnout 68 vyučovacích hodin teorie. Volný čas měl být věnován demonstracím, účastem při gynekologických a porodnických výkonech, atd.³³² Na základě prvních zkušeností s realizací opakovacích kurzů se postupně vyspecifikoval obsahový rámec učiva této formy vzdělávání porodních asistentek.³³³

Pro lepší přehled o hodinové dotaci jednotlivých předmětů, přikládám tabulku. Počet vyučovacích hodin nebyl tak náročný, jako v případě desetiměsíčních kurzů.

³²⁷ Tamtéž, s. 11.

³²⁸ Tamtéž, s. 11.

³²⁹ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 81.

³³⁰ PACHNER, František. *Opakovací kurzy pro porodní asistentky*, s. 240.

³³¹ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 82.

³³² GÁLA, Cyril. *Poznámky k organizaci a administrativní přípravě*, s. 11.

³³³ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 82.

Učební osnova opakovacích kurzů	
Předmět:	Hodinová dotace:
Nauka o těhotenství, porodu a šestinedělí	30 hodin
Nauka o kojení	15 hodin
Nauka o chorobách ženských	15 hodin
Nauky pomocné	6 hodin
Zákony a předpisy	2 hodiny
Celkem:	68 hodin

Tab. č. 2. Obsah tabulky z: GÁLA, Cyril. *Poznámky k organizaci a administrativní přípravě opakovacích kursů pro porodní asistentky v C. S. R.* In: Československá nemocnice, roč. 4, č. 1, 1936, s. 11.

4.6 Osnova opakovacích kurzů a jejich klasifikace

Učební osnova opakovacích kurzů byla podobná osnově desetiměsíčních kurzů státních ústavů pro vzdělání a výcvik porodních asistentek. V zásadě se jednalo o soubor nezbytných vědomostí a praktických dovedností potřebných k vykonávání pomocné porodnické praxe. Při sestavování obsahové struktury opakovacích kurzů musel být brán zřetel na to, že si frekventantky v průběhu své praxe upevňovaly nežádoucí praktické zručnosti, ale osvojily si i nesprávné postupy a zlozvyky.³³⁴

Osnovy se především zaměřovaly na praktická témata, jako byly např. *pokyny pro práci porodních asistentek na porodnických a kojeneckých odděleních, v poradnách pro matky a kojence, kde porodní asistentky vykonávaly služby.* Zároveň se v kurzech věnovala pozornost novým poznatkům z porodnické praxe, příslušné zdravotnicko-právní předpisy, atd.³³⁵ Ještě více se kladl důraz na zásady aseptiky a antiseptiky, používání sterilních rukavic či na výbavu porodnického kufru. V praxi se pak dbalo na diagnostiku a vedení porodu při úzké pánvi, na povinnosti porodní asistentky při výskytu křečí u těhotné ženy a řadu dalších věcí. Odborníci se shodovali, že ve výuce je potřebné věnovat pozornost užívání „kontracetivních“ prostředků, rizikům umělého přerušování těhotenství, významu předmanželských poraden a jiným otázkám.³³⁶ Velký důraz se kladl na péči o kojence, kterému byla věnována poměrně vysoká hodinová dotace. Jelikož do kurzů přicházely porodní asistentky, které se ve starých kurzech nauce o kojení moc nevěnovaly. Zvýšenou pozornost osnova věnovala péči o normální kojence, umělé výživě, či některých pohlavních chorob (např. lues,

³³⁴ MOROVICSOVÁ, Eva. *Zdravotnické školstvo*, s. 343.

³³⁵ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodní asistentky*, s. 76.

³³⁶ MOROVICSOVÁ, Eva. *Zdravotnické školstvo*, s. 343.

blenorhea,...).³³⁷ Výuka (např. výuka o pohlavních chorobách) reagovala na zdravotní situaci v Československé republice. V praktickém vyučování se musel zohledňovat fakt, že porodní asistentky jsou dlouhodobě praktikující, tudíž není třeba, aby každá asistentka za kurz prodělala určitý počet porodů, ale přiučila se něčemu novému a zbavila se navyklých zlovyků. Vyučování mělo být více individuální s cílem přivést asistentky k racionálním řešením případů.³³⁸

Jelikož opakovací kurzy navštěvovaly absolventky pouze pětíměsíčních kurzů, byla pozornost věnována tématům pregraduální přípravy porodních asisterek. Mezi tato témata patřila např. 1) *hygiena a dietetika normálního a nepravidelného těhotenství, porodu a šestinedělí*, 2) *podrobné vyšetřování ženy s fyziologickým průběhem těhotenství, rodiček a šestinedělek*, 3) *rozpoznávání nepravidelného těhotenství*, a další.³³⁹

Klasifikace frekventantek měla být pouze na konci kurzu, kdy bylo porodní asistence dopsáno potvrzení na diplom o úspěšném absolvování kurzu.³⁴⁰ V případě neúspěšného absolvování kurzu bylo rozhodnutí o klasifikaci zasláno okresnímu úřadu, který vyslal porodní asistentku do kurzu.³⁴¹ Neúspěšná porodní asistentka měla povinnost přihlásit se do následujícího opakovacího kurzu na své náklady. Kdyby tak neučinila, byl by proti ní uplatněn §7 zák. č. 200/1928 Sb. o dočasném nebo trvalém odnětí diplomu.³⁴²

4.7 Finanční zajištění opakovacích kurzů

Jak bylo již řečeno výše, opakovací kurzy byly přiřčeny ke státním ústavům pro vzdělání a výcvik porodních asisterek. Ze statistických údajů bylo vypočítáno, že v Československé republice je celkem 8000 porodních asisterek. Z tohoto počtu mělo pouze 2000 asisterek předepsané desetíměsíční vzdělání. Reálně se však kurz týkal cca 6000 porodních asisterek. Při tomto počtu mělo být vzděláno 300 porodních asisterek za rok (150-160 českých, 65 slovenských, 70 německých a 15 rusínských).³⁴³ Dopředu bylo jasné, že stávajících šest státních ústavů (Pardubice, Liberec, Moravská Ostrava, Bratislava, Košice a Užhorod) nebudou schopny pojmout kapacitu těchto kurzů. Uvažovalo se proto, že by vznikly ještě tři nové ústavy (dva české a jeden německý), které by pomohly zvládnout tuto

³³⁷ PACHNER, František. *Opakovací kurzy pro porodní asistentky*, s. 237.

³³⁸ Tamtéž, s. 241.

³³⁹ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodní asistentky*, s. 83.

³⁴⁰ PACHNER, František. *Opakovací kurzy pro porodní asistentky*, s. 241.

³⁴¹ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodní asistentky*, s. 84.

³⁴² PACHNER, František. *Opakovací kurzy pro porodní asistentky*, s. 241.

³⁴³ Tamtéž, s. 237.

situaci. Po rozšíření ústavů na devět by to znamenalo, že každý ústav přeškolil 60 porodních asistentek.³⁴⁴ K rozšíření ústavů nicméně nikdy nedošlo.

Předmětem diskuze byla otázka, zda mají být kurzy zdarma, či zpoplatněné. Bezplatnost měla být jedním z hlavních pilířů opakovacích kurzů. To bylo odůvodněno tím, že se kurzy pořádají v zájmu obce, nikoliv samotných porodních asistentek, a také že porodní asistentka by měla dostat finanční náhrady za ušlý zisk v době konání kurzu.³⁴⁵ Dalším důvodem proč kurzy byly zdarma, byl fakt, že pokud by porodní asistentky měly za opakovací kurz zaplatit, stala by se z kurzů obtížná přítěž, které by se chtěly asistentky vyhnout.³⁴⁶ To by ve výsledku nepřineslo žádné zlepšení, naopak spíše zhoršení postgraduálního vzdělávání.

Do nákladů na pořádání opakovacích kurzů byly zahrnuty: 1) výdaje za věcné a osobní potřeby školy, 2) stravné frekventantek a jízdné do ústavu 3) náhrada za ušlý výdělek. Dále se do nákladů musely přičíst zvýšené náklady na učitele, administrativu, internátní náklady (praní prádla, apod.), kancelářské potřeby, atd. Roční náklady vycházely na jednu školu mezi 10 – 15 000 Kč. Pro všech devět škol by se jednalo o částku 90 – 150 000 Kč. K této ceně bylo přičteno stravné frekventantek. To bylo počítáno pro 570 frekventantek. Cena za stravu byla 9 Kč na osobu x 20 dní) = 102 600 Kč. Jízdné činilo 11 400 Kč a ušlý výdělek se odhadoval na 171 000 Kč (počítalo se, že každá porodní asistentka by kurzem přišla o 300Kč). Souhrnný odhad nákladů na jeden opakovací kurz činil 434 000 korun.³⁴⁷ Podíváme-li se na ekonomickou situaci z 30. let 20. století v Československé republice (např. dozvuk velké hospodářské krize, hrozící válečné nebezpečí a s tím spojené náklady na stavbu pohraničního opevnění atd.), byly náklady na jeden kurz vysoké a jistě vyvolaly mnoho diskuzí. Přesto opakovací kurzy byly bezplatné a finanční náklady spojené s jejich absolvováním musel hradit stát. Tento typ financování opakovacích kurzů vycházel z následujících důvodů. Jak bylo již řečeno, hlavním cílem bylo zvyšovat odbornou úroveň praktikujících porodních asistentek a tím snížit výskyt komplikací při poskytování zdravotní péče o těhotné ženy, rodičky, šestinedělky a novorozence.³⁴⁸

Porodní asistentky měly být po dobu kurzu internovány v ústavech. Důvodem, kterým se tento postup zdůvodňoval, byl ten, že kazuistické případy se nedají v porodnictví naplánovat. Dále by v případě neubytování v ústavě nemohly být plně účastny při praktickém

³⁴⁴ Tamtéž, s. 237.

³⁴⁵ Tamtéž, s. 237.

³⁴⁶ Tamtéž, s. 237.

³⁴⁷ Srovnání: GÁLA, Cyril. *Poznámky k organizaci a administrativní přípravě opakovacích kursů pro porodní asistentky v C. S. R.* In: Československá nemocnice, roč. 4, 1936, č. 1, s. 7 – 12.

³⁴⁸ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 81.

výcviku a nebyly by dostatečně ovlivňovány duchem moderního ústavu a tím spojené zařazování do pravidelné služby na porodních sálech.³⁴⁹

4.8 Situace po válce

Období mezi osvobozením Československa a komunistickým pučem v únoru roku 1948 lze charakterizovat jako období chaosu, doprovázený levicovým smýšlením. Tato skutečnost se odrážela i na vzdělání zdravotnického personálu, včetně porodních asistentek.³⁵⁰ Státní ústavy v Liberci, Bratislavě a Košicích byly navráceny do hranic republiky. Liberecký ústav byl „počeštěn“ a otevřen krátce po osvobození. Do jeho čela byl postaven doktor Hynek Tišer, který v počátcích své gynekologicko-porodnické praxe pracoval ve státním ústavě pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích.³⁵¹ Na nedostatek porodních asistentek, který se objevil v moravskoslezské metropoli, zareagovala Brněnská zemská porodnice bezprostředně po osvobození. Zásluhou G. Müllera byla obnovena škola pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Brně.³⁵²

Ústřední jednota porodních asistentek po skončení války začala volat o prodloužení vzdělání z deseti měsíců na dva roky tak, aby bylo dosaženo skutečné odborné školy.³⁵³ Až roku 1947 bylo studium pro porodní asistentky prodlouženo na dva roky. Ve stejný čas byly na území Československé republiky pouze dva ústavy pro vzdělání porodních asistentek a to v Pardubicích a Ostravě.³⁵⁴ Ministerstvo zdravotnictví vydalo začátkem června 1947 upřesňující rozhodnutí, že tento dvouletý způsob výuky začne již od školního roku 1947/1948.³⁵⁵

Vzdělání v nově navrhované dvouleté škole nebylo bezplatné. Jako v dřívějších dobách měly být zvýhodněny ty studentky, které byly ochotné odejít do míst, kde porodnická pomoc chyběla. V případě, že se studentka po absolvování školy zavázala usadit tam, kde jí bude potřeba, a zůstane tam tři roky, měla být osvobozena od školného, zkušební taxy a internátních poplatků.³⁵⁶

Z rozhodnutí ministerstva zdravotnictví vznikly nové dvouleté školy v Praze, Liberci, Brně, Českých Budějovicích, či v Ústí nad Labem. Existence těchto škol (starých i nových) neměla dlouhého trvání. Vznikl *Zákon o jednotné škole*, nařizující základní devítileté obecné

³⁴⁹ PACHNER, František. *Opakovací kurzy pro porodní asistentky*, s. 238.

³⁵⁰ LENDEROVÁ, Milena a kolektiv. *Ženy s kufříkem a nadějí*, s. 126.

³⁵¹ Tamtéž, s. 127.

³⁵² Tamtéž, s. 127.

³⁵³ Tamtéž, s. 128.

³⁵⁴ VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc, 2007, s. 89.

³⁵⁵ LENDEROVÁ, Milena a kolektiv. *Ženy s kufříkem a nadějí*, s. 128.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 128.

vzdělání pro mládež od šesti do patnácti let. Všechny typy dosavadních středních škol byly zrušeny.³⁵⁷ Zákonem číslo 95/1948 Sb. „*O vytvoření jednotného systému ve výchově a vzdělávání středního zdravotnického personálu*“ se zařadil obor porodní asistentka do vyššího sociálně zdravotního studia a doba studia byla prodloužena na 4 roky.³⁵⁸

³⁵⁷ LENDEROVÁ, Milena a kolektiv. *Ženy s kufříkem a nadějí*, s. 129.

³⁵⁸ VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví*, s. 89.

5 Státní ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích

Než se začneme zabývat ústavem v Pardubicích, dovolím si na začátek zahrnout krátký vhled o zřizování Státních ústavů pro vzdělání a výcvik porodních asistentek. Výnosem Ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy č. 21 749 z 10. července 1930 byly zřízeny ústavy pro výcvik a vzdělání porodních asistentek, ležící mimo dnešní hranice naší republiky, v Bratislavě, Košicích a Užhorodě, u nás byly v Pardubicích, Liberci a Moravské Ostravě.³⁵⁹ Ve všech ústavech byla podobná organizační struktura, která se skládala z ředitele ústavu, jeho asistentů, představené internátu a školní porodní asistentky.³⁶⁰ Jak vypadalo personální obsazení v ústavech, předkládám v tabulce. Pardubický ústav je záměrně vynechán, jelikož je předmětem exkurzu do pramenů. V některých letech nebyly všechny výše uvedené posty obsazené, či posty představené internátu a školní porodní asistentky zastávala tatáž osoba.

Ústav	Ředitel	Asistent	Správce	Představená internátu	Školní porodní asistentka
Liberec	Doc. dr. J. Schmid	dr. Valter Spitzer	Křištof Peikert	J. Königová	Marie Peržinová
Moravská Ostrava	Zdravotní rada dr. František Pachner	dr. Jan Birgus, dr. Vanda Stará	B. Tichý		B. Stáňová, A. Skýpalová
Bratislava	Prof. dr. Michal Šeliga	Dr. Samuel Kadlečík	J. Hemelka		
Košice	Zdravotní rada dr. Otakar Frankenstein	dr. Mikoláš Klein	F. Staněk		
Užhorod	Vrchní ústavní lékař dr. Velemín Němec	Dr. Petr Petrecký, dr. Ivan Sakáč	S. Rejzek	A. Eliášová	

Tab. č. 3 Obsah tabulky MUDr. ŘÍHA, Jiří. *Zdravotnická ročenka Československa*. Praha, 1938, roč. X, s. 222.

V této kapitole bych pomocí sondy do archivních pramenů rád přiblížil fungování státního ústavu. Pro sondu jsem využil prameny z NA Praha a SOKA Pardubice. Cenným

³⁵⁹ LENDEROVÁ, Milena a kolektiv. *Ženy s kufříkem*, s. 108.

³⁶⁰ MUDr. ŘÍHA, Jiří. *Zdravotnická ročenka Československa*. Praha, 1938, roč. X, s. 222.

pramenem, který se vztahuje k ústavu jsou účty o zaplacení adaptačních pracích, uložené v SOkA Pardubice.

Pojďme se nyní na základě dochovaných pramenů podívat na fungování ústavu, který byl vedle ústavu v Moravské Ostravě určen pro vzdělání česky mluvících porodních asistentek.

5.1 Vznik Státního ústavu v Pardubicích: diskuze o vzniku, stavební plány a provizorium

5.1.1 Plány a úvahy o realizaci ústavu

Dříve než se otevřely brány ústavu pro první frekventantky, muselo ministerstvo zdravotnictví zajistit prostory, personál a další nezbytné věci k provozu. V kanceláři všeobecné veřejné nemocnice v Pardubicích (dále jen v. v. nemocnice) proběhlo dne 4. října 1928 jednání ohledně řízení státního ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek. Za ministerstvo zdravotnictví jednal odborový přednosta Richard Bébr, odborový rada Jaroslav Dlouhý a vrchní komisař ministerstva Eduard Kleischnitz. Za správní výbor nemocnice se dostavil předseda Jan Tichý a místopředseda Jan Pulpán. Dále byli přítomni primáři pardubické nemocnice doktor Jaroslav Snopek a doktor Jan Řehoř. Za okresní správu politickou se zúčastnil doktor (?) Kšanda a technický rada ing. Josef Mühl.³⁶¹

Zástupci ministerstva přednesli na tomto jednání program ministerstva zdravotnictví na budování státních ústavů pro vzdělání a výcvik porodních asistentek. Díky své geografické poloze a vybavení zdejší nemocnice byly Pardubice pro vybudování ústavu vhodné. Podmínkou pro vybudování bylo také zřízení gynekologicko-porodnického oddělení.³⁶² V čele ústavu měl stát samostatný ředitel, který měl být zároveň primářem dotyčného gynekologicko-porodnického oddělení. K jeho pomoci by státní správa ustanovila tzv. školní bábu (porodní asistentku) a představenou internátu.³⁶³ Státní správa požadovala po okresní správě, aby poskytla budovu pro internát a vyučování. Finanční úpravy tohoto zařízení měly být provedeny se souhlasem okresu. Komise ministerstva zdravotnictví si prohlédla budovy

³⁶¹ Státní okresní archiv Pardubice, Okresní úřad Pardubice 1928 – 1930, sig. Státní ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek Pardubice, kar. 530.

³⁶² SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁶³ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

chirurgického a interního oddělení, které po vybudování nových pavilonů chtěl okres poskytnout pro státní ústav.³⁶⁴

Budovy chirurgického a interního oddělení byly navzájem propojené krytou chodbou, díky čemuž se daly využívat celoročně. Velikost jednotlivých oddělení byla dostatečná k potřebným stavebním úpravám pro vyučování a vlastní porodnici. Pro vybudování nových oddělení nebylo potřeba velkých úprav. Mezi hlavní stavební práce patřilo zbourání jednotlivých příček a zazdění některých dveřních otvorů. Mimo to bylo nutné provést opravy podlah, omítek, či zlepšení ventilačního zařízení oken. Obě budovy byly jednopatrové a snadno přístupné. Stavby byly připojeny na inženýrské sítě (voda, elektrika, kanalizace) a v každém poschodí nechyběly splachovací záchody a koupelny.³⁶⁵

Komise rozhodla o úpravách stávajících budov tak, že chirurgické oddělení bylo upraveno na oddělení gynekologicko-porodnické. V přízemí nového oddělení se nacházel tzv. čistý operační sál se síní na nástroje a sterilizaci ve stejné úpravě a rozloze jako byl používán chirurgií. Vedle čistého sálu měl být jeden tzv. nečistý sál.³⁶⁶ Z rentgenového oddělení vznikla kancelář ředitele ústavu. Jednalo se o dvouoknový pokoj, ke kterému byla zřízena předsínka z bývalého vestibulu. Za předsíní se nacházel jednooknový inspekční pokoj, který navazoval na dva porodní sály. Jeden sál byl tříoknový a druhý sál s pěti okny navazoval na verandu.³⁶⁷

V prvním nadzemním patře měl být ponechán sál s kapacitou deseti lůžek pro gynekologii. Za tímto sálem mělo dojít k odstranění příček mezi dvěma prostory, díky čemuž vznikla prostorná a dobře osvětlená posluchárna. V posluchárně měla být umístěna tabule, vedle které se nacházely dveře do další místnosti, která měla sloužit jako přípravná. Jeden pokoj měl být k dispozici pro ošetřovatelku. Další sál měl být rozdělený příčkou, aby vznikl prostor pro pokoj třídní a menší pokoj gynekologického oddělení. Poslední velký pokoj o pěti oknech by zůstal nezměněný a využíval by se jako desetilůžkový pokoj.³⁶⁸ Přestavbou by v budově bývalé chirurgie vznikl nový prostor pro účely Státního ústavu. V přízemí by se tedy nacházel pokoj s deseti lůžky a operační sály. V prvním patře mělo být k dispozici 25 lůžek a jedna učební třída.

³⁶⁴ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁶⁵ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁶⁶ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁶⁷ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁶⁸ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

Budova interny měla být upravena pro potřeby internátu. V přízemí se měly nacházet dva operační sály, které měly být předělány na místnosti tzv. *zásobky* (předporodní pokoj sloužící k ubytování těhotných).³⁶⁹ Jeden pokoj měl sloužit podobně jako na chirurgickém oddělení pro ošetřovatelku. Na místo kanceláře ředitele by se z vestibulu vybudoval pokoj pro druhou ošetřovatelku. Představená ústavu měla mít k dispozici dva pokoje. Posluchárna se měla nacházet v posledním sále v přízemí budovy.³⁷⁰ První patro mělo sloužit jako ubytování pro frekventantky ústavu. Vybouráním příček v prvním patře měl vzniknout prostor pro čtyři ložnice. Kapacita ložnic měla stačit pro ubytování 48 frekventantek. Na zajištění pořádku dohlížela tzv. dozorčí bába, pro kterou byl v prvním patře vybudován jeden pokoj. Z hlediska komfortu ubytování pro frekventantky nebylo příliš pohodlné, jelikož musely své oblečení ukládat do skříní na chodbě prvního patra.³⁷¹

Předpokládaný termín dokončení výstavby nových pavilonů byl naplánován na 1. září 1929, čímž se předpokládalo, že státní ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek začne fungovat k 1. září 1929.³⁷² Termín však dodržen nebyl, jelikož první desetiměsíční kurz byl v Pardubicích otevřen až 6. října 1930.³⁷³ O vybudování ústavu v Pardubicích vedlo ministerstvo zdravotnictví s okresním zastupitelstvem a správním výborem nemocnice řadu jednání. Další jednání o podobě ústavu proběhlo téměř rok od přednesení návrhu ministerstva zdravotnictví zástupcům pardubické nemocnice.

5.1.2 „Finální“ podoba ústavu

Ministerstvo vnitra se na základě rozhodnutí vlády a § 8 zákona č. 200/1928 Sb. zavazuje zřídit Státní ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek při v. v. nemocnici v Pardubicích, při čemž pardubický okres zřídí v téže nemocnici gynekologicko-porodnické oddělení. Provoz a financování jednotlivých subjektů byl rozdělen takto: oddělení gynekologicko-porodnické bylo udržováno a provozováno jako součást nemocnice, zatímco státní ústav byl samostatným státním zřízením.³⁷⁴ Bylo stanoveno i datum otevření ústavu a zahájení provozu gynekologicko-porodnického oddělení. Přesné datum, kdy měly být přivítány první frekventantky, bylo v plné kompetenci ministerstva zdravotnictví. Avšak

³⁶⁹ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁷⁰ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁷¹ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁷² SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁷³ Věstník, 1930, roč. 18, č. 9, s. 6.

³⁷⁴ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

gynekologicko-porodnické oddělení mělo být provozu o měsíc dříve, než měla být zahájena výuka tj. nejpozději do 1. září 1930.³⁷⁵

Po vleklých jednáních byla podepsána dne 13. února 1930 dohoda číslo 4. 781 mezi ministerstvem zdravotnictví na straně jedné a pardubickým okresem jakožto vrchním správcem v. v. nemocnice zastoupené okresním hejtmanem, radou politické správy Jaroslavem Vítkem, členem okresního výboru Janem Tichým a okresním zastupitelem Ing. Josefem Venclem o vzniku Státního ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích.³⁷⁶ Dohoda obsahuje osm bodů, ve kterých jsou stanoveny podmínky a požadavky pro otevření ústavu. Platnost dohody byla 15 let. V případě, že žádná ze stran nepodá šest měsíců před skončení této lhůty výpověď, automaticky se tato smlouva beze změny prodlužuje o dalších deset let.³⁷⁷

Pro účely ústavu poskytl pardubický okres bezplatně prostory v bývalém pavilonu chirurgie a interny, a také ve staré administrativní budově. K dispozici poskytl potřebný počet místností, zejména pro: dva asistenty, dvě porodní asistentky a představenou ústavu. Dále místnosti pro vyučování (přednáškový sál a studovnu) a kancelářské místnosti, to vše s potřebným vybavením.³⁷⁸ Rekonstrukce prostorů provedl okres na základě požadavků ministerstva zdravotnictví. Stavební úpravy musely splňovat podmínky pro provoz gynekologicko-porodnického oddělení a ústavu. Náklady na rekonstrukci byly po předložení účtů za roky 1930 a 1931 proplaceny ministerstvem, které si po dokončení prací vyžádalo výsledné vyúčtování k přezkoumání.³⁷⁹

K vybudování ústavu musel pardubický okres postavit v prostorách nemocnice nové pavilony. Díky tomu došlo k uvolnění prostor pro výše zmiňovaný ústav pro porodní asistentky. Nové pavilony měly být dokončeny koncem srpna 1930. V následujícím měsíci začala úprava starých pavilonů, tedy interny a chirurgie. Časový harmonogram úprav nebyl nikterak dlouhý. Předpokládaný termín dokončení byl naplánován na začátek října roku 1930, nejpozději však muselo být vše hotovo do listopadu téhož roku.³⁸⁰

Dne 7. února 1929 se výše jmenovaní zástupci opět sešli k jednání, aby upravili předchozí schválený návrh o přestavbě chirurgického a interního oddělení v. v. nemocnice

³⁷⁵ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁷⁶ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁷⁷ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁷⁸ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁷⁹ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁸⁰ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

Pardubice. K přestavbě pavilonů se zástupci ministerstva zdravotnictví v čele s Richardem Bébrem jednosmyslně rozhodli negativně. Myšlenka zřídit ve starém pavilonu chirurgie, vedle oddělení porodnického, ještě oddělení gynekologické, byla zamítnuta.³⁸¹ Nemocnice se tak musela spokojit se skromnějším plánem, ve kterém bylo sjednáno zřízení porodnického oddělení s ústavem pro vzdělání a výcvik porodních asistentek za následujících podmínek:

- 1) Pavilon chirurgie byl zařízen pro potřeby porodnice. Místnosti byly upraveny následujícím způsobem. V přízemí pavilonu zůstal beze změny dřívější operační trakt jako tzv. čistý operační sál porodnice. Pro podezřelé případy (různé ženské choroby) byl využíván tzv. nečistý operační sál. Nečisté případy byly ošetřovány v nově vybudovaném pavilonu chirurgie. V pokojích rentgenového oddělení probíhalo vyšetřování a přijímání pacientů. Jejich čekárny byly zbudovány z bývalého vestibulu. V jižní části pavilonu byly zřízeny dva porodní sály. Navíc zde vznikl i izolační pokoj, který nebyl v původním v plánu. Poslední pokoj v přízemí sloužil jako inspekční pokoj.³⁸² V prvním nadzemním patře vznikly v jižní části pokoje pro rodičky, které byly ponechány beze změny. S menším stavebním zásahem vznikla posluchárna, přípravná, služební místnost a také čajová kuchyňka.³⁸³
- 2) Pavilon interny byl určen pro internát a ubytování těhotných. V severní části přízemí byly vyhrazeny dvě velké ložnice pro ubytování těhotných. Sousední pokoje sloužily ošetřovatelkám, dále se v přízemí nacházely kanceláře a byt představené ústavu. Krajní pokoj v jižní části sloužil jako studovna a jídelna frekventantek. V prvním patře pak bylo šest ložnic pro 40 frekventantek a jeden pokoj k ubytování báby.³⁸⁴

Porovnáme-li představy o adaptaci pavilonů s výslednou realitou, nedošlo k výrazným změnám. V prostorách chirurgie bylo rentgenového oddělení využíváno k jiným účelům a přibyl izolační pokoj. Z prvotního plánu, kdy mělo dojít v přízemí bývalého chirurgického oddělení k realizaci kanceláře ředitele, jeho bytu a dalších místností pro „vyšší“ personál,

³⁸¹ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁸² SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁸³ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání - účty

³⁸⁴ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání - účty.

nebylo uskutečněno nic. Ubytování asistentů ústavu a úřední kanceláře ředitele byly v souladu s dohodou umístěny do prostor administrativní budovy nemocnice.³⁸⁵

Mimo architektonického návrhu ústavu se dále jednalo o financování tohoto projektu. Zpočátku nebylo jasné, kdo a jakým způsobem bude tento projekt financovat. Realizaci přestavby a následný provoz měl hradit pardubický okres. Proti tomu se však pardubický okres a vedení nemocnice několikrát ohradilo.³⁸⁶ K vyřešení této situace měl přednosta okresního úřadu ministerstvu zdravotnictví předložit návrh rozpočtu všech provedených oprav v obou pavilonech. Dále návrh úmluvy mezi pardubickým okresem a státní správou ohledně vzájemného poměru správy v. v. nemocnice, a také návrh trvání a vypověditelnosti této úmluvy. Nakonec bylo podáno vysvětlení této situace, kdy zástupci ministerstva zdravotnictví stanovili, že „*státní správa nahradí nemocnici kvótu věcných nákladů, pokud budou se týkat náklady tyto provozu ústavu pro výcvik a vzdělání porodních asistentek*“³⁸⁷ podle stanoveného paušálu. A dále „*bude hraditi celý osobní náklad spojený s provozem zmíněného ústavu*“.³⁸⁸ Podmínkou bylo, že personál ústavu a frekventantky byly stravovány z ústavní kuchyně za příslušnou režijní náhradu. Myslím si, že právě otázka financí hrála ve zpoždění realizace hlavní roli.

Pro ošetřovatelský personál a frekventantky ústavu byla dodávána strava z nemocniční kuchyně za režijní cenu,³⁸⁹ kterou platily měsíčně předem. Kuchyně dále poskytovala stravu těhotným, kterým byla cena za jídlo proplacena ministerstvem zdravotnictví.³⁹⁰ Na provozní náklady byl ministerstvem zdravotnictví stanovený roční paušál, za který musel pardubický okres zajistit vytápění, osvětlení, udržování budov včetně zahrady, čištění místností a praní prádla. Pro první roky ústavu byl paušál stanoven na částku 45 000 korun. Správní, účetní a hospodářskou agendu Státního ústavu měl na starosti správní úředník v. v. nemocnice, kterému ministerstvo zdravotnictví vyměřilo odměnu. Ministerstvo zdravotnictví zajistilo pro chod ústavu a gynekologicko-porodnického oddělení lékařskou službu a stanovilo její kompetence. Ředitel ústavu se stal zároveň vedoucím lékařem gynekologicko-porodnického

³⁸⁵ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁸⁶ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁸⁷ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁸⁸ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁸⁹ Předpokládaná výše nákladu za ubytování a stravování byla 10 – 12 korun/ denně. Cit. BÉBR, Richard. *Výklad zákona o pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek*. Praha, 1931, s. 123.

³⁹⁰ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

oddělení. Na pomoc měl dva asistenty, kteří zastávali funkci subalterních lékařů a jednu školní porodní asistentku, která vykonávala ošetrovatelskou službu na oddělení.³⁹¹

5.1.3 Provizorium školy

Jak napovídá podtitul kapitoly, čekal státní ústav problémy s přestavbou. Nemocnice nebyla schopná dodržet termín (plánováno na konec srpna 1930) vyklizení interního a chirurgického pavilonu. Zástupci ministerstva zdravotnictví a správy nemocnice se dohodli na provizoriu, které umožnilo otevření školy.

Dne 29. srpna 1930 se ve v. v. nemocnici v Pardubicích sešli zástupci správního výboru nemocnice a ministerstva zdravotnicí, aby předložili návrh provizorního řešení situace. Důvody, proč došlo ke zpoždění vyklizení pavilonů interny a chirurgie, přednesl zástupcům ministerstva zdravotnictví předseda správního výboru v. v. nemocnice Jan Tichý.³⁹² Hlavním důvodem se stal problém, že „*pro nové pavilony nebylo ještě dodáno potřebné vnitřní zařízení*“³⁹³ a nemocnice musela postupovat v řešení problému s opatrností, aby nepřišla ke škodě. K naplnění svého závazku dala nemocnice k dispozici provizorní prostory v nových nemocničních objektech. Jednalo se o jednopatrový objekt nového infekčního pavilonu, kde byl prostor pro ubytování 40 frekventantek, tří lékařů, představených internátu i těhotných žen. V budově prosektury vyčlenila nemocnice velikou místnost pro vyučování.³⁹⁴ Ta se však stala v průběhu improvizací operačním sálem.³⁹⁵ V provizoriu byly na chirurgickém oddělení přijímány gynekologicko-porodnické případy v omezeném množství. Se souhlasem ředitele ústavu zde byly prováděny i potřebné zákroky. Ty byly vykonávány na obyčejných postelích a sterilizace nástrojů byla prováděna na petrolejových kamínkách.³⁹⁶ Uchazečky o studium vykonávaly po dobu provizoria přijímací zkoušky v různých místnostech v. v. nemocnice.³⁹⁷ Přestože se ústav v počátcích potýkal s řadou problémů, které byly nemocnicí i ústavem vyřešeny dočasným provizoriem, došlo 8. srpna 1931 k slavnostnímu předání diplomů prvním absolventkám desetiměsíčního kurzu v pardubickém hotelu „*Veselka*“.³⁹⁸

³⁹¹ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

³⁹² SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, zápis z jednání.

³⁹³ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, zápis z jednání.

³⁹⁴ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, zápis z jednání.

³⁹⁵ Věstník, 1948, roč. 36, č. 7, s. 4.

³⁹⁶ Věstník, 1948, roč. 36, č. 7, s. 4.

³⁹⁷ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, zápis z jednání.

³⁹⁸ Věstník, 1931, roč. 19, č. 8, s. 1.

5.1.4 Gynekologicko-porodnické oddělení

Na předchozích řádcích byl ukázán vznik ústavu od počátečních úvah, přes dlouhá jednání o jeho finální podobě, včetně dočasného provizoria, které mělo trvat šest týdnů. O čem tu ještě nebylo mluveno, ale pro vzdělání a výcvik porodních asistentek mělo zásadní význam, bylo zřízení gynekologicko-porodnického oddělení při v. v. nemocnici v Pardubicích. Zřízením tohoto oddělení byly naplněny nejen představy odborníků z oboru, ale především došlo k vytvoření možnosti propojení teoretických znalostí s těmi praktickými.

O zřízení oddělení usilovalo vedení nemocnice po celou dobu jednání, týkající se vzniku Státního ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích. Gynekologicko-porodnická oddělení v Čechách byla rozvíjena postupně. Ve stejné době existovala pracoviště v Praze, Brně a Hradci Králové. Pacientky patřící na toto oddělení byly zpravidla přiřazovány na oddělení chirurgická a interní.³⁹⁹ O nutnosti zřízení svědčí fakt, že „*porodnicko-gynekologické oddělení nemocnice pardubické[...] má poslání jak ošetřovací, tak vyučovací*“.⁴⁰⁰ Jednání probíhalo mezi správním výborem nemocnice a pardubickým okresním úřadem, který celou záležitost postoupil zemskému výboru v Praze. Ten na základě usnesení z 18. června 1930 schválil zřízení zvláštního oddělení gynekologicko-porodnického oddělení při v. v. nemocnici v Pardubicích. Oddělení bylo otevřeno 1. října 1930.⁴⁰¹ Ihned po otevření oznámilo ředitelství ústavu přijímání nemajetných rodiček v sedmém, osmém a devátém měsíci těhotenství. Jejich pobyt a ošetření bylo bezplatné, náklady na péči a ubytování uhradil stát. Pacientky byly předem upozorněny, že po dobu pobytu se musí podrobit ústavní kázní a řídit se ustanoveními, která jim byla sdělena.⁴⁰² Jelikož se podle učební osnovy měly frekventantky seznámit i ženskými chorobami a jejich léčením, byly na oddělení v omezeném počtu přijímány i nemajetné ženy s touto diagnózou.⁴⁰³

5.1.5 Rozšíření prostorů pro státní ústav

Na základě rozhodnutí komise ministerstva zdravotnictví, která shledala prostory pro provoz ústavu jako nedostačující, bylo rozhodnuto o nástavbě chirurgického a interního pavilonu. Původní dispozice internátu nebyly vhodné pro zvyšující se kapacitu frekventantek. Ačkoliv se původně počítalo se 40 frekventantkami na jeden běh, vidělo ministerstvo zdravotnictví potřebu přijímat vyšší počet uchazeček z důvodu úbytku frekventantek během

³⁹⁹ GÁLA, Cyril. *O významu a úkolech oddělení porodnicko-gynekologického v Pardubicích*. In: Pamětní spis v. v. nemocnice v Pardubicích, 1931, s. 29.

⁴⁰⁰ Tamtéž, s. 30.

⁴⁰¹ SOka Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, vyhláška č. 46358.

⁴⁰² *Věstník*, 1930, roč. 18, č. 10, s. 6.

⁴⁰³ *Věstník*, 1930, roč. 18, č. 10, s. 6.

kurzu.⁴⁰⁴ Argumentem ministerstva zdravotnictví pro rozšíření prostorů ústavu byla snaha zvýšit počet frekventantek v kurzu. Rozšířením budovy internátu vznikla nová jídelna a kuchyň, a zároveň se zvýšila kapacita ubytování frekventantek. Současně bylo projektováno i rozšíření chirurgického pavilonu pro rozšíření lůžek gynekologicko-porodnického oddělení.⁴⁰⁵

Dne 22. června 1931 proběhlo jednání o podobě rozšíření ústavu. Podle odhadů ministerstva zdravotnictví si měla nástavba prvního patra interního pavilonu vyžádat náklad 500 000 korun. Náklady na nástavbu interního pavilonu byly hrazeny ze státního rozpočtu, přičemž po dokončení stavebních prací měl být objekt interny předán do vlastnictví státu.⁴⁰⁶ Pardubický okres měl hradit náklady za rozšíření nemocničního oddělení. Rozšíření chirurgického pavilonu mělo být provedeno také proto, že obě budovy tvořily ve staré části nemocnice architektonický celek.⁴⁰⁷ K provedení patřičných stavebních prací se pardubický okres zavázal ministerstvu zdravotnictví postupovat podle předpisů pro státní práce a dodávky. Pro nástavbu patra interního pavilonu a úpravu prvního patra administrativní budovy vybralo ministerstvo zdravotnictví různé firmy z kraje. Stavitelské a řemeslné práce provedla firma Ing. V. L. Hořenovský v Pardubicích. Malířské práce zhotovila firma Just a Mudruňka. O sklenářské práce se postarala firma Walter, vodovodní a kanalizační síť byla zhotovena firmou Voráček Česká Třebová, ústřední topení firma Kaloria. Elektrorozvodné zařízení provedly elektrické podniky Pardubice.⁴⁰⁸

Ze zápisů z jednání vyplývá, že největší problém v realizaci plánů spočíval ve financích pardubického okresu. Ten v říjnu 1931 žádal Ústřední sociální pojišťovnu v Praze o příspěvek na založení porodnice resp. gynekologicko-porodnického oddělení při v. v. nemocnici v Pardubicích. Pojišťovna byla k zřízení porodnice nakloněná, avšak za podmínek že: s vybudováním souhlasí příslušná ministerstva a na financování se budou podílet okresy a země Česká, na které se bude působnost ústavu vztahovat.⁴⁰⁹ O složité finanční situaci referoval pardubický okres ve svém dopise pro Zemský úřad v Praze, ve kterém žádal o „poskytnutí přiměřeného příspěvku“⁴¹⁰ na potřebné práce a dodávky k zřízení tohoto oddělení. V dopise ze dne 6. října 1931 uvádí, že okres ve svém současném finančním

⁴⁰⁴ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání.

⁴⁰⁵ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání.

⁴⁰⁶ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání – účty.

⁴⁰⁷ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání – účty.

⁴⁰⁸ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání – účty.

⁴⁰⁹ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, zpráva Ústřední sociální pojišťovny v Praze.

⁴¹⁰ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání.

zatížení (zejména dluhy) není schopen zajistit potřebnou úpravu budov pro státní ústav, který bude sloužit nejen okresu, ale celému širému okolí.⁴¹¹ Zemskému úřadu v Praze byl dodán i stručný souhrn nezbytných prací pro adaptaci a nástavbu chirurgického pavilonu v celkové ceně jeden milion korun.

Náklad na přestavbu interního pavilonu činil 442 768 korun, pro pavilon chirurgický to byla částka 391 705 korun. V cenách nebyly započteny náklady na vnitřní vybavení. Úprava prvního patra administrativní budovy si vyžádala částku 93 681 korun a nutná dezinfekce starého chirurgického pavilonu stála 26 145 korun. Sečteme-li výše uvedené sumy, je celková výše nákladů 954 299 korun. O nákladech na vnitřní vybavení bohužel nemáme přesné informace. Z celkové částky, se kterou ministerstvo zdravotnictví počítalo na přestavbu a vybavení 1 150 000 korun, můžeme tedy po odečtení stavebních nákladů (954 299 korun) odhadnout, že na vybavení byla připravena částka necelých 200 000 korun. Ministerstvo zdravotnictví hodlalo částku vyplatit okresnímu úřadu v Pardubicích ve dvou splátkách. První část peněz ve výši 650 000 korun měla být poskytnuta v roce 1931 a druhá část ve výši 500 000 korun v roce 1932. Jak bylo již zmíněno, úhrada částky ministerstvem zdravotnictví měla proběhnout za předpokladu, že budova interny bude předána do rukou státní správy.⁴¹² Pro předání budovy předložila v. v. nemocnice v Pardubicích návrh oddělení části katastrálního pozemku č. 68/2 s budovou starého interního pavilonu včetně plánu okresnímu úřadu v Pardubicích.⁴¹³ K darování budovy nakonec nedošlo, byl však dán příslib, že se tak v daném okamžiku stane.⁴¹⁴ Avšak tento nákladný projekt nebyl v plném rozsahu realizován. Nedlouho na to 6. února 1931 ohlásilo ministerstvo zdravotnictví, že původní cena je vysoká, a náklady nesměly překročit 650 000 korun.⁴¹⁵

Jak bylo ujednáno v dohodě o vzniku státního ústavu mezi ministerstvem zdravotnictví a pardubickým okresem, tak byly budovy pro vzdělání a výcvik porodních asistentek a gynekologicko-porodnického oddělení uvedeny do náležitého stavebního stavu. Prokázané účty byly proplaceny ministerstvem zdravotnictví.⁴¹⁶ Účty, které mělo ministerstvo proplatit okresu, přezkoumával státní kolaudátor inženýr Josef Bareš. Ten v kolaudačním zápise z roku 1934 vyčíslil veškeré adaptační práce na tři a půl milionu korun. Na tehdejší

⁴¹¹ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání.

⁴¹² SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání – účty.

⁴¹³ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání – účty.

⁴¹⁴ Národní archiv Praha, Nová manipulace, Ministerstvo zdravotní a sociální, kar. 117, Škola Pardubice, M 2602, odměny primář Gála, rozvázání dohody.

⁴¹⁵ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání.

⁴¹⁶ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání.

dobu se jednalo o výrazný finanční obnos. Pro snadnější adaptaci nemocnice poskytlo v červnu 1931 ministerstvo zdravotnictví dotaci pardubickému okresu ve výši milion korun.⁴¹⁷ Po odečtení této finanční podpory zbývalo okresu zaplatit zaokrouhleně dva a půl milionu korun. Avšak tato částka byla pro zadlužený pardubický okres velkým břemenem, které nenechávalo v klidu jednak firmy a řemeslníky, kteří čekali na zaplacení svých prací, tak i samotné ministerstvo zdravotnictví. Značné finanční zatížení přinesla stavba nových nemocničních budov, především nezaplacené účty, které koncem roku 1935 dosahovaly částky pěti miliónů korun. Dluhy pardubickému okresu dále narůstaly soudními úhradami, výlohami na právní zastoupení a samozřejmě úroky z prodlení.⁴¹⁸ Pardubický okres „s ohledem na tuto krajně obtížnou finanční situaci okresu a na velké jeho oběti, který přinesl péči o zdraví občanů nejen svého okresu, ale celého kraje Východočeského“⁴¹⁹ žádal ministerstvo zdravotnictví, aby mu poskytlo na rok 1937 příspěvek na úhradu části uvedených adaptačních nedoplatků, jak bylo ujednáno v dohodě z 20. února 1930.⁴²⁰

Jak probíhala další jednání o financování přestavby pavilonů, bohužel nemáme zprávy. Přestože výše interpretované zápisy z jednání nasvědčují spíše k tomu, že k realizaci nástavby nedošlo, opak je pravdou. Gynekologicko-porodnické oddělení, které bylo umístěno ve starém pavilonu chirurgie, bylo zvýšeno o druhé patro. Budova staré interny, kde sídlil Státní ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek, byl rovněž zvýšen o jedno patro.⁴²¹

5.1.6 Využití staré administrativní budovy

Během adaptací a přístaveb dalších pater interního a chirurgického pavilonu podalo ředitelství ústavu návrh na využití prostorů ve staré administrativní budově v. v. nemocnice. Jelikož se jednalo o vnitřní záležitosti nemocnice, tak ministerstvo sociální a zdravotní správy nechalo jednání na správním výboru nemocnice a ředitelství ústavu.⁴²² Tomuto návrhu bylo vyhověno za podmínky, která zde byla již zmíněna. Za darování budovy starého interního pavilonu státní správě měla státní správa zaplatit náklady na její rekonstrukci. Do té doby byla dána stará administrativní budova k bezplatnému užívání státnímu ústavu. Tím byla správě nemocnice odňata možnost volně disponovat s budovou státního ústavu.⁴²³

⁴¹⁷ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání.

⁴¹⁸ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání.

⁴¹⁹ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání.

⁴²⁰ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání.

⁴²¹ HUŇÁČEK, Miloslav. *Krajská nemocnice – 100 let*. In: *Zprávy klubu přátel Pardubicka, roč. 2003/XXXVIII, s. 203 – 204*.

⁴²² NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴²³ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2602, odměny primář Gála.

Předpokládaný návrh dispozičního řešení staré administrativní budovy vypadal následovně. V druhém patře budovy měly být uvolněny celkem čtyři velké a šest menších místností. Dva malé a dva velké pokoje v jižní části budovy měly být určeny pro ubytování lékařů gynekologicko-porodnického oddělení. Ve zbývajících pokojích měly být umístěny ošetřovatelky.⁴²⁴ V přízemním bytě bývalého domovníka měl být umístěn zřízenec gynekologicko-porodnického oddělení. V dalších pokojích měla být zřízena poradna, v severní části křídla pak ubytování pro šest služebných gynekologicko-porodnického oddělení. Poslední dvě místnosti vhodné pro ubytování měly být vyhrazeny pro předporodní pokoj.⁴²⁵ Byt po domovníkovi nakonec nesloužil potřebám ústavu, ale byl ministerstvem zdravotnictví poskytnut nemocnici pro její účely. Nevyřešenou otázkou zůstaly dvě místnosti určené k ubytování těhotných v předporodním pokoji, o jejichž propůjčení žádal ústav a posléze i ministerstvo. Za toto neochotné jednání kritizoval profesor Gála správu nemocnice.⁴²⁶ Zda nemocnice vyšla vstříc ústavu, a poskytla dvě výše uvedené místnosti, již nemáme doloženo. Pro dokreslení situačního řešení administrativní budovy zmíním doporučení Cyrila Gály, který navrhoval následující: v jedné ze sklepních místností umístit vanovou koupel, sloužící pro služebné z přízemí a ošetřovatelky z druhého patra, a oplotit zahradu ústavu, aby příchozí návštěvníci nemocnice nemohli do ústavní zahrady.⁴²⁷

Podle tohoto návrhu mělo být druhé poschodí administrativní budovy používáno nemocnicí pro personál gynekologicko-porodnického oddělení. V přízemí využívala nemocnice pro ubytování personálu všech místností, mimo dvou místností určených pro poradnu, které stejně jako celé první patro bylo dáno k bezplatnému využívání ústavu pro porodní asistentky, podle trvání dohody tedy na 15 let.⁴²⁸

Dispoziční řešení a vybavení ústavu

Dispozice a vybavení ústavu odpovídalo s malými změnami návrhu od doktora Antonína Ostrčila⁴²⁹. Kapacita ústavu obsáhla 40 frekventantek, jednu porodní asistentku a

⁴²⁴ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴²⁵ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴²⁶ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴²⁷ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴²⁸ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴²⁹ Profesor Antonín Ostrčil byl významným českým gynekologem a porodníkem. Byl žákem uznávaného gynekologa a porodníka Václava Rubešky. V roce 1919 se stal přednostou gynekologicko-porodnické kliniky na nově vzniklé Masarykově Univerzitě v Brně. Po odchodu svého učitele do důchodu, převzal v roce 1924 II. gynekologicko-porodnickou kliniku v Praze. Obor gynekologie a porodnictví pojímal v široké souvislosti biologických a sociálních procesů. Mimo jiné využíval a prosazoval radioléčbu při léčbě rakoviny rodidel. Za svůj život sepsal 120 publikací z toho bylo 18 monografií. Nejznámější publikací je „*Úvod do gynekologické praxe*“ či „*Klinická gynekologie*“. V lékařských kruzích je I. gynekologicko-porodnická klinika označována

dva asistenty. Pro všechny byla v ústavu připravena postel. Připočteme-li ještě dvě postele pro potřeby ředitele, bylo potřeba obstarat celkem 43 postelí. Postele měl správní výbor nemocnice předat ústavu za hodnotu 20 korun za kus. Místnosti internátu včetně kabinetů, místnosti pro porodní asistentku a tzv. *zásobku těhotných*, byly vybaveny standardním psacím stolem. V jídelně se nacházely dva stoly o rozměrech tři metry na délku a 90 centimetrů na šířku, dále dva stoly dlouhé dva a půl metru a široké 90 cm, a kredenc v šířce dva metry.⁴³⁰ V laboratořích bylo specializované vybavení vhodné pro tyto účely. V jejich prostorách se nacházely jeden menší stůl s dvojitou deskou v rozměru 50x70cm pro mikroskop a jeden velký stůl s asbestovou deskou v rozměru tři metry krát 90cm. Dále pak skříň a otáčecí židle. Veškeré pokoje byly vybaveny židlemi. Pro Pardubický ústav se jednalo o 140 kusů židlí. Byty subalterního lékařů byly až na psací stůl s dřevěným křeslem a otomanem vybaveny stejně jako pokoje frekventantek.⁴³¹

Posluchárna byla vybavena tabulí s velkým pódiem o rozměrech 4 x 2,5 x 0,3 metru. Na pódiu byla umístěna katedra s dvěma křesly. Dále byly v posluchárně lavice pro 40 žákyň, umyvadlo či prosklená skříň na učební pomůcky. Kabinet u posluchárny byl doplněn o dvě prosklené skříně.⁴³² Mimo toto vybavení bylo potřeba obstarat matrace. K zajištění vybavení bylo vypsáno uzavřené výběrové řízení, do kterého byly zahrnuty pardubické firmy. Pro železný nábytek byla vybrána firma Franc S., dřevěný nábytek zajistili truhláři Franta Svoboda, Hošek a Myška. Zakázku na textil dostala firma Just, matrace pak vyrobil pan Kříž a Šimek z Pardubic. Ostatní vybavení bylo získáno tzv. volnou rukou.⁴³³

5.1.7 Vlastní budova

Nedůstojné prostory a nekonečné provizorium pro vzdělávání a výcvik porodních asistentek iniciovaly myšlenku k plánům postavit pro státní ústav vlastní budovu. K hlavnímu iniciátorovi patřil ředitel ústavu a primář gynekologicko-porodnického oddělení profesor Cyril Gála. Jak vypadaly plány a přípravy na výstavbu samostatné budovy, bych rád přiblížil na následujících řádcích. Na začátek musíme podotknout, že prvotní plány ministerstva zdravotnictví o podobě ústavu byly odlišné od provizoria školy, které bylo realitou. Časový horizont od založení ústavu a plánů na stavbu vlastní budovy byl téměř deset let. V jednání o

jako Rubeško–Ostrčilova škola. Mezi jeho výborné žáky, patřil i ředitel Státního ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích profesor Cyril Gála. Citováno z: ROZTOČIL, Aleš. *Moderní gynekologie*. Praha, 2011, s. 11 – 12.

⁴³⁰ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

⁴³¹ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

⁴³² SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

⁴³³ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

plánech oproti tomu předcházejícímu o vybudování a adaptaci nemocničních budov nastává menší změna. Hlavní změna spočívala ve změně rozhodujících úřadů, jelikož o stavbě bylo uvažováno od roku 1940, rozhodující slovo měly protektorátní úřady.

Návrh na postavení nové vlastní budovy gynekologicko-porodnického oddělení byl „zbožným“ přáním ředitelství Státního ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích. Součástí výstavby nového gynekologicko-porodnického oddělení měl být nový internát se zahradou pro ubytování frekventantek.⁴³⁴ Dne 25. srpna 1941 zaslal ředitel ústavu Cyril Gála dopis Ministerstvu sociální a zdravotní správy (dále jen MSAZS), ve kterém vysvětloval důvody, proč je nutné postavit novou budovu.⁴³⁵ Mezi hlavní důvody, které vyplývaly ze zápisů z jednání o provozu ústavu, patřil nedostatek místa pro vyučování, které probíhalo ve sklepních místnostech. Dále přeplněné ložnice kde bydlelo až 12 frekventantek v jedné místnosti, či absence místnosti pro vyšetřování tzv. *zásobek*.⁴³⁶ O veškerých těchto nedostatcích ministerstvo zdravotnictví vědělo díky pravidelným kontrolám ústavu. Samo pro zlepšení poměrů navrhovalo novostavbu ústavu, která by odpovídala daným požadavkům. Profesor Gála doporučoval ministerstvu sociální a zdravotní správy, aby bylo započato s přípravnými pracemi (vytyčení pozemku, jeho úpravou, zhotovením stavebních plánů apod.) již v tomto roce (tj. 1941).⁴³⁷ MSAZS dalo ředitelství ústavu úkol zajistit pro stavbu internátu potřebnou stavební dokumentaci s udáním všech potřeb vnitřního provozu internátu. Dalším krokem k úspěšné realizaci byl souhlas ministerstva financí a ministerstva veřejných prací.⁴³⁸

Dříve, než bylo jednáno o návrhu na stavbu nové budovy, bylo zapotřebí zajistit vhodný pozemek, na kterém měla nová budova stát. V červnu roku 1942 podala v. v. nemocnice žádost okresnímu výboru v Pardubicích, aby byly „*nutné pozemky v jižní části na katastru obce Pardubiček, které jsou v majetku jednak obce Pardubiček tak i soukromém, a dále pozemky na západ od ústavu v katastru města Pardubic, majetek to města Pardubic*“ zakoupeny pro potřebné rozšíření a ucelení nemocničních pozemků.⁴³⁹ Jižní pozemky byly určeny pro potřeby Státního ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek. Na západní pozemky měly být umístěny hospodářské objekty (tepelná, vodní a elektrostrojní centrála).⁴⁴⁰

⁴³⁴ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴³⁵ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴³⁶ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴³⁷ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴³⁸ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴³⁹ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání.

⁴⁴⁰ SOkA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, protokol z jednání.

Ke stavbě nové budovy internátu doporučovalo ředitelství ústavu, aby pardubický okres dal zdarma k dispozici vhodný pozemek o rozloze tří a půl tisíc metrů čtverečních, jehož cena byla odhadnuta na 150 000 korun.⁴⁴¹ Jednalo se o pozemek ležící v jižním směru od ústavu.⁴⁴² Z dispozičních důvodů musel pardubický okres odkoupit či vyvlastnit ještě část pozemku, na kterém se nacházely dva rozpadlé baráky. Pozemek na vybudování nového internátu musel bezplatně předat pardubický okres do rukou protektorátní správy. Podmínkou bezplatného převedení pozemku bylo předání starého interního pavilonu k nemocničním účelům. O předání pozemku jednal pardubický okres se správním výborem v. v. nemocnice dlouhou dobu. Po jednání pardubického okresního výboru, zastupitelstva a vyjádření okresní finanční komise rozhodlo okresní zastupitelstvo 2. května 1941 o bezplatném předání pozemku protektorátní správě na výstavbu internátní budovy.⁴⁴³ Toto rozhodnutí muselo být ještě schváleno Zemským úřadem v Praze. Oficiální předání pozemku proběhlo o rok později (tj. roku 1942).⁴⁴⁴ Za bezplatné převedení pozemku se MSAZS zavázalo převzít náklady na stavbu nového gynekologicko-porodnického oddělení.⁴⁴⁵

5.1.8 Stavební program nové budovy

Po schválení bezplatného převedení pozemku byl předložen stavební program nového ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek. Účelem ústavu bylo teoreticky a prakticky vzdělávat cca 60 frekventantek. Tyto frekventantky byly v ústavu ubytovány a kompletně zaopátrány. Vedle toho zajišťoval ústav ubytování zaměstnanců, tzv. *zásobku* těhotných či místnosti správní, provozní a poradenské.⁴⁴⁶ Budova byla situována jako dvoupatrová samostatná jednotka s uzavřeným nádvořím a zahradou, ležící vedle porodnického oddělení.

V přízemí budovy se měla nacházet posluchárna pro 70 osob s kabinetem a dvěma místnostmi pro uložení učebních pomůcek. K posluchárně přiléhajícímu traktu mělo být celkem pět místností sloužících jako předporodní pokoje. Dále místnosti pro denní potřebu, koupelna, záchody, vyšetřovací a demonstrační místnosti. Mimo prostorů sloužících k výuce se v přízemí mělo nacházet ubytování pro zaměstnance, knihovna, archiv a jídelna.⁴⁴⁷ V prvním nadzemním podlaží se měly nacházet pouze ubytovací pokoje pro frekventantky, dvě školní asistentky a byt ředitele. Ložnice měly tvořit ucelenou jednotku, ve které mělo být po třech

⁴⁴¹ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴⁴² NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴⁴³ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴⁴⁴ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴⁴⁵ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴⁴⁶ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴⁴⁷ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

frekventantkách, přičemž ke každému pokoji příslušela koupelna, umývárna, denní místnost a šatna. Celkem se mělo v prvním patře nacházet sedm takovýchto ložnic pro frekventantky.⁴⁴⁸ Školní asistentky měly dostat větší komfort ubytování. Jejich byt měl být složen z jednoho většího pokoje, předsíně, koupelny a záchodu.⁴⁴⁹ Samozřejmě ten největší a nejkomfortnější byt byl určen pro samotného ředitele ústavu. Byt ředitele měl mít samostatný vchod a schodiště. Byt se skládal ze čtyř pokojů, kuchyně, koupelny, dvou záchodů, a dvou pokojů pro služebné. Nad rámec těchto prostorů měl mít ředitel k dispozici dvě místnosti pro svou lékařskou praxi.⁴⁵⁰ Druhé nadzemní podlaží mělo mít podobné uspořádání jako první patro. Mimo sedmi ložnic pro frekventantky byly v druhém patře dva pokoje pro čtyři služebné, dva izolační pokoje s koupelnou a záchodem pro nemocné frekventantky. Plus byty s koupelnou a záchodem pro dvě asistentky, jednu vědeckou sílu a pro případné návštěvy.⁴⁵¹

Celá budova měla být podsklepená. V prostorách sklepa se měly nacházet místnosti pro: ústavní skladiště, temná komora, sklepy a prádelna k bytu ředitele a domovníka, a kuchyně pro celý ústav. Na nádvoří měla být garáž, ústavní prádelna, sušárna a žehlárna. Hlavní vchod do budovy musel být uzpůsoben tak, aby v případě deště sloužil jako dočasné úložiště kočárků pro matky navštěvující poradnu.⁴⁵²

Ačkoliv bylo počítáno s ubytováním zaměstnanců v nové budově spolu s frekventantkami, ředitel ústavu Gála navrhoval MSZS, aby zaměstnanci nebyli ubytováni společně s frekventantkami. Hlavním důvodem tohoto návrhu byl fakt, že „*po zkušenostech z uplynulých let vidím, že ubytování personálu v jednom komplexu se žákyněmi naprosto nevyhovuje a provoz mnohem více komplikuje, než zjednodušuje*“.⁴⁵³ Navrhoval proto, zda by nebylo lepší pro ubytování personál ústavu nebo aspoň jeho část postavit menší samostatný objekt v bezprostřední blízkosti internátu.⁴⁵⁴

Pro představu o velikosti nové budovy uvedu pár příkladů největších místností v metrech čtverečních. Pro ubytování frekventantek bylo připraveno 20 ložnic o velikosti 20m² celkem se jednalo o plochu 400m². Ke každé skupině ložnici frekventantek patřila i koupelna s umývárnou, prádelnou apod. o rozloze 105m². Dále jídelna o velikosti 100m², posluchárna pro 70 osob byla veliká 70m². Pro umístění těhotných rodiček bylo zapotřebí

⁴⁴⁸ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴⁴⁹ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴⁵⁰ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴⁵¹ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴⁵² NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴⁵³ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴⁵⁴ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

pokojů o celkové výměře 90m². Největší plochu o výměře 150m² měl vyčleněn byt ředitele, ve kterém byly i místnosti pro čekárnu a ordinaci. Plus další prostory (např. velikost záchodu v metrech čtverečních, apod.), které zde záměrně neuvádím, jelikož nejsou pro ukázkou rozlohy příliš významné. Celková plocha ústavu činila rovných 1700m² užitkové plochy, kromě předsíní, chodeb a jiných komunikačních prostorů.⁴⁵⁵ Podíváme-li se na velikost objektu, tak jak byl podán ve stavebním programu, nezbyvá než konstatovat, že se jednalo o opravdu velkolepý plán, na který bylo potřeba získat velkou finanční částku. Státní úřad v Praze udělil proto pardubickému okresu dotaci ve výši 7, 5 milionu korun za podmínky, že okres věnuje potřebný majetek pro rozšíření nové instituce pro vzdělání a výcvik porodních asistentek. Tato dotace byla však záhy zastavena, za jakého důvodu tak bylo učiněno, zprávy nemáme.⁴⁵⁶ Můžeme se však domnívat, že zastavení vyplácení dotace zapříčinil onen převod pozemků z okresu na stát. Ten se vlekl dlouhou dobu a o jeho výsledku nám bohužel chybí prameny.

Na závěr nutno dodat, že snahy profesora Gály o vlastní budovu nebyly vyslyšeny. Ani po válce, kdy v roce 1948 proběhl poslední desetiměsíční kurz, nová budova nestála.⁴⁵⁷ Z jakého důvodu nebyla nová budova postavena, není známo. Nejspíše se však jednalo o napjaté vztahy mezi pardubickým okresem, správním výborem nemocnice a různými ministerstvy. Ačkoliv se staré budovy interny a chirurgie dočkaly nástavby o další patro, nebyl ústav v odpovídajícím stavu. Při pohledu na plnění stavebního programu můžeme tvrdit, že z dočasného provizoria se stal trvalý stav. Tento kritický stav, kdy ústav neustále měnil své umístění, vyvrcholil dopisem profesora Gály na ministerstvo zdravotnictví. Gála v tomto dopise žádal, aby byl Státní ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích přesunut na jiné místo do podmínek, ve kterých by mohl trvale rozvinout své vyučovací poslání.⁴⁵⁸

5.2 Provoz státního ústavu

Jak víme z předchozích řádků, provoz státního ústavu probíhal za neustálých stavebních úprav. V prvním desetiletí svého provozu se ústav potýkal s problémem umístění, které vygradovalo v téměř nekonečné provizorium. Od roku 1939 byla část státního ústavu zabrána pro potřeby lazaretu říšskoněmeckého vojska a využívána skupinou německých

⁴⁵⁵ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴⁵⁶ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, vlastní budova.

⁴⁵⁷ *Věstník*, 1948, roč. 36, č. 7, s. 6.

⁴⁵⁸ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2602, odměny primář Gála.

vojáků při hromadné otravě z brambor.⁴⁵⁹ Následně bylo dohodnuto, že celé druhé patro internátu bylo po dobu války k dispozici pro účely pomocné nemocnice.⁴⁶⁰

Problémem, který ztížil chod ústavu, byla epidemie dětské obrny. Dětská obrna se v pardubickém okrese a jiných okresech východních Čech velmi rychle rozšiřovala. První případy dětské obrny se ojediněle vyskytly v Pardubicích a blízkém okolí koncem června 1939. Správa v. v. nemocnice v Pardubicích chtěla od srpna 1939 pro umístění nemocných zabrat prostory ústavu.⁴⁶¹ Ředitelství ústavu na tuto situaci reagovalo dopisem ministerstvu sociální a zdravotní správy, kde žádalo, aby žádost správy nemocnice o umístění nemocných v ústavu zamítlo. Důvody, proč nechtělo ředitelství ústavu, aby nemocní byli umístěni v prostorách internátu ústavu, byly různé. Za prvé by vznikly komplikace provozní, jelikož v prostorách ústavu byl ubytován personál vykonávající službu na gynekologicko-porodnickém oddělení, a zároveň zde byly umístěny těhotné ženy na předporodních pokojích. Za druhé tu bylo riziko vzniku a rozšíření hromadné infekce, jelikož nemocnice požadovala mimo místností i zapůjčení ložního prádla z internátu ústavu. V neposlední řadě se také blížil začátek nových kurzů na jedné straně, a trvání choroby na druhé straně. Bylo nemožné provést důkladnou dezinfekci místností a všech potřeb, aby nevznikla nákaza před zahájením kurzu.⁴⁶²

V případě dalšího vzrůstajícího počtu nemocných obrnou doporučilo ředitelství ústavu propustit řadu lehčích pacientů z nemocničního ošetřování do domácí péče. Tím by vznikl prostor pro umístění nemocných.⁴⁶³ O uvolnění místností v prostorách ústavu bylo jednáno s okresním lékařem zdravotním radou doktorem Foltnerem. Za výše zmíněným účelem bylo uvolněno pouze izolační gynekologické oddělení s kapacitou 14 lůžek, které bylo umístěné v suterénu interního oddělení.⁴⁶⁴ Případy obrny byly do pardubické nemocnice posílány i z okolních nemocnic (např. Chrudim, Jaroměř, Náchod apod.). Stoupající počet nemocných dětskou obrnou v Pardubickém kraji byl natolik kritický, že došlo k přeplnění infekčního pavilonu v. v. nemocnice v Pardubicích.⁴⁶⁵ Nemocnice proto žádala, aby případy z chrudimského okresu a nemocnice nebyly posílány do Pardubic. Zároveň správa pardubické nemocnice chtěla, aby Státní ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek poskytl více

⁴⁵⁹ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

⁴⁶⁰ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2602, odměny primář Gála.

⁴⁶¹ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

⁴⁶² NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

⁴⁶³ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

⁴⁶⁴ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

⁴⁶⁵ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

prostorů k umístění nemocných, než jen izolačního oddělení. K potřebě nemocných měly být uvolněny místnosti v bývalé hospodářské budově, byty řádových sester, eventuálně místnosti sloužící kuchyni či prádelně.⁴⁶⁶ Okresní úřad v Pardubicích tlačil na ministerstvo sociální a zdravotní správy, aby rozhodlo o umístění pacientů v prostorách ústavu.⁴⁶⁷

Smutnou zprávou, kterou správa nemocnice, ani okresní úřad neřešil, bylo omezení výuky porodních asistentek. Okresní úřad v dopise ministerstvu zdravotní a sociální správy navrhoval odložit plánovaný kurz pro porodní asistentky o měsíc (tj. místo 1. září 1939, aby kurz začal 1. října 1939). Argumentoval tím, že v případě posunutí začátku kurzu o dva až tři měsíce, by vznikl v ústavu prostor pro 100 lůžek, a tím by zde mohli být umístěni všichni pacienti s obrnou z východních Čech.⁴⁶⁸ Vlivem politických okolností od roku 1935 do roku 1939 neprobíhaly normální (desetiměsíční) kurzy pro porodní asistentky. Epidemie dětské obrny by výrazně ovlivnila plánovaný kurz na rok 1939, jelikož kandidátky o studium byly přijaty a nebylo možné je přeřadit do jiného ústavu.⁴⁶⁹ Pro vzdělání porodních asistentek sloužily v Protektorátu pouze dva ústavy, a to v Pardubicích a Moravské Ostravě. V Pardubicích byla kapacita pro 50 frekventantek, v Moravské Ostravě se jednalo pouze o 30. Celkem se za jeden desetiměsíční kurz vyškolilo 80 porodních asistentek.⁴⁷⁰ Zároveň bylo potřeba získat nových porodních asistentek, které by nahradily přestárlé praktikující asistentky. Z těchto důvodů se ředitelství ústavu snažilo zabránit dalšímu omezení, ačkoliv si uvědomovalo naléhavost situace. K hájení zájmů ústavu přispělo i ministerstvo zdravotní a sociální správy, které vydalo rozhodnutí, že další místností ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek uvolní až v případě, že infekce dlouhodobě neustoupí, či již nově přijaté případy nebudou moci být umístěny jinde.⁴⁷¹

Od konce června do konce srpna roku 1939 bylo z Pardubického okresu, ale i cizích okresů nemocnicí přijato celkem 88 případů dětské obrny. Dle záznamů úředního lékaře okresního úřadu v Pardubicích přibývaly tři až čtyři případy denně.⁴⁷² Ke dni 18. srpna 1939 bylo evidováno na infekčním oddělení 22 spál, 9 difterií (záškrť), 10 tyfů 47 dětských obrn. Jak je vidět, ne vždy byl každý případ pravou dětskou obrnou. Délka léčení včetně následků byla odhadována na jeden a půl roku. Infekční pavilon s kapacitou 82 lůžek byl přeplněn o

⁴⁶⁶ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

⁴⁶⁷ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

⁴⁶⁸ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

⁴⁶⁹ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

⁴⁷⁰ *Věstník*, 1939, roč. 27, č. 8, s. 3.

⁴⁷¹ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

⁴⁷² NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

šest míst. Z celkového počtu přijatých dětských obrn připadal největší počet na Pardubice. Případy z ostatních okresů tvořily 1/3 všech případů, z toho největší počet připadal na chrudimský okres.⁴⁷³ Dalším problémem, který vedl k šíření infekce a po zdravotní stránce pacientovi moc nepomohl, byl transport ze vzdálených míst (Jaroměř, Náchod, apod.) do pardubické nemocnice. Ministerstvo si uvědomovalo tuto kritickou situaci, kdy proti epidemii dětské obrny stál stejně důležitý zdravotní záměr. A to vzdělávat a připravit nové porodní asistentky, které společnost nutně potřebovala.⁴⁷⁴ Vydalo rozhodnutí, které trochu ochránilo ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek. Z výše uvedených důvodů ministerstvo nesouhlasilo se zabráním ústavu pro izolování nemocných, jelikož epidemie dosáhla svého vrcholu a znovu již nenabude rázu epidemie, a bude se vyskytovat spíše sporadicky a s příchodem zimních měsíců zanikne.⁴⁷⁵

Prvním krokem k ochraně ústavu bylo vydání nařízení umisťovat pacienty, žijící mimo Pardubice, do jiných nemocnic, které byly na infekční případy vybavené. Takto vybavené infekční pavilony se nacházely v Hradci Králové, Chlumci nad Cidlinou, Německém Brodě, Vysokém Mýtě, Novém Bydžově, Rychnově, Litomyšli či Poličce. Zvláštní opatření bylo vydáno pro Chrudimský okres, který dodal největší počet nakažených infekcí do pardubické nemocnice. Všichni okresní lékaři chrudimského okresu byli výnosem MSAZS číslo M 2601 ze dne 7. srpna 1939 vyzváni, aby vzhledem ke stavu, který nastal z přeplnění pardubické nemocnice, neumisťovali nemocné nakažlivými chorobami z cizích okresů právě sem. Nemocní byli posíláni do nemocnice v Německém Brodě, Hradci Králové a výjimečně v Poličce, kde byly infekční pavilony a interní oddělení zařízené pro potřebné léčení a doléčování stavů po dětské obrně.⁴⁷⁶ V případě, že by uvedené nemocnice byly přeplněné, či nechtěly přijímat další infekční případy, měl okresní úřad v Chrudimi přezkoumat možnost, zda „by případy dětské obrny z jeho okresu nemohly býti umisťovány v nemocnici v Heřmanově Městci“.⁴⁷⁷ Tento plán nebyl realizován, jelikož Mariánská nemocnice v Heřmanově Městci nebyla veřejnou nemocnicí, ale byla provozována soukromým vlastníkem, kterým byl Oldřich Kinský.⁴⁷⁸ Po dalším šetření MSAZS došlo k závěru, že infekční oddělení chrudimské nemocnice je nezpůsobilé k přijímání pacientů s dětskou obrnou. Byla proto hledána vhodná alternativa, kam umístit další případy. Nedaleko Pardubic

⁴⁷³ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

⁴⁷⁴ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

⁴⁷⁵ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

⁴⁷⁶ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

⁴⁷⁷ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

⁴⁷⁸ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

se nacházela obec Veská, ve které se nacházela nově a moderně vybavená ozdravovna Červeného Kříže. Se spolkem Červeného Kříže v Pardubicích bylo dohodnuto, že tato ozdravovna bude v provozu od 15. září 1939 do zimního období, poté bude uzavřena. Pro případ dětské obrny bylo dáno k dispozici celkem 52 lůžek. Po určitý čas měla ozdravovna také sloužit jako filiálka pardubické nemocnice. Aby ozdravovna mohla pomoci s léčbou dětské obrny, bylo nutné opatřit speciální lékařské přístroje a lékaře neurologa, který byl pod dohledem primáře dětského oddělení pardubické nemocnice. Co se týče koupi lékařských přístrojů, MSAZS dalo k dispozici subvenční položky, určené pro potírání epidemií.⁴⁷⁹

Při pohledu na epidemickou vlnu dětské obrny, která výrazně zasáhla chod Státního ústavu pro vzdělání a výcvik, vyřešilo MSAZS tuto situaci velice šetrně. Ministerstvo jako provozovatel ústavu samozřejmě chtělo, aby vypsané kurzy proběhly bez větších komplikací. Bohužel to se o správě nemocnice a pardubickém okrese tvrdit nedá. Obecně vedení nemocnice i města Pardubice nemělo příliš pochopení pro vzdělávání a výcvik porodních asistentek.

5.2.1 Každodennost státního ústavu Pardubice

Jak vypadal každodenní život frekventantek Státního ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích bych rád přiblížil na následujících řádcích. Na začátek musíme připomenout, že pro detailnější a komplexnější analýzu chybí prameny. Nelze zde tedy uplatnit klasický a očekávaný koncept práce, ze kterého vyplynou seznamy frekventantek, počty zmeškaných hodin, rozpis služeb na gynekologicko-porodnickém oddělení, učební osnovy, apod. Pokud to prameny dovolí, pokusíme se udělat přibližný obraz o tom, jak mohl vypadat běžný den na ústavu. Jak jsme se dozvěděli z předchozí podkapitoly, provoz státního ústavu byl několikrát omezen a možná v některých chvílích i dokonce přerušen. Lze se tedy domnívat, že místo desetiměsíčních kurzů, převládaly spíše kurzy opakovací. Ale bylo tomu tak doopravdy? To lze jen těžko dokázat nebo naopak vyvrátit.

Po dohodě ministerstva zdravotnictví a správního výboru v. v. nemocnice byl do čela ústavu postaven profesor MUDr. Cyril Gála. Zároveň se stal primářem nového porodnicko-gynekologického oddělení při v. v. nemocnici v Pardubicích.⁴⁸⁰ Jeho pracovní povinností bylo řízení a kontrola celého ústavu, jakož i výuka frekventantek a školení zaměstnanců. K těmto

⁴⁷⁹ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2601, dětská obrna.

⁴⁸⁰ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2602, odměny primář Gála – personální záležitosti.

pracovním úkolům dále řešil personální záležitosti zaměstnanců a také vedl přednášky z porodnictví a gynekologie.⁴⁸¹

Zástupcem ředitele ústavu byl doktor Lakner, který zajišťoval službu subalterního lékaře na gynekologicko-porodnickém oddělení.⁴⁸² Prvním asistentem na ústavu byl doktor Alois Frencllovský, který byl na ústavu po celou dobu. Druhým asistentem byl doktor Josef Nesnídal, který vykonával lékařské práce na gynekologicko-porodnickém oddělení.⁴⁸³ Představenou ústavu byla paní Amálie Kolůchová, která zajišťovala 24 hodinovou službu s následným 24 hodinovým odpočinkem. Mezi její povinnosti jakožto správkyně internátní školy patřil dohled nad žákyněmi, těhotnými ženami a zajištění čistoty internátu. Dále zajišťovala praktický výcvik pro frekventantky na porodním sále, kojeneckém oddělení, v ambulanci a v laboratoři. Kromě těchto povinností vedla přednášky z ošetřovatelství, gynekologie a porodnictví. Podávala zprávy o tom, co se v ústavu stalo za posledních 24 hodin. Kontrolovala deníky frekventantek kurzu, jejich praktické dovednosti a práci na infekčním oddělení.⁴⁸⁴ K povinnostem správkyně internátní školy patřily také veškeré administrativní práce, uklidové práce, objednávání, kontrola a příprava zásob v rámci schváleného rozpočtu pro tyto potřeby a vedení záznamů o materiálech.⁴⁸⁵ Ředitel ústavu a představená ústavu tvořili základní stavební kámen ústavu. Vrchní porodní asistentkou byla paní Čáslavská.⁴⁸⁶

Od prosince roku 1935 byla na gynekologicko-porodnickém oddělení zavedena léčba rádiem.⁴⁸⁷ Z gynekologického hlediska bylo využíváno radium k léčbě ženských chorob nejčastěji při rakovině ženských rodidel, jako např. rakovině dělohy, kdy docházelo k ozařování nebo vkládání rádia do dělohy.⁴⁸⁸ Jednalo se o velice pokrokovou metodu, která v republice nebyla až na výjimky do té doby používána. Z důvodu náročnosti zákroku, byla léčba prováděna ústavní formou, nikoliv ambulantní. Pacientky poté byly umístěny v izolované místnosti s dohledem. O ceně léčby rozhodoval primář Gála na základě velikosti aplikované dávky a sociálním původem pacientky. V průměru se jednalo o 50 korun za jednu

⁴⁸¹ SOkA Pardubice, OÚ PCE 1938 – 1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, *Krankenhaus*.

⁴⁸² LENDEROVÁ, Milena a kolektiv. *Ženy s kufříkem a nadějí*, s. 110.

⁴⁸³ MUDR. ŘÍHA, Jiří. Zdravotnická ročenka Československa, 1938, roč. 10, s. 222.

⁴⁸⁴ SOkA Pardubice, OÚ PCE 1938 – 1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, *Krankenhaus*.

⁴⁸⁵ SOkA Pardubice, OÚ PCE 1938 – 1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, *Krankenhaus*.

⁴⁸⁶ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 10, s. 8.

⁴⁸⁷ SOkA Pardubice, OÚ PCE 1938 – 1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, různé – resystematizace místa primáře.

⁴⁸⁸ *Věstník*, 1934, roč. 22, č. 6, s. 1.

dávku rádia, která byla vybírána pouze od pacientů z první a druhé ošetrovací skupiny.⁴⁸⁹ Frekventantky ústavu se tak seznámily s různými léčebnými metodami.

První desetiměsíční kurz byl v pardubickém ústavu zahájen 6. října 1930. Jak inzeroval v jednom ze svých čísel časopis *Věstník*, zájem o první kurz byl mimořádný.⁴⁹⁰ Do prvního kurzu vstoupilo 35 žaček.⁴⁹¹ Pro přijetí na ústav musely zájemkyně podat ředitelství ústavu ručně psanou žádost s příslušnými dokumenty (křestní list, průkaz o státním občanství, vysvědčením zachovalosti, očkovacím vysvědčením, vysvědčením o absolvování tří tříd měšťanské školy, apod.).⁴⁹² Poté následovala přijímací zkouška, která se skládala z písemné a ústní části. V této části měly být zjištěny vědomosti uchazeček v předepsaném rozsahu tří tříd občanských škol. Zkouška byla bezplatná a vykonávala se před komisí složenou z ředitele ústavu a dvou učitelů občanských (měšťanských) škol, kteří byli ustanoveni ministerstvem zdravotnictví na dobu tří let. Rozhodnutí o přijetí vydal ředitel ústavu na základě směrnic ministerstva zdravotnictví.⁴⁹³ Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, studium na státním ústavu nebylo zadarmo. Pro doplnění výdajů, které čekaly na žákyně při vstupu do kurzu, uvedu malou tabulku.

Výdaje	Cena
Školné za celý kurz	300 Kč
Zkušební taxa	100 Kč
Stravné (placeno měsíčně)	9 – 11 Kč/den
Porodní brašna	500 Kč
Uniforma	400 – 480 Kč

Tab. č. 4. Obsah tabulky VACHKOVÁ, Eva, BERÁNKOVÁ, Světlana, HERMANOVÁ Alice. *Historie a vzdělávání porodních asistentek v Pardubicích (1930-2003)*. In: *Sestra*, č. 9, 2004, s. 56.

Jak je vidět, kurz byl pro uchazečky velice finančně nákladný. Pro jeho absolvování žákyním přispívali příbuzní a přátelé finančními příspěvky.⁴⁹⁴ Při doložení o nemajetnosti mohla být frekventantkám poskytnuta částečná či úplná sleva od veškerých výloh, které celý kurz vyžadoval (cca 4000 korun). V případě, že frekventantka žádala o úplné osvobození od poplatků, byla povinna se písemně zavázat, že bude vykonávat pomocnou praxi porodnickou

⁴⁸⁹ SOkA Pardubice, OÚ PCE 1938 – 1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, různé – léčba rádiem.

⁴⁹⁰ *Věstník*, 1930, roč. 18, č. 9, s. 6.

⁴⁹¹ *Věstník*, 1931, roč. 19, č. 8, s. 7.

⁴⁹² *Věstník*, 1930, roč. 18, č. 1, s. 5.

⁴⁹³ *Věstník*, 1930, roč. 18, č. 1, s. 5.

⁴⁹⁴ *Věstník*, 1931, roč. 19, č. 8, s. 3.

po dobu dvou let, tam kam jí státní zdravotní správa určí.⁴⁹⁵ Ve školním roce 1930/1931 bylo v Pardubickém ústavu částečně osvobozeno od náhrad za ubytování a stravování 15 a úplně od všech poplatků (náhrada školného i zkušební taxi) pět frekventantek.⁴⁹⁶

Na základě výnosu č. 10007/32 ze 17. května 1932 ministerstva zdravotnictví bylo povinností porodní asistentky obstarat si nový typ porodní brašny do nových kurzů. Tento typ musel být schválen ministerstvem zdravotnictví a splňovat určité parametry. Rozměr brašny měl být cca 48 x 28 x 18 centimetrů s držadlem a dvěma zámky. Brašna musela být zhotovena z odolného materiálu, jako např. tzv. vulkánfibru, či alumina potaženého plátnem.⁴⁹⁷

Obsahem této brašny byl plátěný povlak, ve kterém se nacházely následující položky:

1. Plechová aluminiová krabice o rozměrech 30 x 24 x 18 centimetrů, do níž se složí část přístrojů a která slouží jednak svým víkem k vyvařování nástrojů, jednak svou druhou eventuelně jako umyvadlo,
2. 2 bílé široké zástěry s krátkými rukávy
3. Bílý plátěný čepec na hlavu
4. Dva ručníky
5. Jeden metr čtverečný nepromokavé látky
6. Kleštičky a pilníček na nehty
7. Dva kartáčky na ruce, každý zvlášť ve svém sáčku z nepropustné látky s vypálenými nápisy na kartáčcích (jeden na mytí a druhý na desinfekci)
8. Dva páry sterilních gumových rukavic
9. Holicí strojek se šesti zásobníky na čepele nebo jedna břitva
10. Kovový *irigátor* zevně i uvnitř poniklovaný nebo emailovaný, jeden litr obsahující, k zavěšení. K tomu dvě hadice z bezzávadné gumy, a to jedna červená na oplachy a výplachy rodidel, jedna černá na nálevy (*irigace*). Černá hadice musela být uzavřená odděleně v poniklovaném pouzdře, aby nepřišla do kontaktu s jinými předměty v brašně. Obě hadice musely mít vlastní svorku.
11. Skleněnou rourku poševní s jedním otvorem, v ní kartáček na čištění
12. Dvě skleněné řitní rourky, jedna větší pro dospělé, druhá menší pro kojence
13. Jeden dětský balónkový irigátor pro děti

⁴⁹⁵ *Věstník*, 1932, roč. 20, č. 6, s. 2.

⁴⁹⁶ BÉBR, Richard. *Výklad zákona*, s. 128.

⁴⁹⁷ FALISOVÁ, Anna – MORVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky*, s. 72.

14. Dvě gumové řitní rourky (větší pro dospělé, menší pro kojence). Jejich pevnost a pružnost musí být vždy vyzkoušena, aby při použití se nezlomily. Tyto řitní rourky jsou uloženy v pouzdře, které je určeno pro černou hadici
15. Jednu kovovou cévku (katétr) s vyplněným hladkým koncem a postraním otvorem
16. Jednu gumovou cévku
17. Niklované rozkládací nůžky na pupečník
18. Šest bílých tkaniček v délce 20 centimetrů na podvázání pupečníku, uložených ve váčku z nepropustné látky
19. Vysavač hlenu s kuličkou
20. Anatomickou pinsetu
21. Maximální teploměr
22. Lázeňský teploměr
23. Krejčovský metr
24. Mincíř na vážení dětí
25. Dřevěné rozložitelné sluchátko (tzv. *stetoskop*)
26. Skleněnou odměrku na 50 gramů s dílci po pěti gramech
27. Zkumavku v plechovém či dřevěném obalu
28. Desinfekční prostředek minimálně pro deset použití
29. 250 gramů lihu v řádně označené lahvičce
30. Lahvička na Hoffmanovy kapky
31. Několik ampulek s roztokem stříbrné soli (*Argent. Acet.*)
32. Čtyři balíčky sterilní vaty
33. Deset metrů jodoformové gázy v původním balení
34. Dvě obinadla
35. Deník, sazebník, učebnice a instrukce
36. Šest gumových prstů k vyšetřování konečnicku.⁴⁹⁸

O obsahu brašny se vedly diskuze. Na jedné ze schůzí ÚJPA byl vysloven návrh, aby byl obsah brašny zredukován na ty věci, které porodní asistentka v praxi opravdu potřebuje. Kritizovány byly především nadbytečné věci, ale i fakt, že chybí prostředek proti kapavčitému očnímu zánětu u novorozeňat. Na to zareagovalo ministerstvo zdravotnictví dodatkem k výnosu č. 10.007/32 z roku 1932 tím, že bod ad. 31. Několik ampulek s roztokem stříbrné soli (*Argent. Acet.*) bylo doplněno o dvě oční kapátka. Pozměn byl i bod ad. 33, kdy bylo

⁴⁹⁸ *Věstník*, 1932, roč. 20, č. 6, s. 5.

deset metrů jodoformové gázy vyměněno za deset metrů sterilizované hydrofilové gázy v původním obalu.⁴⁹⁹

Již praktikující porodní asistentky měly možnost doplnit si svoji starou brašnu podle nového nařízení. Absolventky nových kurzů si musely koupit tuto novou brašnu samy.⁵⁰⁰ Cena brašny byla stanovena na 525 korun za kus, a vyráběla je firma Bratří Čížkových v Praze. Výnosem č. 23.804 z roku 1931 byly uděleny podpory na nákup porodních brašen pro absolventky kurzů, které byly buď částečně či úplně osvobozeny od placení náhrad za stravování a ubytování. Pro plně osvobozené byla výše podpory stanovena na 350 korun, pro částečně uvolněné absolventky 175 korun.⁵⁰¹ Avšak ředitelství ústavu podotklo, že nová brašna musela být doplněna vybavením v hodnotě 150 – 200 korun.⁵⁰² Jak je vidět, nákup nové brašny znamenal pro porodní asistentky velkou finanční zátěž. Není tedy vůbec divné, že se brašny po porodních asistentkách prodávaly. Zpravidla se v časopise Věstník objevovaly inzeráty, kde např. stálo: „*Zachovalá porodnická brašna po zemřelé kolegyni Špírkové je na prodej. Adresa: Stárek Špírek, mlýn v Husinci u Prachatic.*“⁵⁰³ Důvod, který vedl k prodeji porodnické brašny je prostý. V případě, že porodní kufřík nezdědila dcera, která by se věnovala stejné profesi jako její matka (v některých případech tomu tak bylo, že dcera následovala matku v profesi porodní asistentky), nebo si vdovec po nebožce nenašel známost stejné profese, aby jí poskytl brašnu po nebožce. Při pohledu na pořizovací cenu brašny byl prodej jednoduše ekonomickým zájmem, jak zpeněžit nepotřebnou věc.⁵⁰⁴

Posláním kurzů pro porodní asistentky nebylo je jen teoreticky a prakticky připravit na výkon profese, ale zároveň povznést jejich sebevědomí. Zpětná vazba frekventantek svědčí o významu kurzu, který absolvovaly, ale také o lidech kteří zajišťovali vyučování. Největšího uznání se dostalo řediteli ústavu Gálovi, o kterém frekventantky mluvily téměř jako o svém otci. Jeho rady totiž připravovaly frekventantky na budoucí těžký život porodní asistentky.⁵⁰⁵ Neméně oblíbenou byla představená internátu Amálie Kolůchová, která pomáhala žákyním se studijními i osobními problémy. Díky své starostlivé a obětavé povaze se pro některé frekventantky stala druhou matkou a rádkyní.⁵⁰⁶ Dále absolventy vzpomínaly na další

⁴⁹⁹ Věstník, 1932, roč. 20, č. 7, s. 2.

⁵⁰⁰ Věstník, 1932, roč. 20, č. 10, s. 6.

⁵⁰¹ BÉBR, Richard. *Výklad zákona*, s. 129.

⁵⁰² Věstník, 1932, roč. 20, č. 12, s. 6.

⁵⁰³ Věstník, 1938, roč. 26, č. 2, s. 12.

⁵⁰⁴ LENDEROVÁ, Milena a kol. *Ženy s kufříkem*, s. 244.

⁵⁰⁵ Věstník, 1931, roč. 19, č. 8, s. 2.

⁵⁰⁶ Věstník, 1948, roč. 36, č. 7, s. 6.

vyučující, kteří je připravovali k výkonu své profese např. na doktora Laknera, či doktora Bartoně.

5.2.2 Personální záležitosti

Ředitel ústavu byl státním zaměstnancem, který za zastávání této funkce dostával státní plat. Za vedení a řízení porodnicko-gynekologického oddělení mu bylo vedením nemocnice vyplácena částka jeden tisíc korun měsíčně.⁵⁰⁷ Tato částka se později stala v roce 1942 předmětem sporu mezi Gálou a vedením nemocnice. Jak nás informuje zpráva z března 1942, kdy na základě rozhodnutí okresního úřadu v Pardubicích, byla profesorovi Gálovi odměna ve výši jeden tisíc korun zastavena. Stalo se tak na základě šetření, že mu byla odměna „*vyplácena neprávem, ježto usnesení vrchní správy nemocniční nebylo schváleno do dnešního dne zemským výborem resp. zemským úřadem v Praze*“⁵⁰⁸, zároveň byl profesor Gála vyzván, aby odměnu pobírající po dobu 11 let a šest měsíců vrátil.⁵⁰⁹ Gála reagoval na vyplácení své odměny těžko zpochybnitelnými argumenty. Zaprvé to bylo rozhodnutí ze schůze konané 30. srpna 1930, kdy správní výbor nemocnice v Pardubicích se shodl o jeho ustanovení primářem gynekologicko-porodnického oddělení a jeho honorování.⁵¹⁰ Za druhé, že není jeho vinou nedostatečná komunikace mezi správním výborem nemocnice s nadřízenými úřady.⁵¹¹ V roce 1935 žádal o zvýšení odměny za funkci primáře na 1500 korun za měsíc.⁵¹² Zvýšení odměny z 1000 na 1500 korun správní výbor nemocnice odsouhlasil na schůzi dne 16. září 1936, ale pro zvýšení odměny nebyl vydán souhlas zemského úřadu.⁵¹³ Z důvodu absence dokumentu, který by potvrdzoval zvýšení odměny, pobíral Gála odměnu 1000 korun měsíčně, vyplácenou formou zálohy.

Asistent ústavu doktor Frenclovský podal v dubnu roku 1938 rezignaci na post asistenta ústavu. Jeho odchod přišel v tu nejméně vhodnou dobu. Na gynekologicko-porodnickém oddělení byl v daném roce zvýšený počet operativních případů a přišel i nárůst porodů, který v březnu 1938 zaznamenal počet 101. Ředitelství se snažilo urychleně sehnat nového asistenta, aby v současném stavu, kdy na oddělení sloužil pouze jeden asistent státního ústavu a jeden mladší sekundář z nemocnice plus rozběhlé opakovací kurzy, nedošlo

⁵⁰⁷ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2602, odměny primář Gála – personální záležitosti.

⁵⁰⁸ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2602, odměny primář Gála – personální záležitosti.

⁵⁰⁹ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2602, odměny primář Gála – personální záležitosti.

⁵¹⁰ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2602, odměny primář Gála – personální záležitosti.

⁵¹¹ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2602, odměny primář Gála – personální záležitosti-dopis Cyrila Gály zasláný na MSAZS.

⁵¹² NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2602, odměny primář Gála – personální záležitosti.

⁵¹³ SOKA Pardubice, OÚ PCE 1938 – 1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530 – resystematizace místa primáře gynekologicko-porodnického oddělení.

k problémům.⁵¹⁴ Na jeho místo bylo vypsáno výběrové řízení, ke kterému vedení ústavu přidalo ještě jedno místo asistenta. Do výběrového řízení se mohli přihlásit uchazeči, kteří doložili následující dokumenty: křestní list, osvědčení o státním občanství, vysvědčení zachovalosti, vysvědčení úředního lékaře, diplom doktora z veškerého lékařství, průkazem o činnosti po nabytí titulu doktora veškerého lékařství, průkaz o vojenském poměru, průkaz o národnosti, stavu a úplné znalosti jazyka ve slově i písmu, jakož i jiné jazykové způsobilosti (jazyka německého).⁵¹⁵ Na pozici asistenta se přihlásili pouze dva lékaři. Prvním z nich byl doktor Schulz, který pro svůj zdravotní stav byl superarbitrován z vojny. Druhým byl doktor Scharf, absolvent německé univerzity, vykazující značné nedostatky v českém jazyce. Zde mělo ředitelství obavu, že nebude vyhovovat jako vyučovací orgán největšího českého ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek. Dále ani jeden z nich neměl porodnickou průpravu, která byla potřebná pro asistenta jako vyučujícího. Bylo proto ředitelstvím ústavu požádáno, aby byla prodloužena délka výběrového řízení o 15 dní, nebo aby bylo vypsáno nové.⁵¹⁶ Z rozhodnutí ministerstva zdravotnictví a tělesné výchovy pro ústav v Pardubicích bylo možno přijmout jednoho asistenta. Za svou práci dostával služební plat, bezplatný byt a stravu za stanovenou náhradu.⁵¹⁷ V době mobilizace byl v ústavu pouze jeden asistent, kterým byl právě doktor Frenclovský.⁵¹⁸ O výsledku výběrového řízení na asistenta ústavu nemáme žádné zprávy. Nejspíše se jím stal doktor Lakner.

Jednou z provozních záležitostí, kterou nám odhalují prameny, je stravování asistentů ústavu. Za vykonávání lékařské práce na gynekologicko-porodnickém oddělení měla být původně asistentům poskytována strava z ústavní kuchyně zdarma. Ministerstvo zdravotnictví a tělesné výchovy navrhlo strhávat asistentům 9 korun denně za stravu. Za tento návrh se přimlouvalo i ředitelství ústavu. Zemský úřad v Praze vyšel návrhu ministerstva a ředitelství ústavu vstříc a stravné asistentům bylo strháвано z platu, přičemž za vykonanou práci byla vyplacena mimořádná odměna z nemocničního fondu.⁵¹⁹

Ústav tvořily pouze výše zmíněné osoby, ale celá řada pracovníků, bez kterých by nebyl provoz možný. Celkem se jednalo až o 120 osob, které se podílely na chodu této instituce. Pro doplnění uvedu jen některé z nich: noční vrátný a hlídač, který zastával funkci pomocného zřízence, výpomocný kancelářský pracovník, pomocná kuchařka. Nejvíce osob

⁵¹⁴ NA Praha, NM, MSZS, sig. XV P 2088, kar. 247, resignace MUDr. Nesnídal.

⁵¹⁵ NA Praha, NM, MSZS, sig. XV P 2088, kar. 247, výběrové řízení.

⁵¹⁶ NA Praha, NM, MSZS, sig. XV P 2088, kar. 247, výběrové řízení.

⁵¹⁷ NA Praha, NM, MSZS, sig. XV P 2088, kar. 247, výběrové řízení.

⁵¹⁸ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 11, s. 7.

⁵¹⁹ NA Praha, NM, MSZS, sig. XV P 2088, kar. 247, poskytování stravy z ústavní kuchyně.

tvořily pomocné ošetřovatelky, kterých bylo v počátcích ústavu 29.⁵²⁰ V pozdějších letech se však tento stav změnil a frekventantky ústavu z nedostatku ošetřovatelek vykonávaly i tuto službu.⁵²¹

5.2.3 Výuka

První školní rok byl pro frekventantky, ale i pro vyučující zatěžkávající zkouškou. Umístění ústavu bylo v provizorních podmínkách (staré budovy), čekající na rekonstrukci.⁵²² Teoretická i praktická výuka ležela na bedrech dvou lékařů, kteří zároveň zajišťovali službu na gynekologicko-porodnickém oddělení. Učební osnovy nebyly prozatímní a učebních pomůcek bylo velice málo, takže si je žákyně, ve spolupráci s lékaři, vytvářely vlastnoručně. Dále, protože chyběly ošetřovatelky, musely tak frekventantky sloužit i tuto službu. V praktickém výcviku se frekventantky seznámily s patologickými porody, které tvořily 25% všech případů.⁵²³ Mimo pardubické nemocnice praktikovaly frekventantky i v chrudimské nemocnici, dále v Pardubických městských jeslích, cikánském táboře, v ústavu pro plicně choré v Košumberku, v podnicích pro chemický průmysl v Rybitví a státních lázních v Lázních Bohdaneč.⁵²⁴ Ubytování frekventantek bylo v internátu ústavu, který byl jeho součástí. Od války byly frekventantky ubytovány v prostorách městského chorobince. To se v pozdějších letech ukázalo jako nevyhovující, jelikož v zimních měsících nebylo možné tyto místnosti dostatečně vytopit. Po dohodě se správou nemocnice byly pro ubytování frekventantek uvolněny dva velké pokoje na gynekologicko-porodnickém oddělení.⁵²⁵ Myslím si, že při pohledu na výši ceny kurzu, nemohly být s ubytováním spokojené. Po válce se z chorobince stala škola a další umístění žákyň ústavu zde neproběhlo. Primář Gála žádal okresní národní výbor (dále jen „ONV“), aby se postaral o umístění žákyň v důstojných podmínkách.

Po splnění veškerých požadavků, které jsou uvedeny v předchozí kapitole, čekala na frekventantky závěrečná zkouška. Ta se skládala na konci desetiměsíčního kurzu ve lhůtě stanové ředitelství ústavu. Obsahovala písemnou a ústní část, kde musely prokázat znalosti z učiva předepsaného učební osnovou. Tato zkouška byla zpoplatněna částkou 100 korun.⁵²⁶ Výsledky zkoušek byly u frekventantek rozdílné. Některé z žákyň vykonaly závěrečnou

⁵²⁰ SOkA Pardubice, OÚ PCE 1938 – 1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, různé – systematizace míst porodnicko-gynekologického oddělení.

⁵²¹ *Věstník*, 1948, roč. 36, č. 7, s. 4.

⁵²² LENDROVÁ, Milena a kol. *Ženy s kufříkem*, s. 111.

⁵²³ *Věstník*, 1948, roč. 36, č. 7, s. 4.

⁵²⁴ *Věstník*, 1948, roč. 36, č. 7, s. 3.

⁵²⁵ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2602, odměny primář Gála.

⁵²⁶ BÉBR, Richard. *Výklad zákona*, s. 181.

zkoušku s vyznamenáním, další s prospěchem dobrým, jiné pouze s prospěchem uspokojivým.⁵²⁷ Kolik jich závěrečnou zkoušku nesplnilo, nevíme. Pro úspěšné frekventantky čekala odměna v podobě získání diplomu opravňující k vykonávání pomocné praxe porodnické. Předávání diplomů absolventkám probíhalo při slavnostním ceremoniálu, kde byli přítomni ředitel a učitelé ústavu, zástupce ministerstva zdravotnictví, zástupce pardubické nemocnice a také příbuzní frekventantek. Posledním krokem, který musely absolventky udělat, bylo složení slibu. Slib porodní asistentky skládaly frekventantky při předávání diplomů z rukou ředitele ústavu. Těmito slovy:

*„Slibuji na místě přísahy, že při výkonu pomocné praxe porodnické budu svědomitě a obětavě vykonávati všechny povinnosti z tohoto povolání a že budu bedlivě se řídit všemi předpisy pro ně vydanými, zejména že poskytnu porodnickou pomoc kterékoliv rodičce a kdykoliv, že včas povolám lékaře k případům vyžadujícím zákroku lékařského, že budu zachovávatí tajemství osob mé péči svěřených, že však učiním povinné hlášení úřadům a soudům, a konečně že svým chováním při výkonu svého povolání i mimo ně budu dbáti stavovské vážnosti“*⁵²⁸ zakončily frekventantky své desetiměsíční vzdělávání ve Státním ústavě v Pardubicích. Předáním diplomu, složením slibu a ohlášením praxe začala pro mladé porodní asistentky profesní kariéra.

5.3 Opakovací kurzy

Na ústavu probíhaly i tzv. opakovací kurzy pro již praktikující asistentky. Zákonem bylo stanoveno, že se každá porodní asistentka musí účastnit opakovacího kurzu poprvé do pěti let od vydání diplomu a následně každých deset let navštívit kurz.⁵²⁹ O jednom pardubickém opakovacím kurzu máme zprávu z Věstníku. Na začátku školního roku, tj. 1. září, se v posluchárně ústavu sešlo 42 uchazeček o studium. Frekventantky měla na starosti představená ústavu paní Kolůchová, která po prezenci studentky seznámila s ústavním řádem a denními povinnostmi.⁵³⁰ Studentky byly rozděleny do skupin podle náplně práce. První skupina měla na starosti úklid, druhá službu na porodním sále, další na pokoji nedělek. Službu u telefonu zastávaly vždy dvě studentky, které se střídaly po 24 hodinách. Nad rámec těchto povinností studentky navštěvovaly kojeneckou poradnu Ochrany matek a dětí ve městě.⁵³¹

⁵²⁷ Věstník, 1948, roč. 36, č. 7, s. 3.

⁵²⁸ BÉBR, Richard. *Výklad zákona*, s. 183.

⁵²⁹ Více o délce opakovacích kurzů: BÉBR, Richard. *Výklad zákona o pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek*. Praha, 1931, s. 130 – 133.

⁵³⁰ Věstník, 1938, roč. 26, č. 10, s. 5.

⁵³¹ Věstník, 1938, roč. 26, č. 10, s. 5.

Ústav chtěl o svých studentkách vědět více osobních informací. Proto jim byl zadán test s různými otázkami týkající se jejich rodinných a osobních poměrů. Frekventantka vzpomíná, že „*v posluchárně byly nám vykázána stálá místa*“, myslela tím při psaní testu, ve kterém „*ani dotaz po výšce a váze tam nechyběl*“.⁵³² Tyto informace měly sloužit ústavu k vytvoření statistiky.⁵³³ Zda posloužily informace pouze k vytvoření statistiky, či si chtělo vedení ústavu udělat obraz o nových studentkách, nevíme. Domnívám se, že informace byly využity k oběma účelům, ale důkazy o tom nemáme.

Vzhledem k tomu, že frekventantky byly ubytované v ústavu, dostala každá z žákyň jídelní soupravu obsahující: jeden porcelánový hrnek s podšálkem, mělký talíř, hluboký talíř, příbor a sklenici na vodu.⁵³⁴ Z jednacího protokolu víme, že cena stravy byla ústavem stanovena ve výši 11 korun za den.⁵³⁵ Jejich den začínal budíčkem v šest hodin ráno. Po ranní hygieně následovala v šest hodin a 45 minut snídaně. Od za deset minut půl osmé probíhala dopolední výuka, která s krátkými přestávkami končila o půl jedné.⁵³⁶ Poté měly frekventantky pauzu na oběd. Odpolední blok vyučování začínal ve 14 hodin a končil s přestávkou na svačinu v 17 hodin.⁵³⁷ Když skončilo odpolední vyučování, následovala večere a osobní volno, které frekventantky trávily po svém. Některé se věnovaly samostudiu, jiné naopak využily volno k procházkám v zahradě či k diskuzím v ložnicích. Večerka byla stanovena řádem na 21. hodinu, kdy všechny frekventantky měly být ve svých pokojích a spát. O víkendu byly povoleny odpolední vycházky.⁵³⁸ Jak je vidět v ústavu panoval pevný režim, na který si studentky musely zvyknout. Většina neměla s nemocniční i školní režimem problém, ale bohužel některé studentky „*denní několika hodinové sezení špatně snášely*“.⁵³⁹

Učební osnova⁵⁴⁰ byla podobná jako u desetiměsíčního kurzu pro porodní asistentky. Samozřejmě časová dotace předmětů byla snížena, vzhledem k absenci praktického výcviku byla délka trvání kurzu tři týdny. Studentky si při přednáškách uvědomovaly své vědomostní

⁵³² *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 10, s. 5.

⁵³³ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 10, s. 6.

⁵³⁴ SOKA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530.

⁵³⁵ SOKA Pardubice, OU PCE 1928-1930, sig. SÚVVPAP, kar. 530, zápis z jednání.

⁵³⁶ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 10, s. 6.

⁵³⁷ Srovnání: GÁLA, Cyril. *Poznámky k organizaci a administrativní přípravě opakovacích kurzů pro porodní asistentky v C. S. R.* In: Československá nemocnice, roč. 4, 1936, č. 1, s. 11 – 12.

⁵³⁸ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 10, s. 6.

⁵³⁹ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 10, s. 6.

⁵⁴⁰ Více o učební osnově: PACHNER, František. *Opakovací kurzy pro porodní asistentky*. In: Československá nemocnice, roč. 4, č. 9, 1934, s. 236 – 242; MOROVICSOVÁ, Eva. *Zdravotnické školstvo*, s. 343; GÁLA, Cyril. *Poznámky k organizaci a administrativní přípravě opakovacích kursů pro porodní asistentky v C. S. R.* In: Československá nemocnice, roč. 4, č. 1, 1936, s. 7 – 12.

nedostatky, na které je přednášející upozorňovali průběžným vyvoláváním.⁵⁴¹ Největší potíže měly v latinských názvech, které využívali vyučující.⁵⁴² O svědomitosti studentek svědčí následující slova: „účelné výklady ukázaly nám znovu, čím může porodní asistentka ženy-rodilčky poškodit a čím jim prospět“.⁵⁴³ Během svého studia probíraly významné kapitoly z gynekologie a porodnictví. Především kapitoly zabývající se: *Povinnosti porodní asistentky k těhotné, rodičce a nedělce* byly pro studentky velice přínosné. O důležitosti této kapitoly svědčí i fakt, že jej přednášel samotný ředitel ústavu doktor Cyril Gála.⁵⁴⁴ Jeho mnohaleté zkušenosti byly pro studentky přínosem, když ve svých přednáškách poukazyval na různé porodnické zvláštnosti, nešťastné případy zaviněné neodborným zásahem či zanedbáním povinností.⁵⁴⁵ Tyto různé poznatky z praxe dosahovaly svého očekávání, a to tím, že: „svědomí posluchaček bylo vyburcováno k poznání chyb a pevné vůli vyhnouti se jim v další praxi“.⁵⁴⁶

Dále byly prohlubovány znalosti přednáškami z oblasti *péče o kojence*, které se v dřívějších kurzech neučily. V těchto přednáškách porodní asistentky nejvíce zaujaly zajímavosti. Mezi které patřily: jak se pravidelným cvičením dají napravit vrozené vykloubení kyčlí, nebo že vysychající rohovka u dítěte je způsobená nedostatkem vitamínu A, či že za častou příčinou úmrtí kojence je skrytá otrava krve, zaviněná infekcí pupečního pahýlu.⁵⁴⁷ Tyto zajímavosti uvízly v paměti naší anonymní asistence. Při pohledu na výše uvedené zajímavosti je patrné, že se jedná o situace, se kterými se porodní asistentky ve své praxi setkávaly či mohly setkat. A proto je lékaři porodním asistentkám přednášeli. Mimo teorie „na operačním sále viděly jsme pečlivou přípravu k operaci i vyškolenou zručnost pí. Čáslavské, při podávání nástrojů. Nejvíce jsme obdivovaly samotný operační výkon“.⁵⁴⁸ Takto vypadal opakovací kurz ve Státním ústavu v Pardubicích.

Pro lepší orientaci a srovnání s tab. č. 1. přikládám tabulku s denním harmonogramem opakovacího kurzu.

⁵⁴¹ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 10, s. 6.

⁵⁴² *Věstník*, 1937, roč. 25, č. 7, s. 12.

⁵⁴³ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 10, s. 6.

⁵⁴⁴ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 10, s. 6.

⁵⁴⁵ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 10, s. 6.

⁵⁴⁶ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 10, s. 6.

⁵⁴⁷ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 10, s. 6.

⁵⁴⁸ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 10, s. 6.

Činnost:	Časový harmonogram:
Budíček a ranní hygiena	6,00 – 6, 45
Snídaně	6,45 – 7, 20
Dopolední vyučování vč. přestávky	7, 20 – 12, 30
Oběd a poobědní pauza	12, 30 – 14, 00
Odpolední vyučování vč. svačínové přestávky	14, 00 – 17, 00
Večeře a osobní volno	17, 00 – 21, 00
Večerka	21,00

Tab. č. 5. Obsah z *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 10, s. 5.

V době války byly na ústavu pozastaveny některé opakovací kurzy. Místo nich probíhaly kurzy pro vyškolení dobrovolných sester Československého Červeného kříže (dále jen „ČsČK“). Jednalo se především o tzv. cvičitelské kurzy, ve kterých se cvičily sestry, jež byly cvičitelkami na měsíčních schůzích dobrovolných sester ČsČK. Dobrovolnice měly získat hlubší teoretický základ a důkladnější praktický výcvik v nemocničním prostředí.⁵⁴⁹ Kapacita jednoho kurzu byla 60 kursistek, které byly umístěné v internátu ústavu i mimo něj. Délka kurzu činila 28 dní, ve kterých bylo odučeno více jak 96 hodin.⁵⁵⁰ Časová dotace byla vyšší než u opakovacích kurzů pro porodní asistentky. Vyučování zaštitili lékaři pardubické nemocnice. Z ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek to byl profesor Cyril Gála, který vedl přednášky z oboru anatomie a fyziologie. Dále pak doktor Alois Frenclovský a bývalý asistent ústavu doktor Feisteauer, zastupující doktora Bartoně vykonávajícího povinnou vojenskou službou.⁵⁵¹

5.3.1 Učebnice

Pro frekventantky státních ústavů pro vzdělání a výcvik porodních asistentek byla využívána *Učebnice pro porodní asistentky* od Františka Pachnera a Richarda Bébra.⁵⁵² Jak bylo naznačeno, část lékařskou sepsal František Pachner a legislativní část doplnil Richard Bébr.⁵⁵³ Nová učebnice byla vydána nákladem ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy v Praze roku 1932. Obsahovala celkem 635 stran a byla bohatě ilustrovaná,

⁵⁴⁹ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 11, s. 7.

⁵⁵⁰ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 11, s. 7.

⁵⁵¹ *Věstník*, 1938, roč. 26, č. 11, s. 7.

⁵⁵² FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodní asistentky*, s. 94.

⁵⁵³ LENDEROVÁ, Milena a kol. *Ženy s kufříkem*, s. 435.

obsahovala více jak 284 obrázků a čtyři tabulky.⁵⁵⁴ Cena knihy byla na poměry porodních asistentek vysoká. Výtisk stál 60 korun. Kniha byla v plátěné vazbě a bylo ji možné zakoupit v českém, slovenském, německém, maďarském a podkarpatském jazyce.⁵⁵⁵

První tzv. lékařská část knihy byla složena z těchto kapitol: „*Pomocné nauky, Nauka o porodnictví, Nauka o kojenci, Poučení o ženských chorobách a pohlavním životě a Návod k ošetrovatelským výkonům*“.⁵⁵⁶ V kapitole *Pomocné nauky* byly vysvětleny základy měření a vážení v gynekologii a porodnictví, dodržování čistoty v porodnictví, stručná anatomie s podrobnějším popisem rodidel a jejich funkce.⁵⁵⁷ Dále je první část učebnice seznamovala s metrologií, počítáním procent či seznámení s teploměrem.⁵⁵⁸ Druhá kapitola *Nauka o porodnictví* shrnovala poznatky z vývoje a změny v těhotenství, o porodnickém vyšetřování, hygieně v těhotenství a po porodu. Nejvíce prostoru je však věnováno pravidelnému porodu a šestinedělí a jeho opaku nepravidelnosti těhotenství, porodu a šestinedělí.⁵⁵⁹ Kapitola *Nauka o kojenci* je velice obsáhlá. Na 150 stránkách jsou popsány poznatky zabývající se psychomotorickým vývojem kojence, jeho výživa, spánek, kojení, koupání, výchova a další. Určitá část se zabývá i chorobami kojenců.⁵⁶⁰ Srozumitelně je sepsána kapitola *Poučení o ženských chorobách a pohlavním životě* pojednávající o prevenci, diagnostice a léčbě ženských chorob, jako byla kapavka či syfilis. Předposlední kapitola *Návod k ošetrovatelským výkonům* obsahuje poznatky o jednotlivých ošetrovatelských výkonech, jako je např. cévkování, výplachy pochvy, podávání léků, apod. Součástí této kapitoly jsou i poznámky k poskytování první pomoci.⁵⁶¹ Lékařská část učebnice byla doplněna původními ilustracemi akademického malíře profesora Oldřicha Kittricha.⁵⁶²

Druhou část knihy tvoří kapitola nazvaná *Administrativně právní*, která obsahovala výklad zdravotnických předpisů, organizace zdravotnictví, přehled soukromoprávních a trestných ustanovení, které se týkaly činnosti porodních asistentek.⁵⁶³ Nechyběl zde ani výklad právních norem o pomocné porodnické praxi.⁵⁶⁴

⁵⁵⁴ BAUDIŠ. *Učebnice pro porodní asistentky*. In: Československá nemocnice, roč. 3, 1933, s. 22 – 23.

⁵⁵⁵ *Věstník*, 1931, roč. 19, č. 1, s. 5.

⁵⁵⁶ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodní asistentky*, s. 94

⁵⁵⁷ BAUDIŠ. *Učebnice pro porodní asistentky*. In: Československá nemocnice, roč. 3, 1933, s. 22 – 23.

⁵⁵⁸ LENDEROVÁ, Milena a kol. *Ženy s kufříkem*, s. 435.

⁵⁵⁹ BAUDIŠ. *Učebnice pro porodní asistentky*. In: Československá nemocnice, roč. 3, 1933, s. 22 – 23.

⁵⁶⁰ Tamtéž, s. 22 – 23.

⁵⁶¹ PACHNER, František – BÉBR, Richard. *Učebnice pro porodní asistentky*. Praha, 1932, s. 480 – 501.

⁵⁶² BAUDIŠ. *Učebnice pro porodní asistentky*. In: Československá nemocnice, roč. 3, 1933, s. 22 – 23.

⁵⁶³ FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodní asistentky*, s. 95.

⁵⁶⁴ BAUDIŠ. *Učebnice pro porodní asistentky*. In: Československá nemocnice, roč. 3, 1933, s. 22 – 23.

Tato kniha se používala i v opakovacích kurzech pro porodní asistentky. Ta se vzhledem k délce kurzu (tři týdny) samozřejmě nemohla probrat celá. Přednášely se proto zejména stati, které byly obzvláště důležité. ÚJPA proto ve Věstníku apelovala na porodní asistentky, aby si 1) zakoupily novou učebnici od doktora Pachnera, 2) prostudovaly si ji před začátkem kurzu doma.⁵⁶⁵ Při nákupu knihy byly asistentky upozorňovány na různé podvodníky, kteří nabízeli různé lékařské knihy s tvrzením, že jej využijí v kurzu.⁵⁶⁶

5.4 Výuka po válce

Situace po válce nebyla pro ústav nijak příznivá. Dlouhodobé spory a neochota spolupráce ze strany správního výboru a pardubického okresního národního výboru vygradovaly v srpnu 1945 k myšlence rozvázání dohody mezi ministerstvem zdravotnictví. ONV souhlasilo se správním výborem v. v. nemocnice v Pardubicích ve věci vypovědět ministerstvu zdravotnictví smlouvu, jelikož chtěly rozšířit prostory infekčního oddělení.⁵⁶⁷ Hlavní budova školy (bývalý interní pavilon) byla z poloviny používána jako pomocná nemocnice pro tuberkulózu a v případě potřeby pro chirurgické případy. Nemocnici bylo dovoleno umístit v celém druhém patře internátu případy tuberkulózy. Pouze za určitých preventivních opatření, které měly chránit frekventantky zdržující se v prostorách internátu. Nemocniční správa neudělala žádná preventivní opatření, což mělo za následek onemocnění tří frekventantek ústavu, jedné služebné ústavu a jedné porodní asistentky.⁵⁶⁸ Státní ústav žádal, aby správa nemocnice vyklidila budovy včetně nouzové nemocnice. To však správa nemocnice neučinila, a naopak žádala získat celou budovu ústavu, z důvodu rozšiřujících se případů tuberkulózy.⁵⁶⁹

Dohoda o umístění a provozu státního ústavu trvala 15 let a neobešla se bez potíží. Největším problémem bylo nedostatečné chápání a ocenění významu školy správním výborem nemocnice. Nejasnosti dohody z roku 1930 vznikaly díky nesourodosti zájmů školy, různá nedorozumění i náhodné požadavky nemocnice, které brzdily rozvoj školy. Důkazem toho bylo zabránění části internátu pro pomocnou nemocnici, díky čemuž došlo ke snížení frekventantek o deset až 15 žákyň, neochota postavit nové gynekologicko-porodnické oddělení či uzavření poradny pro matky v době války.⁵⁷⁰ Tento neutišený stav vyvolal v profesoru Gálovi rozhořčení. Gála po ministerstvu zdravotnictví žádal, aby byl ústav

⁵⁶⁵ *Věstník*, 1937, roč. 25, č. 11, s. 6.

⁵⁶⁶ *Věstník*, 1936, roč. 24, č. 7, s. 9.

⁵⁶⁷ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2602, odměny primář Gála.

⁵⁶⁸ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2602, odměny primář Gála.

⁵⁶⁹ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2602, odměny primář Gála.

⁵⁷⁰ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2602, odměny primář Gála.

z Pardubic přemístěn na místo a do podmínek, kde by mohl ústav plně a nerušeně rozvinout své vyučovací poslání. Jedním z míst, které si profesor pro ústav představoval, bylo v Pražském Motole či v Praze na Bulovce.⁵⁷¹

Osud Státního ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích byl zpečetěn 19. června 1948, kdy byly ukončeny desetiměsíční kurzy. Na místo toho započala éra dvouletého vzdělávání.⁵⁷² Na závěr nutno dodat, že ústav za dobu své existence, tj. 18 let, vyškolil v desetiměsíčních kurzech celkem 601 porodních asistentek.⁵⁷³ Opakovacími kurzy prošlo v Pardubicích 664 již praktikujících asistentek.⁵⁷⁴ V celkovém součtu prošlo branami ústavu více jak 1000 frekventantek. Toto číslo dokládá, jak velký význam pro profesionalizaci oboru měl Státní ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích.

⁵⁷¹ NA Praha, NM, MSZS, kar. 117, Škola Pardubice, M 2602, odměny primář Gála.

⁵⁷² *Věstník*, 1948, roč. 36, č. 7, s. 3.

⁵⁷³ *Věstník*, 1948, roč. 36, č. 7, s. 3.

⁵⁷⁴ *Věstník*, 1946, roč. 34, č. 8, s. 6.

6 Osobnost profesora MUDr. Cyrila Gály

Na závěr této práce bych rád přiblížil osobnost muže, jehož jméno bylo v průběhu textu několikrát zmíněno. Muže, který stál u vzniku Státního ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích, svými pravidelnými odbornými příspěvky do časopisu *Věstník* obohacoval studující či již praktikující porodní asistentky a spolu s doktorem Františkem Pachnerem patřil k nejvýznamnějším osobnostem vzdělávání porodních asistentek ve 30. letech 20. století a v období mezi válkami.

Cyril Gála se narodil 7. října 1895 v Kunovicích u Uherského Hradiště jako sedmé dítě. Ačkoliv jeho rodiče vynaložili velké úsilí, aby dopřáli svým dětem vzdělání, Cyril si na své studium musel vydělávat sám. V Uherském Hradišti absolvoval roku 1915 gymnázium, po kterém ihned nastoupil vojenskou službu a do roku 1918 byl na frontě.⁵⁷⁵ Po návratu z fronty se vydal na vysokoškolská studia do Brna. V Brně studoval na lékařské fakultě, kde roku 1924 získal doktorský titul.⁵⁷⁶ Jeho specializací byla gynekologie a porodnictví.⁵⁷⁷ Při studiu pracoval jako asistent normální anatomie u profesora Otmara Völkra⁵⁷⁸, dále v patologicko-anatomickém ústavu a na chirurgickém oddělení divizní nemocnice v Brně. Zároveň byl starostou Spolku mediků v Brně a aktivně se angažoval v různých vysokoškolských spolcích a institucích.⁵⁷⁹

Další vojenské povinnosti čekaly Gálu v roce 1938, kdy byla vyhlášena mobilizace.⁵⁸⁰ V této době byl ředitelem Státního ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích. Povolán do vojenské služby byl, jelikož patřil do odvodního ročníku 1915. Byl přidělen jako poručík zdravotnictví mimo službu, k řadové službě neschopný, místních služeb schopný do Vysokého Mýta.⁵⁸¹ Ministerstvo zdravotnictví se snažilo ho osvobodit od

⁵⁷⁵ TACHEZY, Rudolf. *Prof. MUDr. Cyril Gála sedmdesátníkem*. In: *Časopis českých lékařů*, 1965, roč. 104, s. 1026 – 1027.

⁵⁷⁶ KÁŠ, Svatopluk. *Čeští lékaři – spisovatelé*. Olomouc, 2003, s. 106.

⁵⁷⁷ ZLATOHLÁVKOVÁ, Martina. *Prof. MUDr. Cyril Gála*. In: *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, roč. 2006, č. 1 – 2, s. 47.

⁵⁷⁸ Zakladatelská osobnost brněnské lékařské fakulty a první přednosta jejího anatomického ústavu. Citováno z online zdroje Internetová encyklopedie dějin Brna odkaz: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2921 [navštíveno dne 22. 1. 2020].

Více o jeho osobnosti např. ŠMARDA, Jan – LINHART, Karel. *Prof. MUDr. et MVDr. h. c. Otomar Völker – rektor 1928–1929*. In: (Galerie rektorů naší univerzity. II. Lékaři). Universitas. Revue Masarykovy univerzity v Brně. 3/1994, s. 46-47;

⁵⁷⁹ TACHEZY, Rudolf. *Prof. MUDr. Cyril Gála sedmdesátníkem*. In: *Časopis českých lékařů*, 1965, roč. 104, s. 1026 – 1027.

⁵⁸⁰ Více o událostech roku 1938 např. STEHLÍK, Eduard. *Srdce armády (Generální štáb 1919–2009)*. Praha: AVIS, 2009; BENEŠ, Jaroslav. *Stráž obrany státu: 1936-1939*. Dvůr Králové nad Labem: Fortprint, 2007.

⁵⁸¹ Národní archiv Praha, Nová manipulace, Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy Praha, kar. 247, sig. XV/P/20/8/4, 8, 10.

vojenských povinností, jelikož jeho nastoupením k vojenské službě nebylo v Pardubicích dobře zajištěno vyučování porodních asistentek a chod gynekologického oddělení.⁵⁸² Plněním vojenských povinností „zůstal na celém ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek a gynekologickém oddělení jediný sekundární lékař a jedna lékařka, která má teprve po promoci“.⁵⁸³ Ministerstvo zdravotnictví zaslalo dne 26. září 1938 Ministerstvu národní obrany dopis, kde žádalo, aby „*prof. Dr. Cyril Gála byl činné služby vojenské zproštěn a v případě, že nebude možno vyhověti, aby byl ihned služebně přidělen do Pardubic*“⁵⁸⁴ podepsán Jaroslav Dlouhý. O několik dní později (1. října 1938) zaslalo ředitelství státního ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích zprávu Presidiu ministerstva veřejného zdravotnictví zprávu o tom, že doktor Gála nastoupil vojenskou službu u druhého armádního sboru v Hradci Králové. Vedením agendy Státního ústavu v Pardubicích pověřil doktora Aloise Frenclovského.⁵⁸⁵ O tom, zda byl osvobozen od vojenských povinností, nemáme další zprávy.

Vedle profesora Josefa Saidla⁵⁸⁶ je považován za jednoho z nejproduktivnějších žáků Ostrčilovy školy. Byl pokračovatelem tendencí školy Rubeškovy, Ostrčilovy, Chvojkovy, Pachnerovy a dalších, kteří spojovali teoretické znalosti s praktickými.⁵⁸⁷

Jeho kariéra začínala po studiích v Brně u profesora Ostrčila, se kterým později odešel do Prahy, kde se začala budovat pražská gynekologicko-porodnická klinika a stal se Ostrčilovým asistentem.⁵⁸⁸ V roce 1925 odešel do Pardubic, kde se o pět let později stal třetím primářem gynekologicko-porodnického oddělení zdejší nemocnice.⁵⁸⁹ Dne 31. července 1930 byl ministerstvem zdravotnictví a tělovýchovy Československé republiky jmenován do funkce ředitele Státního ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích.⁵⁹⁰ Krátce poté, co se stal ředitelem státního ústavu v Pardubicích a primářem gynekologicko-porodnického oddělení, byl dne 4. července 1931 habilitován. Za svou cílevědomou práci

⁵⁸² NA Praha, NM, Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy Praha, kar. 247, sig. XV/P/20/8/4, 8, 10.

⁵⁸³ NA Praha, NM, Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy Praha, kar. 247, sig. XV/P/20/8/4, 8, 10.

⁵⁸⁴ NA Praha, NM, Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy Praha, kar. 247, sig. XV/P/20/8/4, 8, 10.

⁵⁸⁵ NA Praha, NM, Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy Praha, kar. 247, sig. XV/P/20/8/4, 8, 10.

⁵⁸⁶ Více o Josefu Saidlovi např. *Věstník*, 1941, roč. 29, č. 4, s. 7 – 8.

⁵⁸⁷ TACHEZY, Rudolf. *Prof. MUDr. Cyril Gála sedmdesátníkem*. In: Časopis českých lékařů, 1965, roč. 104, s. 1026 – 1027.

⁵⁸⁸ Tamtéž, s. 1026 – 1027.

⁵⁸⁹ TICHÝ, Jiří. *Ve významné chvíli*. In: Pamětní spis V. V. okresní nemocnice v Pardubicích. Pardubice, červen 1931, s. 7.

⁵⁹⁰ VOSTATEK, Miroslav. *Pardubičtí lékaři*. In: Zprávy klubu přátel Pardubicka, roč. 32, 1997, s. 114.

v gynekologii a porodnictví byl v roce 1938 jmenován mimořádným profesorem porodnictví a gynekologie na Karlově univerzitě.⁵⁹¹ Při pohledu na Gálovo mládí a studium vidíme dlouhou cestu, kterou musel ujit, aby se z něho stal uznávaný odborník v oblasti gynekologie a porodnictví. Jeho studijní a pracovní úsilí bylo odměněno profesorským titulem.

O jeho pracovitosti a snaze zlepšit vzdělávání porodních asistentek svědčí jeho publikační činnost. Během svého života vydal šest učebnic a monografií a více jak 85 vědeckých studií, ve kterých využíval svých vědeckých, pedagogických a odborných znalostí.⁵⁹² Gálovy práce můžeme rozdělit do čtyř skupin podle obsahu. První skupinu Gálových prací tvoří jeho publikace, kterých jak již bylo zmíněno, je šest. Druhou skupinu tvoří experimentální a výzkumné práce, třetí skupinu tvoří práce s různou aktuální problematikou v gynekologii a porodnictví. Poslední skupiny tvoří populárně vědecké práce sloužící k osvětové činnosti.⁵⁹³ Pro porodní asistentky vydal v roce 1937 knihu „*Nauka o ženských chorobách a jejich profylaxi*“, která v roce 1940 vyšla v druhém doplněném vydání. V Ostrčilově knize „*Porodnictví*“ publikoval roku 1939 rozsáhlou stať o ženské pánvi.⁵⁹⁴ Ostrčilova kniha byla určena pro lékaře a mediky, pravděpodobnost, že se s ní setkaly i frekventantky Státního ústavu je velice malá. K výuce se však používala učebnice⁵⁹⁵ od Františka Pachnera. Mezi jeho další díla patří „*Pranostiky a pověry o ženách a porodnictví*“, kde se snažil vyvrátit pověry bránící rozkvětu vědeckého poznání, či obsáhlá stať „*O vedení porodu v domácnosti*“ v Učebnici zdravotnictví Čs. Červeného kříže. Nejvýznamnější dílem je dvoudílná učebnice pro porodní asistentky „*Nauka o mateřství*“ vydaná mezi lety 1953 – 1954. Učebnice svým obsahem shrnuje celoživotní Gálovy zkušenosti v porodnictví a pedagogice.⁵⁹⁶ Toto byl nástin asi těch nejvýznamnějších prací, které Gála sepsal. Bohužel zde nejsou uvedena další významná díla, která by si svou pozornost jistě zasloužila, ale cílem této kapitoly není udělat ucelenou bibliografii. Pro doplnění publikační činnosti nesmíme zapomenout na odborné články v časopise Věstník. Zde publikoval rozsáhlé články o různých tématech jako např. „*Nauka o ženských chorobách*“, „*O významu masáže v těhotenství a šestinedělí*“, „*Pohlavní choroby, jejich význam a opatření proti nim*“, či „*Význam kapavky pro ženské choroby*. Další články se objevují v časopisech: Československá nemocnice či Praktický lékař.

⁵⁹¹ TACHEZY, Rudolf. *Prof. MUDr. Cyril Gála sedmdesátníkem*, s. 1026 – 1027.

⁵⁹² Tamtéž, s. 1026 – 1027.

⁵⁹³ MOUDRÝ, J. *K šedesátinám prof. dr. Cyrila Gály*. In: Časopis českých lékařů, 1956, roč. 95, čís. 3, s. 87.

⁵⁹⁴ Tamtéž, s. 87.

⁵⁹⁵ PACHNER, František – BÉBR, Richard. *Učebnice pro porodní asistentky*. Praha, 1932.

⁵⁹⁶ MOUDRÝ, J. *K šedesátinám prof. dr. Cyrila Gály*, s. 87.

Mimo písemné tvorby se dále věnoval přednáškové činnosti pro odborníky, ale i pro veřejnost. Jeho přednášky se vyznačovaly jasností a srozumitelností, což oceňovalo jak odborné publikum (lékaři, medicí, porodní asistentky,...), tak i veřejnost. Pro veřejnost si Gála přichystal vždy zajímavá témata, jako byla např. tělesná výchova a sport u ženy, prevence hygieny, zaměstnání ženy. K tomu se vždy jako gynekolog a porodník věnoval tématům plánovaného rodičovství, sexuálním problémům či populačním problémům.⁵⁹⁷ Z nástinu témat můžeme uvažovat, že většinu jeho posluchačů tvořily spíše ženy.

Svou vědecko-učitelkou činnost rozvíjel především při výuce frekventantek ve Státním ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích a později žákyň Vyšší sociální školy zdravotnické. U svých žákyň dbal na důkladnou a všestrannou přípravu. Snažil se o to, aby jejich odborné vědomosti byly obohaceny biologickými, fyziologickými i patologickými znalostmi o životě ženy. Mimo odborných znalostí své žákyně vzdělával i kulturně. Záleželo mu na morálních, etických a estetických vlastnostech, které si žákyně měly do budoucna odnést.⁵⁹⁸ Byl jedním z iniciátorů k zavedení opakovacích kurzů pro porodní asistentky. A do roku 1939 přednášel na II. české porodnicko-gynekologické klinice.⁵⁹⁹

Jak bylo již zmíněno, Gálova profesní kariéra je spojena se Státním ústavem pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Pardubicích. Pojdme se na následujících řádcích podívat na jeho působení. Když se roku 1930 stal ředitelem ústavu, nemělo vzdělání porodních asistentek od doby Rubeškovy ucelenou koncepci. Gálovi byly pro potřeby výuky předány staré nevyhovující pavilony. V tento moment začala dlouhá cesta k vybudování pracoviště pro ústavní porodnictví a systematickou péči o ženu, matku a dítě. Díky počátečním „nepříznivým“ podmínkám měl možnost prosazovat novodobé koncepce v péči o matku a dítě. Mimo jiné proto od začátku zaměřoval výuku i péči o ženy ve smyslu prevence.⁶⁰⁰

Byl propagátorem nových léčebných postupů, které využíval ve svém ústavu. Zavedl nové způsoby v oblasti laboratorní diagnostiky (např. kolposkopii⁶⁰¹, salpingografie⁶⁰², apod.).

⁵⁹⁷ TACHEZY, Rudolf. *Prof. MUDr. Cyril Gála sedmdesátíkem*, s. 1026 – 1027.

⁵⁹⁸ Tamtéž, s. 1026 – 1027.

⁵⁹⁹ MOUDRÝ, J. *K šedesátinám prof. dr. Cyrila Gály*, s. 87.

⁶⁰⁰ Tamtéž, s. 87.

⁶⁰¹ Význam slova kolposkopie= vyšetření poševních stěn a děložního čípku pomocí endoskopu. Cit. z online zdroje: Slovník cizích slov dostupné na <http://www.slovník-cizich-slov.net/kolposkopie/>

⁶⁰² Význam slova salpingografie= znázornění vejcovodu rentgenem po náplni kontrastní látkou. Cit. z online zdroje: Slovník cizích slov dostupné na <https://www.infoz.cz/salpingografie/>

V roce 1934 zřídil výcvikovou poradnu pro těhotné ženy, poradnu pro sterilní ženy.⁶⁰³ Roku 1937 zavedl na svém oddělení léčbu radiem, ve stejném roce zavedl opakovací kurzy pro porodní asistentky a vypracoval k nim program pro dvouleté školení porodních asistentek.⁶⁰⁴ Byl jedním z propagátorů tzv. *kalmetizace* neboli očkování proti tuberkulóze. Za války zřídil na svém oddělení výcvikové poradny pro těhotné a nedělky, dále poradny pro neplodná manželství, pro děti a kojence.⁶⁰⁵ O tom, jak je důležitá péče o kojence vidíme na dalším z jeho projektů na výstavbu dětského-kojeneckého oddělení při nemocnici v Pardubicích. Toto bylo první oddělení svého druhu při veřejných nemocnicích v Čechách. Dále připravoval podmínky pro vybudování filiálky Zemského ústavu péče o dítě v Pardubicích, Státního kojeneckého ústavu a také vybudování nové budovy školy pro ústav porodních asistentek.⁶⁰⁶ O tom, jak mají nové budovy vypadat, měl jasnou představu. Roku 1938 vypracoval vlastní stavební návrh nového porodnicko-gynekologického oddělení, které mělo mít kapacitu 156 lůžek. Tento projekt byl uveden do provozu až roku 1952.⁶⁰⁷

Mimo ředitele Státního ústavu v Pardubicích zastával ještě mnoho veřejných funkcí. Například byl členem výboru sociálně zdravotního odboru českého zemského ústředí obcí, měst a okresů. Dále byl jmenován řádným členem zdravotní rady pro Čechy. Vykonával znalecko-posudkovou službu u krajského soudu v Chrudimi a Lidového soudu v Pardubicích. V roce 1950, kdy probíhala zdravotnická reforma, byl odborným správcem svého ústavu. O dva roky později zastával post hlavního krajského porodníka a gynekologa při Krajském porodním sboru. Roku 1956 byl jmenován předsedou předmětové komise ministerstva zdravotnictví pro školení porodních asistentek.⁶⁰⁸

Pracovní kariéru zakončil roku 1959, kdy odešel do důchodu.⁶⁰⁹ Za svůj profesní život zanechal v Pardubicích nerasmazatelnou stopu. Ve své době povznesl oblastní nemocnici na úroveň, kterou dosahovaly nemocnice ve velkých městech.⁶¹⁰ Absolventky Státního ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek představovaly v očích žen kvalifikovanou

⁶⁰³ TACHEZY, Rudolf. *Prof. MUDr. Cyril Gála sedmdesátníkem*, s. 1026 – 1027.

⁶⁰⁴ Tamtéž, s. 1026 – 1027.

⁶⁰⁵ MOUDRÝ, J. *K šedesátinám prof. dr. Cyrila Gály*, s. 87.

⁶⁰⁶ Tamtéž, s. 87.

⁶⁰⁷ Tamtéž, s. 87.

⁶⁰⁸ TACHEZY, R. *Prof. MUDr. Cyril Gála sedmdesátníkem*, s. 1026 – 1027.

⁶⁰⁹ Tamtéž, s. 1026 – 1027.

⁶¹⁰ ZLATOHLÁVKOVÁ, Martina. *Prof. MUDr. Cyril Gála*. In: *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, roč. 2006, č. 1–2, s. 48.

pracovníci, která byla schopná čelit překážkám domácího porodu. Během Gálova ředitelování prošlo ústavem více jak 1000 úspěšných absolventek.⁶¹¹

Podíváme-li se na předchozí řádky, musíme konstatovat, že Gála patřil k pozoruhodným mužům, obětavým odborníkem, který svým přístupem povznesl profesi porodní asistentky. Do jaké míry se zvedla sociální prestiž absolventek ústavu, můžeme jen odhadovat. S klidným svědomím však můžeme říci, že doktor Gála pro to udělal maximum.

Profesor MUDr. Cyril Gála zemřel 18. září 1970 v Pardubicích.⁶¹²

⁶¹¹ VOJTA, Miroslav. *Zemřel profesor Cyril Gála*. In: Československá gynekologie: časopis Gynekologické a porodnické společnosti, roč. 35, 1970, s. 583 – 584.

⁶¹² ZLATOHLÁVKOVÁ, Martina. *Prof. MUDr. Cyril Gála*. In: Zprávy Klubu přátel Pardubicka, roč. 2006, č. 1 – 2, s. 48.

Závěr

Předložená diplomová práce se zabývala tím, jakou změnu přinesl zákon č. 200/1928 Sb. „*O pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek*“ ve vzdělávání porodních asistentek. Díky tomuto zákonu vznikly Státní ústavy pro vzdělání a výcvik porodních asistentek. Následně bylo pomocí archivních pramenů přiblíženo, jak fungovaly. Pro výzkum o ústavu v Pardubicích byly využity neucelené archivní fondy, které se k nim dochovaly. Díky tomu se zde v průběhu psaní práce objevilo několik „ALE“, na které ale bohužel nelze přesně odpovědět.

Jak jsme mohli zjistit z předchozích kapitol, postavení porodních asistentek bylo dlouhodobě v neutěšeném stavu. O změnu jejich sociálního statusu se snažila řada významných osobností, ať už se jedná o lékaře, politiky či samotné sdružení ÚJPA a jeho aktivistky. Toužebně vyhlášený zákon slibující zlepšení, který byl schválen až roku 1928, se však ukázal nedokonalým. Důležitým krokem mělo být zařazení porodních asistentek do systému nemocenského, invalidního a starobního pojištění. Takto by byly chráněny pro případ neschopnosti vykonávat pomocnou praxi porodnickou. Bohužel se do nemocenského pojištění dostala pouze omezená část porodních asistentek, která pracovala ve veřejných ústavech nebo jako smluvní síly v sociálně zdravotních ústavech (např. soukromé porodnice).

Jedním z dalších kroků mělo být založení tzv. *Grémia* porodních asistentek. Tato organizace měla sdružovat veškeré porodní asistentky (všechny asistentky by musely být členkami) v Československé republice, což by byl zásadní rozdíl od stavovské organizace ÚJPA, kde vstup byl dobrovolný. I zde však zůstalo pouze u slibů. Velkým problémem byl nedostatek práce v méně ekonomicky prosperujících krajích a obcích, proto se porodní asistentky koncentrovaly pouze do velkých měst, aby si zajistily svou obživu. O tomto problému věděli jednak odborníci, samotné porodní asistentky a nejspíše i političtí představitelé státu. Porodní asistentky zastoupené v ÚJPA dlouhodobě volaly o tzv. *rajonování*, které by je rovnoměrně rozdělilo po celé republice, a zajistilo jim tak obživu. Za celé sledované období k *rajonování* nedošlo, změnu přinesl až zákon č. 248/1948 Sb. „*O okrskových porodních asistentkách a úpravě oprávnění k výkonu pomocné praxe porodnické*“.

Zákon řešil zejména úpravu vzdělání porodních asistentek. Hlavní změnou bylo prodloužení doby vzdělání na dobu deseti měsíců, přísnější výběr kandidátek a povinné opakovací kurzy. Díky tomu došlo ke skutečné profesionalizaci pomocné porodnické praxe.

Zároveň však došlo k decentralizaci babického vzdělávání u nás, jelikož ústavy pro česky mluvící porodní asistentky vznikly pouze v Pardubicích a Moravské Ostravě. Pro liberecký ústav neexistuje fond a k jeho fungování je velmi omezené množství informací. Zároveň sloužil pro vzdělávání německy mluvících porodních asistentek. Dále vznikly ústavy v Bratislavě, Košicích a Užhorodě. Pro Bratislavu s Košicemi byla vyučovacím jazykem slovenština. V Užhorodě to pak byla rusínština. Pardubický ústav byl otevřen dříve (6. 10. 1930), než v Moravské Ostravě (2. 9. 1933), tím se vzdělání česky mluvících koncentrovalo do dvou míst v republice. Tím, že pardubický ústav vznikl dříve a stal se na čas jediným místem pro vzdělání česky mluvících porodních asistentek, rozhodl jsem se mu věnovat svůj výzkum. Státní ústavy fungovaly relativně krátkou dobu, od otevření v roce „1930“ do ukončení roku 1948/49. Není vyloučeno, že v průběhu války došlo i k úplnému přerušení výuky. Po roce 1948 byly některé ústavy úplně zrušeny, jiné byly začleněny do jednotných škol tzv. vyšší sociálně zdravotní školy, jako např. Pardubice (1950) a Moravská Ostrava (1948/1949).

Ústřední jednota porodních asistentek vyvíjela snahu na zlepšování situace porodních asistentek. Klíčovým médiem se stal vydávaný časopis *Věstník*, který informoval porodní asistentky o všem důležitém. Vedení Jednoty vyjednávalo s ministerstvem zdravotnictví o různých problémech, včetně připravovaného zákona „*O pomocné praxi porodnické*“. Ačkoliv měla Jednota oporu v odborných kruzích, i u některých politických stran, které měly ve svých řadách poslankyně, nebyla natolik silná, aby naplno prosadila své návrhy.

Pardubický ústav, sloužící jako jediný pro vzdělávání všech česky mluvících porodních asistentek, neměl během svého provozu na různých ustláno. Po počátečním nadšení, kdy se zástupci ministerstva zdravotnictví rozhodli vybudovat ústav v prostorách pardubické nemocnice, začala etapa nepřijemných sporů a událostí. Umístění ústavu do starých nemocničních budov v době, kdy nemocnice neměla postavené nové pavilony, se již v počátku ukázalo velice nešťastným řešením. Nutná rekonstrukce starých pavilonů pro potřeby výuky a ubytování frekventantek si vyžádala nemalé finanční prostředky a také dočasné provizorium v umístění ústavu. Jak vyplývá z pramenů, místo dočasného provizoria se tento stav stal téměř trvalým. Jelikož ústav neměl žádné vlastní prostory a byl závislý na nemocničních objektech, byl nucen několikrát uvolnit své místo. Právě tato situace se stala předmětem sporu mezi vedením ústavu a pardubickou nemocnicí, potažmo pardubickým okresem. Na stranu ústavu se zpravidla stavělo ministerstvo zdravotnictví (jakožto zřizovatel), ale některá jeho rozhodnutí byla spíše neutrální k oběma stranám. Největší omezení prostoru

čekalo ústav v době války, kdy část prostor byla zabrána německými vojáky a téměř celé druhé patro bylo zabráno pro potřeby vojenské pomocné nemocnice. Další velké ztráty prostoru si vyžádala epidemie dětské obrny. Do této situace muselo vstoupit ministerstvo zdravotnictví, aby nedocházelo k dalšímu omezování provozu státního ústavu. Na tento stav doplatily frekventantky, které byly ubytovány v nevyhovujících prostorech. Domnívám se, že představa uchazeček o svém ubytování byla odlišná od reality. K veliké škodě je, že se nedochovaly žádné osobní poznámky frekventantek, které by se k životu a ubytování na ústavu vyjádřily.

Nepříjemnou událostí byla i mobilizace a následná okupace. Povinnost nastoupit vojenskou službu postihla ředitele ústavu Cyrila Gálu. Zda byli povoláni i další lékaři z ústavu, o tom nemáme zprávy.

Důležitou osobností pardubického ústavu byl bezesporu její ředitel profesor Cyril Gála. Neúnavný a vytrvalý člověk hájící zájmy státního ústavu v Pardubicích, který propagoval a zaváděl nové metody léčení (např. radioléčbu). Svým přístupem ke vzdělávání porodních asistentek vytvořil ústavu pověst kvalitního vzdělávacího zařízení. Přes veškeré nezdary (zejména nepochopení představitelů pardubické nemocnice a okresu), které ústav provázely v námi sledovaném období, nepolevil ve své práci a pokračoval v ní i po roce 1948. Troufám si tvrdit, že bez jeho osoby by se ústav nestal tak významným, jakým doopravdy byl.

Politické okolnosti ovlivňovaly podobu zákona č. 200/1928 Sb. „*O pomocné praxi porodnické*“. Představitelé státu a většinová část společnosti zřejmě nepovažovala v dané situaci za nutné vyřešit otázku zlepšení sociálních poměrů porodních asistentek. Přijatý zákon byl spíše takovou první vlašťovkou změn, které se nejspíše měly postupně rozvíjet. Avšak vypuknutí druhé světové války vše zastavilo. Zákonomárci slibovali vylepšení zákona, který by konečně narovnal podmínky pro porodní asistentky, to se však až do roku 1948 nestalo.

Konec samostatné pomocné praxe porodnické přinesl zákon č. 99/ 1948 Sb. „*O národním pojištění*“, který postupně přesunul veškeré porody do ústavních nemocnic. Možnost komparovat výsledky výzkumu s ostatními státními ústavu je téměř vyloučená, jelikož povaha pramenů je různorodá a neucelená. Kvůli nedostatku pramenů nelze tedy porovnat chod a podobu ústavu pardubického s ústavu např. v Liberci. Komparace by byla možná jen s ústavem v Moravské Ostravě, který sloužil rovněž pro české porodní asistentky. Zároveň se jako k jedinému ústavu dochoval ucelený archivní fond. Porovnávání ústavů však nebylo cílem práce, a proto byl výzkum zaměřen pouze na pardubický ústav. Závěrem musím

konstatovat, že bádání o Státních ústavech pro vzdělání a výcvik porodních asistentek je z důvodu torzovitosti archivních pramenů pro další badatele téměř nemožné.

Resumé

This diploma thesis deals with State Institute for Education and Training of Midwives in Pardubice from 1928 to 1948. In Czech historiography the topic of professionalization of midwives is rather popular. A wide selection of books have been published dealing with the topic of midwives from different perspectives. Milena Lenderová, Vladan Hanulík, Daniela Tinková and Věra.Vránová focus on researching this topic.

First part of this thesis is focused on education of midwives based on law 200/1928 named "On Auxiliary Midwifery Practice as Well as on the Education and Training of Midwives", which caused a true professionalization of auxiliary midwifery practice. This law introduced a compulsory 10-month education and a training period, stricter selection of candidates and additional repeated revision courses for midwives. State institutes were established in Liberec, Moravska Ostrava, Bratislava, Kosice, Uzhorod.

The following chapter deals with organization of midwives, so called Central Union of Midwives, which was created in 1919. This organization supported midwives, it established its own supportive fund and it organized specialized lectures for midwives. The organization also published its own journal named Vestnik. The leading experts on obstetrics and gynaecology such as Václav Rubeška, Fratišek Pachner, Cyril Gála published their articles in this journal.

The second part of this thesis focuses on function of State Institute in Pardubice based on archive sources. The institute was opened on 6th October 1930 solely for female students and professor Cyril Gála became a director of this institution. His deputy was Dr. Lakner and the supervisor of students was Amálie Kolůchová. The school year started on 1st September and was divided into three semesters which were finalized by an exam. At the end of the whole course, students had to pass a final exam which took place in front of a committee. This exam consisted of written and oral part and the exam itself cost students 100 crowns. Students were educated in the field of obstetrics, gynaecology, auxiliary sciences and crucial medical regulations on a theoretical level. The department of gynaecology and obstetrics in the hospital of Pardubice facilitated practical training of students. Furthermore, compulsory revision courses of midwives which were mandated by law were organized in the institute.

The final chapter is focused on professor Cyril Gála, who was the director of the institute in Pardubice, a respected specialist in the field of gynaecology and obstetrics and a regular contributor to journal Vestnik.

Seznam vyobrazení

Portrét profesora Cyrila Gály. Převzato z: *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1938, roč. 26, č. 3, s. 5

Vlastnoruční podpis ředitele ústavu Cyrila Gály. Foto vlastní, Převzato z: NA Praha, Nová Manipulace, karton 117, odměny primář Gála.

První frekventantky Státního ústavu v Pardubicích včele s profesorem Cyrilem Gálou. Převzato z: *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1931, roč. 19, č. 8, s. 1.

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny:

Národní archiv Praha, Nová manipulace, Ministerstvo zdravotní a sociální, karton 117, Škola Pardubice, signatura M 2602 Odměny primář Gála, M 2601 dětská obrna, M 2601 vlastní budova.

Národní archiv Praha, Nová manipulace, Ministerstvo zdravotní a sociální, karton 247, signatura XV P 20 8 8, XV P 20 8 10.

Státní okresní archiv Pardubice, Okresní úřad Pardubice 1928 – 1930, karton 530, signatura Státní ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek Pardubice.

Dobová odborná literatura:

BAUDIŠ. *Učebnice pro porodní asistentky*. In: Československá nemocnice, roč. 3, 1933, s. 22 – 23.

BÉBR, Richard. *Výklad zákona o pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek*. Praha, 1931, s. 53 – 57

BÉBR, Richard, CHALOUPKA, Rudolf. *Československé zdravotnické zákony s příslušnými prováděcími předpisy*. 1. díl, Praha, 1937.

GÁLA, Cyril. *Několik poznámek k reformě zákona o porodních asistentkách a zejména obligátních opakovacích kursech*. In: Praktický lékař: časopis pro další vzdělávání lékařů, 1929, roč. 9, čís. 9, s. 318.

GÁLA, Cyril. *O významu a úkolech oddělení porodnicko-gynekologického v Pardubicích*. In: Pamětní spis v. v. nemocnice v Pardubicích, 1931, s. 29.

GÁLA, Cyril. *Poznámky k organizaci a administrativní přípravě opakovacích kursů pro porodní asistentky v C. S. R.* In: Československá nemocnice, roč. 4, č. 1, 1936, s. 10.

PACHNER, František. *Opakovací kurzy pro porodní asistentky*. In: Československá nemocnice, roč. 4, č. 9, 1934, s. 237.

PACHNER, František – BÉBR, Richard. *Učebnice pro porodní asistentky*. Praha, 1932.

TICHÝ, Jiří. *Ve významné chvíli*. In: Pamětní spis V. V. okresní nemocnice v Pardubicích. Pardubice, červen 1931, s. 7.

WIESNER, Antonín. *Vývoj stavu porodních asistentek v Československu*. In: *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, roč. 11, č. 7-8, 1923,

Dobové odborné časopisy:

Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek (Věstník věnovaný zájmům porodních babiček, Věstník Ústřední jednoty porodních asistentek pro Čechy a Moravu), roč. 7- 36 (1919 -1948).
Zdravotnická ročenka Československa. Praha, 1938, roč. X.

Sekundární literatura

FALISOVÁ, Anna – MOROVICSOVÁ, Eva. *Porodné asistentky a ošetrovatelky na Slovensku a v rokoch 1918-1938*. Bratislava, 2015.

HUŇÁČEK, Miloslav. *Krajská nemocnice – 100 let*. In: *Zprávy klubu přátel Pardubicka*, roč. 2003/XXXVIII, s. 203 – 204.

KAFKOVÁ, Vlastimila. *Z historie ošetrovatelství*. Brno, 1992.

KÁŠ, Svatopluk. *Čeští lékaři – spisovatelé*. Olomouc, 2003.

KUTNOHORSKÁ, Jana. *Historie ošetrovatelství*. Praha, 2010.

LENDEROVÁ, Milena a kolektiv. *Ženy s kufříkem a nadějí*. Praha, 2019.

LENDEROVÁ, Milena. *Od porodní báby k porodní asistenci*. In: *Theatrum historiae*, č. 1, Pardubice, 2006, s. 129 – 154.

MOROVICSOVÁ, Eva. *Profesionálna príprava a posobenie porodných asistentek v prvej Československej republike*. In: BUJALKOVÁ, Mária – PAVLÍKOVÁ, Ludmila- Zborník príspevkov z 8. Medzinárodného sympózia o dejinách medicíny, farmácie a veterinárnej medicíny. Martin: Univerzita Komenského, 2007, s. 202.

MOROVICSOVÁ, Eva. *Zdravotnícke školstvo na Slovensku v medzivojnovom období*. In: *Studia Historica Nitriensia 2017/ročník 21/č. 2, Univerzita Komenského Bratislava*, s. 339.

REID, Alice. *Birth Attendants and Midwifery Practice in Early Twentieth-century Derbyshire*. In: *Social History of Medicine Vol 25, No. 2*pp. 380-399, 2011, s. 380.

MOUDRÝ, J. *K šedesátinám prof. dr. Cyrila Gály*. In: *Časopis českých lékařů*, 1956, roč. 95, čís. 3, s. 87.

MUSILOVÁ, Dana. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*. České Budějovice, 2007.

PLEVOVÁ, Ilona – SLOWIK, Regina. *Vybrané kapitoly z historie ošetrovatelství*. Ostrava, 2008.

STOKLASOVÁ, Hana. *Porodní bába? Asistentka? Porodní deníky z let 1898 – 1954*. Univerzita Pardubice, 2018.

SVOBODNÝ, Petr – HLAVÁČOVÁ, Ludmila. *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha, 2004.

TACHEZY, Rudolf. *Prof. MUDr. Cyril Gála sedmdesátníkem*. In: Časopis českých lékařů, 1965, roč. 104, s. 1026 – 1027.

VOJTA, Miroslav. *Zemřel profesor Cyril Gála*. In: Československá gynekologie: časopis Gynekologické a porodnické společnosti, roč. 35, 1970, s. 583 – 584.

VOSTATEK, Miroslav. *Pardubičtí lékaři*. In: Zprávy klubu přátel Pardubicka, roč. 32, 1997, s. 114.

VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc, 2007.

ZLATOHLÁVKOVÁ, Martina. *Prof. MUDr. Cyril Gála*. In: Zprávy Klubu přátel Pardubicka, roč. 2006, č. 1 – 2, s. 47.

Internetové odkazy

https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Vavro_%C5%A0rob%C3%A1r&oldid=17537996

(navštíveno dne: 3. 4. 2020)

https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2921 (navštíveno dne:

21. 3. 2020)

<https://www.apolinar.cz/cs/historie> (navštíveno dne: 8. 12. 2019)

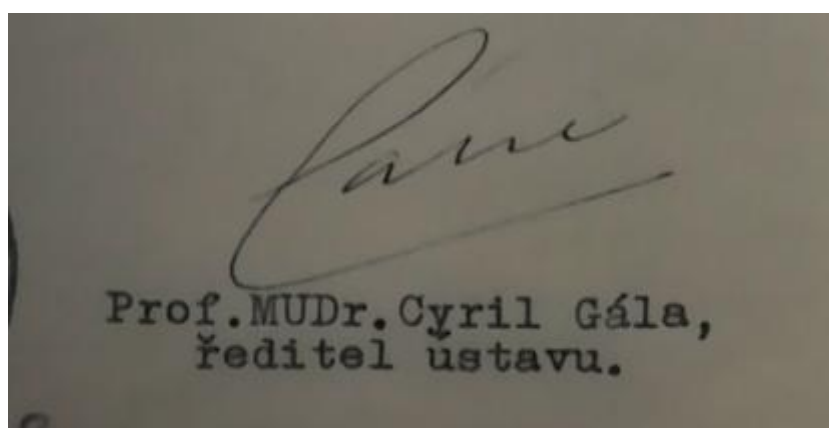
<https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=4906&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

(navštíveno dne 18. 11. 2019)

Přílohy

Obrázek č. 1. Portrét profesora Cyrila Gály. Převzato z: *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1938, roč. 26, č. 3, s. 5.

Obrázek č. 2. Vlastnoruční podpis ředitele ústavu Cyrila Gály. Foto vlastní, Převzato z: NA Praha, Nová Manipulace, karton 117, odměny primář Gála.

Přinášíme obrázek prvních žaček porodnické školy v Pardubicích s jejich učitelem, ředitelem ústavu, docentem dr. Gálou.

Obrázek č. 3. První frekventantky Státního ústavu v Pardubicích včele s profesorem Cyrilem Gálou. Převzato z: *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1931, roč. 19, č. 8, s. 1.